

Határozatok Tára

A TÖRVÉNYSZÉK ÍTÉLETE (hatodik tanács)

2012. szeptember 27.*

„Verseny — Kartellek — Az útépitési bitumen holland piaca — Az EK 81. cikk megsértését megállapító határozat — Megállapodás létezése és minősítése — Versenykorlátozás — Az EK 81. cikknek a horizontális együttműködési megállapodásokra való alkalmazhatóságáról szóló iránymutatás — Védelemhez való jog — Bírság — Súlyosító körülmények — Felbujtói és irányítói szerep — Az együttműködés hiánya — A Bizottság vizsgálati jogköre — Ügyvéd igénybevételének joga — Hatáskörrel való visszaélés — A bírságok összegének kiszámítása — A jogsértés időtartama — Korlátlan felülvizsgálat”

A T-357/06. sz. ügyben,

a **Koninklijke Wegenbouw Stevin BV** (székhelye: Utrecht [Hollandia], képviselik kezdetben: E. Pijnacker Hordijk és Y. de Vries, később: E. Pijnacker Hordijk és X. Reintjes ügyvédek)

felperesnek

az **Európai Bizottság** (képviselek: A. Bouquet, A. Nijenhuis és F. Ronkes Agerbeek, meghatalmazotti minőségben, segítők kezdetben: L. Gyselen, F. Tuytschaever és F. Wijckmans, később: L. Gyselen ügyvédek)

alperes ellen,

elsődlegesen az [EK] 81. cikk alapján megindított eljárás[ban] (COMP/F/38.456 – „bitumen [Hollandia]”-ügy) 2006. szeptember 13-án hozott C (2006) 4090 végleges bizottsági határozat felperest érintő részében való megsemmisítése, és másodlagosan a vele szemben az említett határozatban kiszabott bírság összegének csökkentése iránti kérelme tárgyában,

A TÖRVÉNYSZÉK (hatodik tanács),

tagjai: M. Jaeger elnök, N. Wahl és S. Soldevila Fragoso (előadó) bírák,

hivatalvezető: J. Plingers tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2011. május 26-i tárgyalásra,

meghozta a következő

* Az eljárás nyelve: holland.

Ítéletet

A jogvita alapját képező tényállás

I – A felperes

- 1 A Koninklijke Volker Wessels Stevin holland építőcsoport, amely több mint száz üzemeltető társaságot tömörít. Az anyavállalat, a Koninklijke Volker Wessels Stevin NV (a továbbiakban: KVWS) az útépités területén működik a Volker Wessels Stevin Verkeersinfra BV társaság és leányvállalata, a felperes, a Koninklijke Wegenbouw Stevin BV közvetítésével, amely a hollandiai aszfaltgyártás érdekében a tárgyalással és a bitumenvásárlással van megbízva a csoport egésze tekintetében. A jogsértési időszak során a felperes a Volker Wessels Stevin Infra BV és Volker Wessels Stevin Verkeersinfra holdingtársaságokon keresztül teljes egészében a KVWS tulajdonában állt.

II – A közigazgatási eljárás

- 2 A British Petroleum (a továbbiakban: BP) társaság 2002. június 20-i levelében Hollandiában az útépitési bitumen piacára vonatkozó kartell állítólagos fennállásáról tájékoztatta az Európai Közösségek Bizottságát, és a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló 2002. február 19-i bizottsági közlemény (HL C 45., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 155. o.; a továbbiakban: engedékenységi közlemény) rendelkezéseinek megfelelően bírságmentesség iránti kérelmet terjesztett elő.
- 3 A Bizottság 2002. október 1-jén be nem jelentett vizsgálatokat végzett többek között a felperes helyiségeiben. E helyszíni vizsgálat során a felperes először megtagadta az épületbe való belépést a Bizottság alkalmazottaitól, a külső ügyvédjei megérkezésére várva, majd nem engedte, hogy bejussanak az egyik igazgatója irodájába. A Bizottság ezért a nemzeti hatóságok segítségét kérte e vizsgálatok elvégzéséhez. A Bizottság alkalmazottai ezen incidensekre vonatkozóan két jegyzőkönyvet írtak 2002. október 3-án, amelyet a felperesnek a Bizottság által engedélyezett, 2004. október 19-i iratbetekintés során adtak át.
- 4 A Bizottság 2003. június 30-án több társasághoz, köztük a felpereshez is, tájékoztatáskérését intézett, amelyre utóbbi 2003. szeptember 12-én válaszolt. A Bizottság 2004. február 10-én új tájékoztatáskérését küldött, amelyre a KVWS 2004. március 2-án válaszolt.
- 5 2003. szeptember 12-én a Kuwait Petroleum vállalkozás az engedékenységi közlemény alkalmazására irányuló kérelmet terjesztett elő, amelyhez nyilatkozatot csatolt. A Shell Nederland Verkoopmaatschappij BV társaság (a továbbiakban: SNV) 2003. október 10-én szintén előterjesztett ilyen kérelmet, a vállalkozás nyilatkozatával és egy korábbi, nyugdíjba vonult munkatárs nyilatkozatával együtt. A Total és a Nynas a kifogásközlésre adott válaszukban azt kérték, hogy az engedékenységi közlemény alapján vegyék figyelembe vett a Bizottság tájékoztatáskérésére adott válaszukat.
- 6 2004. október 18-án a Bizottság eljárást indított, és 2004. október 19-én több társaságnak, köztük a KVWS-nek, a felperesnek és a Volker Wessels Stevin Infrának címzett kifogásközlést fogadott el.
- 7 Az érintett társaságok 2005. június 15-i és 16-i meghallgatását követően a Nynas és a Kuwait Petroleum 2005. június 28-án, illetve 30-án pontosításokkal szolgáltak a Bizottság által a kifogásközlésben használt, és a meghallgatás során más társaságok által vitatott bizonyos nyilatkozatokkal kapcsolatban, amelyeket az összes félnek megküldtek. A felperes e dokumentumokra 2005. augusztus 26-án válaszolt. Hasonlóképpen 2005. június 28-án válaszolt a Bizottságnak a meghallgatás során feltett szóbeli kérdésért követő tájékoztatáskérésre, és e választ 2006. május 24-én küldték meg az összes félnek. 2006. január 25-én a Bizottság levelet küldött valamennyi félnek, annak érdekében, hogy pontosítsa a kifogásközlés

árszabályozásra vonatkozó részét, amelyre a felperes 2006. február 16-án válaszolt. Végül 2006. május 24-én a Bizottság megküldte a felperesnek a többi vállalkozás kifogásközlésre adott válaszainak mindazokat a részleteit, amelyeket vele szemben bizonyítékként kívánt felhasználni, és a felperes 2006. június 12-én előterjesztette az e dokumentumokra vonatkozó észrevételeit.

III – A megtámadott határozat

- 8 A Bizottság 2006. szeptember 13-án elfogadta az [EK] 81. cikk alapján megindított eljárás[ban] (COMP/F/38.456 – „bitumen [Hollandia]”-ügy) hozott C (2006) 4090 végleges határozatot (a továbbiakban: megtámadott határozat), amelynek összefoglalóját az *Európai Unió Hivatalos Lapjának* 2007. július 28-i számában (HL L 196., 40. o.) tették közzé, és amelyet a felperessel 2006. szeptember 25-én közöltek.
- 9 A Bizottság megállapította, hogy a megtámadott határozat címzett társaságai az EK 81. cikkbe ütköző egységes és folyamatos jogsértésben vettek részt azáltal, hogy az érintett időszakokban rendszeresen közösen megállapították az útépitési bitumen hollandiai eladásának és vásárlásának bruttó árát, a kartellben részt vevő útépitőknek (a továbbiakban: nagyépítők vagy W5) a bruttó árból adott egységes kedvezményt és a többi útépitő számára a bruttó árból adható kisebb maximum kedvezményt (a továbbiakban: többi építő vagy kisépítők).
- 10 A felperessel szemben a KVWS-sel egyetemlegesen az 1994. április 1-jétől 2002. április 15-ig terjedő időszak vonatkozásában elkövetett jogsértésért 27,36 millió euró bírságot szabtak ki.
- 11 A bírságok összegének kiszámítását illetően a Bizottság a jogsértést a jellegére tekintettel különösen súlyosnak minősítette, még akkor is, ha az érintett földrajzi piac korlátozott volt (a megtámadott határozat (316) preambulumbekzdése).
- 12 A kartellben részt vevő egyes vállalkozások magatartása sajátos jelentőségének és a versenyre gyakorolt tényleges hatásának figyelembevételére érdekében a Bizottság az érintett vállalkozások között különbséget tett az érintett piacon fennálló, a piaci részesedéseik alapján kiszámított viszonylagos jelentőségük alapján, és hat kategóriába sorolta őket.
- 13 A fenti megfontolások alapján a Bizottság a felperes esetében 9,5 millió euró kiindulási összeget állapított meg (a megtámadott határozat (322) preambulumbekzdése). Úgy vélte, hogy a bírság elrettentő hatásának biztosítása érdekében vele szemben nem volt szükség a Koninklijke Volker Wessels Stevin csoport méretére és forgalmára figyelemmel szorzótényezőt alkalmazni (a megtámadott határozat (323) preambulumbekzdése).
- 14 A jogsértés időtartamát illetően a Bizottság úgy vélte, hogy a felperes hosszú időtartamú jogsértést követett el, mivel az több mint öt évig tartott, és 1994. április 1-jétől 2002. április 15-ig tartó, összesen nyolc évet kitevő időtartamot állapított meg, és így 80%-kal megemelte a kiindulási összeget (a megtámadott határozat (326) preambulumbekzdése). A bírságnak a jogsértés súlya és időtartama alapján megállapított alapösszegét a felperes esetében tehát 17,1 millió euróban állapította meg (a megtámadott határozat (335) preambulumbekzdése).
- 15 A Bizottság a felperes esetében több súlyosító körülményt is alkalmazott. Először is úgy vélte, hogy mivel a felperes felelős a 2002. október 1-jén a helyiségeiben végzett vizsgálatok során az együttműködés megtagadásáért és annak megakadályozására irányuló kísérletekért, a bírság alapösszegének 10%-os emelését kellett vele szemben alkalmazni (a megtámadott határozat (340)–(341) preambulumbekzdése). Másodszor úgy vélte, hogy a felperes a kartellben felbujtói és irányítói szerepet játszott, ami a bírság alapösszegének újabb 50%-os emelését indokolja (a megtámadott határozat (342)–(349) preambulumbekzdése).

- 16 A Bizottság egyébiránt úgy vélte, hogy a felperesek esetében semmilyen enyhítő körülményt nem lehet megállapítani (a megtámadott határozat (350)–(360) preambulumbekzdése).

Az eljárás és a felek kérelmei

- 17 A Törvényszék Hivatalához 2006. december 5-én benyújtott keresetlevelével a felperes megindította a jelen keresetet.
- 18 Az előadó bíró jelentése alapján a Törvényszék (hatodik tanács) a szóbeli szakasz megnyitására döntött, és az eljárási szabályzata 64. cikkében előírt pervezető intézkedések keretében a feleket bizonyos dokumentumok benyújtására hívta fel, és kérdéseket intézett hozzájuk. A felek e kéréseknek a megszabott határidőn belül eleget tettek.
- 19 A felek szóbeli előadásainak és a Törvényszék által feltett szóbeli kérdésekre adott válaszaiknak a meghallgatására a 2011. május 26-i tárgyaláson került sor.
- 20 Mivel a hatodik tanács egyik tagja akadályoztatva volt, a Törvényszék elnöke az eljárási szabályzat 32. cikkének 3. §-a alapján magát jelölte ki a tanács létszámának kiegészítése érdekében.
- 21 2011. november 18-i végzésével a Törvényszék (hatodik tanács) új összetételében újból megnyitotta a szóbeli szakaszt, és tájékoztatta a feleket, hogy egy újabb tárgyaláson hallgatják meg őket.
- 22 2011. november 25-i, illetve 28-i levelük útján a felperes és a Bizottság arról tájékoztatta a Törvényszéket, hogy lemondanak az újabb meghallgatásról.
- 23 Következésképpen a Törvényszék elnöke a szóbeli szakasz befejezéséről határozott.
- 24 A felperes azt kéri, hogy a Törvényszék:
- elsődlegesen a rá vonatkozó részében semmisítse meg a megtámadott határozatot;
 - másodlagosan semmisítse meg a megtámadott határozat 2. cikkét a rá vonatkozó részében, és lényegesen csökkentse a vele szemben kiszabott bírság összegét;
 - a Bizottságot kötelezze a költségek viselésére.
- 25 A Bizottság azt kéri, hogy a Törvényszék:
- utasítsa el a keresetet;
 - a felperest kötelezze a költségek viselésére.

A jogkérdésről

- 26 A felperes elsődlegesen a megtámadott határozat megsemmisítését, másodlagosan pedig a Bizottság által az említett határozatban vele szemben kiszabott bírság törlését vagy csökkentését kéri.

I – A megtámadott határozat megsemmisítésére irányuló kérelmekről

A – Bevezető megjegyzések

27 A megtámadott határozat megsemmisítésére irányuló kérelmei alátámasztása érdekében a felperes három jogalapra hivatkozik: az első ténybeli hibákon, a második az EK 81. cikk (1) bekezdésének alkalmazása érdekében megkövetelt feltételek értékelése során elkövetett téves jogalkalmazáson, a harmadik pedig lényeges eljárási szabály és a védelemhez való jog – amelyre joggal hivatkozott – megsértésén alapul.

1. A felek érvei

28 A felperes emlékeztet arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottságnak pontos és egybehangzó bizonyítékokra kell hivatkoznia annak bizonyítására, hogy az EK 81. cikkbe ütköző jogsértés megtörtént, és hogy a bíróságban ezzel kapcsolatban felmerülő bármely kételynek a vállalkozás javát kell szolgálnia (a Törvényszék T-67/00., T-68/00., T-71/00. és T-78/00. sz., JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2501. o.] 179. pontja, és a T-44/02. OP, T-54/02. OP., T-56/02. OP., T-60/02 OP. és T-61/02. OP. sz., Dresdner Bank és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3567. o.] 60. és 62. pontja). A felperes úgy véli, hogy a jelen esetben a Bizottság megsértette ezeket az elveket a jogsértés létezésére vonatkozó értékelése és a jogsértés természetének minősítése során. Tévesen helyezte ugyanis egyenlő alapra a bitumenszállítók (a továbbiakban: szállítók) által elkövetett nagyon súlyos jogsértés – amelyet az árkartell és a piacfelosztásra vonatkozó kartell jelent – és a nagyépítők által bevezetett egyszerű közös tárgyalási szerkezet jelent, amely csak a szállítói kartellre kívánt volna reagálni és előnyösebb vásárlási feltételeket elérni. A kartell működésének e téves megítélése miatt a Bizottság túl nagy jelentőséget tulajdonított a szállítók nyilatkozatainak, és figyelmen kívül hagyta a kifogásközlésben pedig hivatkozott bizonyítékokat, amelyek közül egyesek a jogsértéssel egyidejűek voltak.

29 A Bizottság elutasítja a felperes érveit.

2. A Törvényszék álláspontja

30 Mindenekelőtt emlékeztetni kell arra, hogy a [z EK 81.] és [EK 82. cikkben] meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 12003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.) 2. cikkének rendelkezései és a korábbi ítélkezési gyakorlat (a Bíróság C-185/95. P. sz., Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I-8417. o.] 58. pontja és a C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4125. o.] 86. pontja) értelmében az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértésével kapcsolatos bizonyítási terhet a jogsértést állító hatóság viseli, és utóbbi köteles olyan bizonyítékokat előterjeszteni, amelyek a jogilag megkövetelt módon igazolják a jogsértést megvalósító körülmények fennállását. Az uniós bíróság továbbá pontosította, hogy a bíróságban felmerülő bármely kételynek annak a vállalkozásnak a javát kell szolgálnia, amely a jogsértést megállapító határozat címzettje (lásd ebben az értelemben a Bíróság 27/76. sz., United Brands és United Brands Continental kontra Bizottság ügyben 1978. február 14-én hozott ítéletének [EBHT 1978., 207. o.] 265. pontját), és hogy az ártatlanság vélelmének megfelelően a bíróság tehát nem állapíthatja meg, hogy a Bizottság jogilag megkövetelt módon bizonyította a kérdéses jogsértés fennállását, amennyiben – különösen egy bírságot kiszabó határozat megsemmisítésére irányuló eljárás során – még kételye áll fenn e kérdéssel kapcsolatban (a fenti 28. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 177. pontja). Mindazonáltal nem szükséges a Bizottság által előterjesztett minden egyes bizonyítéknak eleget tennie e feltételeknek a jogsértés összes elemét tekintve. Elegendő, ha az intézmény által felhozott bizonyítékcsoport a maga

teljességében értékelve megfelel e követelménynek (a fenti 28. pontban hivatkozott JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 180. pontja). ezen első jogalap vizsgálata keretében tehát a Törvényszék feladata megvizsgálni, hogy a Bizottság rendelkezett-e kellő bizonyítékkal az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértését megvalósító körülmények fennállásával kapcsolatban.

- 31 A Bíróság továbbá pontosította, hogy ha a Bizottság sikeresen összegyűjtötte az okirati bizonyítékokat az állítólagos jogsértés alátámasztására, és e bizonyítékok elegendőnek tűnnek a versenyellenes megállapodás fennállásának bizonyítására, nem szükséges megvizsgálni azt, hogy a jogsértéssel vádolt vállalkozásnak az említett megállapodás üzleti érdekében állt-e (a Bíróság C-403/04. P. és C-405/04. P. sz., Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel kontra Bizottság egyesített ügyekben 2007. január 25-én hozott ítéletének [EBHT 2007., I-729. o.] 46. pontja). Abban az esetben, ha a Törvényszék azt állapítja meg, hogy a Bizottság bizonyította versenyellenes megállapodás fennállását, nem kell válaszolnia a felperes kartellhez fűződő üzleti érdekére vonatkozó érvekre.
- 32 Másfelől a felperes azt állítja, hogy a Bizottság általában véve túl nagy jelentőséget tulajdonított a szállítók nyilatkozatainak, következésképpen figyelmen kívül hagyott egyes bizonyítékokat. Ezzel kapcsolatban pontosítani kell, hogy a Bizottság nem köteles a megtámadott határozatban megvizsgálni és megválaszolni a feleknek a közigazgatási eljárás során előterjesztett minden egyes állítását, de az EK 253. cikk rendelkezései értelmében világosan és kétértelműségtől mentesen kell megfogalmaznia érvelését, hogy az az érdekeltek számára a meghozott intézkedés indokait megismerhetővé, a hatáskörrel rendelkező bíróság számára pedig a felülvizsgálati jogkört gyakorolhatóvá tegye. Az indokolás követelményét az ügy körülményeire, így többek között a jogi aktus tartalmára, az előadott indokok jellegére, és a címzettek, illetve a jogi aktus által közvetlenül és személyükben érintett más személyek magyarázathoz jutás iránti érdekére figyelemmel kell értékelni. Nem követelmény az indokolással szemben, hogy a releváns tény- és jogkérdések minden részletére kitérjen, amennyiben nem csupán szövege, hanem egyben kontextusa, valamint az érintett tárgyra vonatkozó jogszabályok összessége alapján eldönthető a kérdés, hogy valamely aktus indokolása megfelel-e az EK 253. cikk követelményeinek (a Bíróság 296/82. és 318/82. sz., Hollandia és Leeuwarder Papierwarenfabriek kontra Bizottság ügyben 1985. március 13-án hozott ítélet [EBHT 1985., 809. o.] 19. pontja, a C-56/93. sz., Belgium kontra Bizottság ügyben 1996. február 29-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-723. o.] 86. pontja és a C-367/95. P. sz., Bizottság kontra Sytraval és Brink's France ügyben 1998. április 2-án hozott ítéleté [EBHT 1998., I-1719. o.] 63. pontja).

B – Ténybeli hibák

- 33 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság hat ténybeli hibát követett el.
1. Az első, a szállítók és a nagyépítők érdekei közötti érdekellentét figyelmen kívül hagyásán alapuló ténybeli hibáról
- a) A felek érvei
- 34 A felperes hangsúlyozza, hogy a szállítóknak és a nagyépítőknek homlokegyenest ellenkező érdekei voltak, mivel az előbbieket az eladási árak növelésére és a vevők kisajátítására törekedtek, miközben próbálták biztosítani maguknak az utóbbiak együttműködését. A felperes úgy véli, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy a nagyépítők a szállítókkal közös célt követtek. A felperes emlékeztet arra, hogy több bizonyíték – köztük az SNV 1995. február 6-i belső feljegyzése – lehetővé tette azt a megállapítást, hogy a szállítók a kartellt az 1980-as években hozták létre, és hogy abban valamennyi szállító részt vett, valamint hogy ezeket a bizonyítékokat a Bizottság figyelmen kívül hagyta. Hasonlóképpen a felperes úgy véli, hogy más bizonyítékok megerősítik azt, hogy a szállítók által létrehozott kartell a nagyépítők közötti együttműködést váltotta ki, amit egyébként a Bizottság nem vitatott. A felperes

pontosítja viszont, hogy a nagyépítők együttműködése csak az 1990-es évek első felében kezdődött, amikor jelentősen átszervezték az aszfaltgyártást Hollandiában, ami az aszfaltgyárak számának jelentős csökkenését és a több nagy építő közös tulajdonában lévő gyárak megjelentését vonta maga után. A szállítókkal történő egyeztetéssel kapcsolatos találkozók szintén a hollandiai jogszabályi változások kötelező következményei, amely oda vezetett, hogy az 1990-es években bevezették az útépitésre vonatkozó dokumentációba a származási bizonyítvány – amelyet az építőknek meg kellett kapniuk – szabályát.

35 A felperes továbbá felrója a Bizottságnak, hogy a szállítók és a nagyépítők közötti kétoldalú kartell létezésére vonatkozó álláspontja megerősítése céljából lemondott a szállítók közötti piacfelosztási megállapodásokra vonatkozó vizsgálatai elvégzéséről, pedig a kifogásközlés számos ezzel kapcsolatos ténykörményt tartalmazott, és ő maga számos ezzel kapcsolatos bizonyítékot terjesztett elő. A Bizottság hasonlóképpen figyelmen kívül hagyott több, a termelési kapacitás kihasználásával, a vevőkkel és a szállítók közötti árakkal kapcsolatos bizalmas információcserékre vonatkozó ténykörményt, éppúgy, mint az e szállítók közötti kartellek más európai országokban való létezését. Végül a felperes hangsúlyozza, hogy a nagyépítők soha nem kötöttek együttműködési megállapodást más nyersanyagvásárlásra vonatkozóan.

36 A Bizottság elutasítja a felperes érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

37 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság nem vett figyelembe olyan bizonyítékokat, amelyek azt támasztják alá, hogy az összes szállító kartellt hozott létre az 1980-as években, holott a nagyépítők abban – reakcióképpen – csak az 1990-es évek első felében vettek részt. A felperes többek között az SNV 1995. február 6-i belső feljegyzésére hivatkozik, amelyet a Bizottság a vizsgálatok során lefoglalt és a közigazgatási iratanyagba csatolt. Meg kell állapítani, hogy e dokumentumból kitűnik, hogy az SNV egyik alkalmazottja összefoglalót készített az útépités piacáról Hollandiában, amelyben a piaci túlkapacitást és a „kartell eredetét” mutatta be az 1980-as évektől kezdve. Így megemlíti a „Nabit”, a bitumenvállalkozások szakmai szervezetének az 1980-as években történt létrehozását, a bitumen ára kiegyensúlyozatlanságának korszakát, majd az öt fő útépitőből és fő szállítóból álló kartell, a „Star” projekt elindítását, amely 1993-ban ért véget, és végül azt a tényt, hogy a nagyépítők nagyobb árstabilitást követeltek 1995-ben annak érdekében, hogy a mennyiségek és a piacok felosztása megközelítőleg újra elérje az 1993-as helyzetét. A dokumentum következtetésként hangsúlyozza a hatóságok, valamint a nagyépítők és szállítók felelősségi részét bizonyos megállapodások megjelenésében. E dokumentum azonban önmagában nem teszi lehetővé annak egyértelmű eldöntését, hogy létezett-e kartell 1994 előtt, sem azt, hogy a szállítók kényszerítették-e a kartellt a nagyépítőkre.

38 Másfelől figyelembe kell venni egyéb, a megtámadott határozatban említett bizonyítékokat is. Így egy másik, 1995. február 9-i belső feljegyzésben, amelyet a Bizottság szintén lefoglalt a vizsgálatok során és a közigazgatási iratanyaghoz csatolt, az SNV két alkalmazottja ismerteti az útépités holland piacának helyzetét, és hangsúlyozza többek között az árakra és a piacokra vonatkozó megállapodásoknak a külön engedményben részesülő nagyépítők és a szállítók közötti létezését, az ajánlatkérők és a többi építő kárára. Ezen alkalmazottak „két kartell közötti együttműködésként” minősítik a helyzetet, és tudnak arról, hogy fennáll a Bizottság részéről a szankció veszélye. Utalnak arra, hogy az SNV 1992-től megpróbált véget vetni ennek a helyzetnek, de nem sikerült neki, és vizsgálják a helyzet alakulásának lehetőségeit, és az ahhoz kapcsolódó kockázatokat (az együttműködés fenntartása, az együttműködés részleges vagy telje megszűntetése). E dokumentum megerősíti a kartell kétoldalú jellegét, cáfolja viszont a felperes azon álláspontját, amely szerint 1994 előtt csak a szállítók oldaláról létezett kartell, akik azt a nagyépítőkre kényszerítették. Ezenkívül a vele szemben 11,625 millió euró bírságot kiszabó megtámadott határozat címzettje, az útépitésbitumen-gyártó Wintershall AG társaság 1992. február 20-i keltezésű belső jelentése – amelyet a Bizottság lefoglalt a vizsgálatok során és a közigazgatási iratanyaghoz csatolt – megemlíti az SNV és a felperes közötti kapcsolatokat, és hogy ez utóbbi arra

kérte az SNV-t mint „marketleadert”, hogy tegyen javaslatokat a szállítók és a W5 közötti együttműködésre vonatkozóan, amelyek vásárlói monopóliumnak felelnek meg. A dokumentum utal arra, hogy a Wintershall jelezte a felperesnek a helyiségeiben 1992. február 18-án tett látogatás alkalmával, hogy e lépés problémás a kartelljog szempontjából. A felperes megpróbálta megkérdőjelezni e dokumentumok hitelességét, utalva arra, hogy alig volt kereskedelmi kapcsolata a Wintershallal, és hogy alig hihető, hogy az ilyen bizalmas információt közölt volna tárgyalópartnerével. Kevésbé hihetőnek tűnik ugyanakkor, hogy a Wintershall szándékosan átírt volna egy téves információt egy 1992-es, tisztán belső jegyzőkönyvben. Mindenesetre azon egyedüli körülmény – feltéve, hogy megalapozott –, amely szerint a felperesnek alig volt kereskedelmi kapcsolata a Wintershallal, nem elég e dokumentum bizonyító erejének megkérdőjelezéséhez.

- 39 A Törvényszék ezért úgy véli, hogy több egybevető, a jogsértéssel egyidejű vagy a jogsértés elkövetését megelőző időszakból eredő dokumentum arra a vélekedésre vezette a Bizottságot, hogy a kartell nem a szállítók által létrehozott korábbi kartellból ered, és hogy utóbbiak nem kényszerítették azt a nagyépítőkre.
- 40 A felperes továbbá felrója a Bizottságnak, hogy a kifogásközlésben említett számos ténykörülmeny ellenére lemondott a szállítók által Hollandiában kötött piacfelosztási megállapodásokra, a termelési kapacitás kihasználásával, a vevőkkel és árakkal, valamint az e szállítók közötti kartellek más európai országokban való létezésével kapcsolatos, a szállítók közötti bizalmas információk rendszeres cseréjére vonatkozó vizsgálatok elvégzéséről.
- 41 Mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy egyrészt a szállítók közötti esetleges kartellek létezése nem összeegyeztethetetlen az e szállítók és a W5 közötti kétoldalú kartell létezésére vonatkozó elképzeléssel, másrészt pedig a Bizottság nem zárta ki azt, hogy a nagyépítők részt vettek a szállítókkal való egyéb megállapodásokban (a kifogásközlés 174. és 175. pontja).
- 42 Másfelől e kereset keretében nem róható fel a Bizottságnak, hogy más esetleges megállapodásokat nem foglalt bele a megtámadott határozatba. Egy ilyen érv ugyanis – feltéve, hogy megalapozott –, nincs hatással a megtámadott határozat jogszerűségére.
- 43 Mindenesetre emlékeztetni kell a kifogásközlés előzetes jellegére, e dokumentumnak az uniós rendeletekben meghatározott szerepére, amelynek lényege, hogy minden szükséges bizonyítékot a vállalkozások rendelkezésére kell bocsátani ahhoz, hogy ténylegesen érvényre juttathassák védekezésüket azelőtt, hogy a Bizottság végleges határozatot fogadna el (a Törvényszék T-352/94. sz., M oh Domsjö kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1989. o.] 63. pontja, a T-308/94. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-925. o.] 42. pontja, és a T-86/95. sz., Compagnie générale maritime és társai kontra Bizottság ügyben 2002. február 28-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1011. o.] 442. pontja). Jóllehet a Bizottság így csak olyan kifogásokra alapozott végleges határozatot fogadhat el, amelyekkel kapcsolatban az érintett felek megtehették észrevételeiket (az 1/2003 rendelet 27. cikkének (1) bekezdése), nem köteles azonban figyelembe venni a kifogásközlésben említett minden bizonyítékot, főleg ha ezek a bizonyítékok nem tűnnek elegendőnek. Ennélfogva a határozatnak nem feltétlenül kell a kifogásközlés pontos másolatának lennie (a Bizottság 209/78-215/78. és 218/78. sz., Landewyck és társai kontra Bizottság ügyben 1980. október 29-én hozott ítéletének [EBHT 1980., 3125. o.] 68. pontja).
- 44 Ami a felperes azon érvét illeti, amely szerint a nagyépítők melletti kartell létrehozása az 1990-es években az aszfaltpiac holland hatóságok által történő átszervezésére való reagálás volt (származási bizonyítvány bevezetése a útépítési piacok dokumentációjában, amely megnehezített bármilyen változást a szállítót illetően egy naptári éven belül, az aszfaltgyárak számának csökkentése és a több nagy építő együttes tulajdonában álló gyár létrehozása), hangsúlyozni kell, hogy a felperes nem jelölte meg azt az okot, amiért a nemzeti szabályozás ezen változásai a kartell létrehozására vezették a W5-öt. Márpedig az ítélkezési gyakorlat szerint a versenyellenes magatartást előíró, kötelező rendelkezés

hiányában a Bizottság csak akkor következethet az önállóság hiányára a szóban forgó gazdasági szereplők esetében, ha objektív, releváns és egybehangzó ténykörülmények alapján úgy tűnik, hogy e magatartást velük szemben egyoldalúan írták elő a nemzeti hatóságok ellenállhatatlan nyomásgyakorlással, mint amilyen például olyan állami intézkedések elfogadásának veszélye, amely jelentős veszteségeket okoz számukra (a Törvényszék T-66/99. sz., Minoan Lines kontra Bizottság ügyben 2003. december 11-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-5515. o.] 176–179. pontja). A jelen esetben a felperes nem szolgál olyan bizonyítékkal, amely azt sugallná, hogy a neki felrótt magatartások a holland nemzeti jogszabályokból erednek.

- 45 Végül az a körülmény – feltéve, hogy bizonyítást nyer –, amely szerint a nagyépítők soha nem kötöttek együttműködési megállapodásokat a más nyersanyagok beszerzésére, nincs hatással ezen jogsértés létezésére.
- 46 Meg kell tehát állapítani, hogy a Bizottság nem követett el értékelési hibát a szállítók és a nagyépítők érdekeivel kapcsolatban.

2. A második, a szállítók és a nagyépítők közötti megállapodások tartalmára vonatkozó ténybeli hibáról

a) A felek érvei

- 47 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság tévesen értékelte a szállítók és a nagyépítők között kötött megállapodásokat. Így először is a szállítók voltak mindig is az egyedüli oka az útépitési bitumen bruttó ára (a továbbiakban: bruttó ár) Hollandiában történő emeléseinek, mivel a nagyépítőknek csak egy alkalommal, 2000 márciusában sikerült vitatniuk a szállítók által bejelentett emelést. Az akta számos iratából és különösen a Kuwait Petroleum és a Nynas – a megtámadott határozat által címzett bitumenszállítók, amellyel 16,632, illetve 13,5 millió eurót szabtak ki velük szemben – nyilatkozataiból kitűnik, hogy a szállítók mindig egyedül kezdeményezték az áremelést, és azért hívták össze a nagyépítőket, hogy azt rájuk kényszerítsék. Másodszor a szállítók által a W5-nek adott különleges engedményt kereskedelmi szempontból igazoltnak tekintették az e társaságok által vásárolt bitumenmennyiségek miatt, és az csak kiindulópontot jelentett a minden egyes útépitő által minden egyes szállítóval folytatott egyedi tárgyalások szempontjából. Harmadszor a felperes emlékeztet arra, hogy a közigazgatási akta számos eleme lehetővé teszi azt a megállapítást, hogy a kisépítők ugyanolyan magatartást tanúsítottak, mint a jelentősebb versenytársaik a szállítókkal való tárgyalások során, a legalacsonyabb árakat követelve, és hogy a W5 azt hitte, hogy utóbbiak nagyobb engedményt adnak nekik. A W5 reakciója, amikor 2000-ben felfedezte, hogy a kisépítők az övékkel egyenlő engedményben részesültek, az volt, hogy egyénileg vagy együttesen (de erre csak egy alkalommal került sor) nagyobb engedményt követelt a szállítóktól. Mindenesetre a felperes azt állítja, hogy a W5 nem rendelkezett semmilyen eszközzel arra, hogy ellenőrizze, betartják-e a szállítók a kötelezettségvállalásukat, sőt hogy szankcionálja őket akkor, ha a kisépítőknek nagyobb engedményeket adott. Negyedszer a felperes hangsúlyozza, hogy a Bizottság azt a téves benyomást kelti, hogy a W5-nek adott engedmény mindig nagyobb volt, pedig 2002-ben az az 1994-es szintre került vissza, és a bruttó ár emelkedése a jogsértés időszakában állandó volt.
- 48 A Bizottság elutasítja a felperes érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

- 49 Ami először is azon érvet illeti, amely szerint több dokumentum lehetővé teszi annak megállapítását, hogy egyedül a szállítók voltak a bruttóáremelés okai, és hogy a W5-nek adott engedmény kizárólag a vásárolt mennyiségektől függött, mivel a nagyépítők egyébként minden egyes szállítóval egyénileg újratárgyalhatták ezen engedményt, amint azt a kisépítők tették, hangsúlyozni kell a W5 és a szállítók

között kötött megállapodások átfogó módon történő figyelembevételének szükségességét, mivel azok egyszerre vonatkoztak a bruttó árra, a W5-nek biztosított minimális engedményre és a kisépítőkkal szemben alkalmazandó maximális engedményre.

- 50 Először is a megtámadott határozatban hivatkozott több dokumentum tanúsítja a két fél között a bruttó árra vonatkozóan megállapodások megkötését, mivel azt a szállítók nem határozták meg egyoldalúan és nem kényszerítették a nagyépítőkre, amint azt a felperes állítja. Így a hollandiai útépítő és a megtámadott határozat címzettje – amely határozattal 7,2 millió euró bírságot szabtak ki vele szemben –, a Hollandsche Beton Groep társaság (a továbbiakban: HBG) 1994. július 8-i feljegyzésében említésre kerülnek a W5 és az olajtársaságok közötti, a bruttó árral kapcsolatos megállapodások 1995. január 1-jéig (a megtámadott határozat (94) preambulumbekzdése). Másfelől az SNV 1995. február 9-i feljegyzése szintén említést tesz a W5 és a szállítók között kötött ármegállapodásokról (a megtámadott határozat (89) preambulumbekzdése). Hasonlóképpen az SNV 2000. július 14-i feljegyzése a bruttó árra vonatkozóan a szállítók és a W5 között 1995-ben kötött kollektív megállapodásokra hivatkozik (a megtámadott határozat (90) preambulumbekzdése). Ezenkívül a felperesnek az 1999. március 12-i, és szeptember 14-i találkozókra vonatkozó feljegyzései beszámolnak a bruttó árra és a W5-nek adott engedményre vonatkozó ezen egyeztetésekről (a megtámadott határozat (104) és (106) preambulumbekzdése). A HBG 1999. és 2000. évi feljegyzései szintén hivatkoznak az áremelésre és a kompenzációkra vonatkozó megállapodásokra, valamint a szállítók 2000. április 1-jére vonatkozó áremelési javaslatának a W5 általi elutasítására (a megtámadott határozat (107) és (110) preambulumbekzdése). A HBG és a felperes feljegyzései másfelől hivatkoznak egy 2001. március 1-jei találkozóra, amely során a szállítók csökkenteni kívánták a bruttó árat, míg a W5 inkább fenntartotta volna a hatályban lévő bruttó árat (a megtámadott határozat (115) és (116) preambulumbekzdése). Végül a Bizottság tájékoztatáskérésére adott 2003. szeptember 12-i válaszában, mint a kifogásközlésre adott 2005. május 20-i válaszában, a felperes elismerte, hogy a szállítók és a W5 a szállítók által tett bruttóárjavaslatok alapján kötött megállapodásokat (a megtámadott határozat (97) preambulumbekzdése).
- 51 A felperes által hivatkozott, a Kuwait Petroleum 2003. szeptember 12-i, október 1-jei és október 9-i, valamint a Nynas 2003. október 2-i nyilatkozatai (a megtámadott határozat (70) preambulumbekzdése) nem teszik lehetővé azon következtetés kétségbevonását, amely szerint a szállítók nem határozták meg egyoldalúan a bruttó árat, és azt nem kényszerítették a nagyépítőkre. E nyilatkozatok ugyanis csak a szállítók közötti olyan előkészítő találkozók létezésére engednek következtetni, amelyek során utóbbiak megegyeztek azokban az árjavaslatokban, amelyeket a kartell találkozói során a nagyépítőknél tettek.
- 52 Másodszer a megtámadott határozat számos olyan dokumentumra hivatkozik, amelyek arról tanúskodnak, hogy a szállítók és a nagyépítők közötti tárgyalások a W5-nek adott engedményre és a többi útépítőnek adott maximális engedményre is vonatkoztak. Ez igaz például a felperesnek a Bizottság egyik tájékoztatáskérésére adott 2003. szeptember 12-i válaszára, amelyben utalt arra, hogy a szállítók és a nagyépítők közötti megbeszélések egyszerre irányultak az „ártáblára” és a „szabvány engedményekre” (a megtámadott határozat (72) preambulumbekzdése). Hasonlóképpen a HBG 2004. március 28-i feljegyzése megemlíti a szabványárat, a W5-nek adott engedményt és a többi építőnek adott maximális engedményt (a megtámadott határozat (93) preambulumbekzdése). A HBG 1994. február 24-i belső feljegyzése utal a nagyépítők által annak tulajdonított jelentőségre is, hogy a kisépítőknél nem engedett engedményt szerezzenek és elkerüljék azt, hogy az engedményt az összes építőre alkalmazzák (a megtámadott határozat (95) preambulumbekzdése). Továbbá a HBG 1999. szeptember 14-i belső jelentése a W5 és a szállítók között kötött, az „emelésekre és kompenzációkra” vonatkozó, 1999. évi megállapodásokat foglalja össze (a megtámadott határozat (107) preambulumbekzdése). A Kuwait Petroleumnak a Bizottság tájékoztatáskérésére adott 2003. szeptember 16-i válasza arra is utal, hogy az 1998. március 27-i egyeztető találkozó lehetővé tette, hogy a bruttó árról és az engedményekről tárgyaljanak (a megtámadott határozat (103) preambulumbekzdése). A felperesnek az 1999. március 12-i találkozóra vonatkozó belső feljegyzése a bruttó árra és a W5 tekintetében megállapodott engedményre is hivatkozik (a

megtámadott határozat (104) preambulumbekzdése). A HBG és a felperes feljegyzései másfelől a 2001. március 1-jei találkozóra hivatkoznak, pontosítva a megállapodott bruttó árat, a W5-nek és a többi építőnek adott engedményt (a megtámadott határozat (116) preambulumbekzdése). A felperes 2001. május 23-i belső feljegyzése, amelyet az egyik tájékoztatáskérésre adott 2003. szeptember 12-i válaszával megerősített, szintén említést tesz a bruttó árról és a W5-nek adott engedményről (a megtámadott határozat (119) preambulumbekzdése). A kifogásközlésre adott válaszában a felperes egyik alkalmazottját idézve hasonlóképpen kijelentette, hogy „a szabványárak emelései addig nem jelentettek problémát, ameddig azokat engedmények követték” (a megtámadott határozat (149) preambulumbekzdése). Végül az SNV 1995. február 9-i elemzése jelzi a W5 esetében annak jelentőségét, hogy a kisépítőknek adottnál nagyobb engedményben részesüljön (a megtámadott határozat (153) preambulumbekzdése).

- 53 E különböző bizonyítékok lehetővé teszik annak megállapítását, hogy a nagyépítők és a szállítók között kötött megállapodások egyszerre irányultak a bruttó árra és a W5-nek adott különleges engedményre. Azon körülmény – feltéve, hogy bizonyítást nyer –, amely szerint a szállítók és a nagyépítők közötti ezen tárgyalások során ezen ár és az engedmények mértékével kapcsolatban nézeteltérések és konfliktusok jelentkeztek, nem elég a felperes azon állításának bizonyításához, amely szerint a szállítók rákényszerítették a bruttóáremeléseket a W5-re.
- 54 Ami másodszor a felperes azon érvét illeti, amely szerint a W5-nek adott engedmény a megvásárolt mennyiségek miatt kereskedelmileg igazolható volt, a W5 minden egyes tagja által egyénileg vásárolt mennyiségeket kell megvizsgálni, nem pedig a W5 összes tagja által vásárolt össz mennyiséget. Így a megtámadott határozatból kitűnik, hogy a kisépítők nem ugyanolyan engedményben részesültek, mint a W5 tagjai, holott néha, egyénileg, nagyobb bitumenmennyiségeket vásároltak, mint a W5 tagjai. Ily módon egy 2012. július 12-én tett nyilatkozatban a BP egyik alkalmazottja jelezte, hogy a szállítók gyakran megsértették a W5-tel kötött megállapodásokat azáltal, hogy nagyobb engedményt adtak bizonyos kisépítőknek, akik nagyobb bitumenmennyiséget vásároltak tőlük. A Bizottság egyébként már válaszolt erre az évrre a megtámadott határozat (157) preambulumbekzdésében, hangsúlyozva továbbá egyrészt, hogy a nagyépítők maguk ismerték be, hogy egy kiegészítő engedményt általában az egyénileg vásárolt mennyiségek alapján tárgyaltak, másrészt pedig, hogy a szankciómechanizmus létezése a kisépítőknek a megállapodásokban megállapítottnál nagyobb engedmény juttatása esetén (figyelembe véve akár, amint azt a felperes állítja, hogy e mechanizmust csak egy alkalommal alkalmazták) arra utaló további jelnek minősül, hogy a W5-nek adott engedmény nem volt arányos a megvásárolt mennyiségekkel. A HBG 1999. december 23-i belső dokumentumából egyébként kitűnik, hogy az egyeztető találkozók során a W5-nek adott engedmény „a teljes mennyiségekkel és a rendszerben részt nem vevőkre vonatkozó előnyökkel” volt magyarázható (a megtámadott határozat (108) preambulumbekzdése). E különböző tényezők, valamint a kartelltalálkozók során a W5 által az engedményük mértékének tulajdonított jelentőség (lásd a fenti 52. pontot) alapján az gondolható, hogy a felperes nem bizonyította, hogy a W5-nek adott engedmény a megvásárolt mennyiségektől függött.
- 55 Harmadszor pontosítani kell, hogy a felperes nem hivatkozhat arra a körülményre, amely szerint a kisépítők ugyanolyan magatartást tanúsítottak, mint a jelentősebb versenytársaik a szállítókkal való tárgyalások során, a legalacsonyabb árakat követelve, mivel a versenyjog szempontjából azon vállalkozás helyzete, amely egyénileg tárgyal az árról valamely szállítóval, különbözik azon vállalkozások helyzetétől, amelyek együttesen járnak el.
- 56 Továbbá, ami a felperes azon állítását illeti, miszerint a W5 nem rendelkezett semmilyen eszközzel arra, hogy ellenőrizze, betartják-e a szállítók a kötelezettségvállalásukat, meg kell állapítani, hogy több egybevágó bizonyíték alapján megállapítható, hogy a W5 szankciómechanizmust hozott létre arra az esetre, ha a szállítók nagyobb engedményt adnának a kisépítőknek annál, mint amit meghatároztak (lásd a fenti 94–96. pontot is). A megtámadott határozatból ugyanis kitűnik, hogy a Bizottság több olyan egybevágó bizonyítékra támaszkodott, amelyek egyéni vagy – legalábbis egy alkalommal – a W5 általi kollektív pénzügyi szankciókat említenek, azon szállítókkal szemben, akik túl nagy engedményt adtak a kisépítőknek, valamint az ilyen engedmény felfedezése esetén történő szállítóváltást (a

megtámadott határozat (82)–(86) preambulumbekzdése). Így a Wintershall 1996. március 4-i, a Heijmans NV építőtársaságnál tett látogatásra vonatkozó belső jelentésében szerepelnek ilyen szankciók az 1995-ös év tekintetében (a megtámadott határozat (82) preambulumbekzdése). Hasonlóképpen a HGB-nek az 1999. szeptember 14-i egyeztetésre vonatkozó jelentése két kis építőnek adott jelentős engedményre vonatkozó kihallgatásról számol be (a megtámadott határozat (83) preambulumbekzdése). Ami a 2000-es évet illeti, maga a felperes, valamint a BP számol be a szállítókkal szemben a Krekelnek, egy kis építőnek adott engedmény felfedezését követően kiszabott kollektív bírságról (a megtámadott határozat (84) preambulumbekzdése). A Kuwait Petroleum és a BP nyilatkozataikban megerősítették a valamely kis építőnek adott túl nagy engedmény felfedezése esetére vonatkozó szankciómechanizmusa (a megtámadott határozat (85) és (86) preambulumbekzdése). Az SNV 1995. február 9-i belső feljegyzésében említésre kerül a bitumenrendelések csökkenésével való fenyegetés is, az azon építőknek bemutatott versenyképes ajánlatok esetén, amelyek nem tagjai a W5-nek (a megtámadott határozat (86) preambulumbekzdése). Végül a 2001. május 4-i egyeztetésre vonatkozó dokumentumban a felperes megemlíti a Nynasszal szemben annak árpolitikája miatt kiszabott bírságot (a megtámadott határozat (117) preambulumbekzdése), amit a Kuwait Petroleum 2003. szeptember 12-i nyilatkozatában megerősített (a megtámadott határozat (118) preambulumbekzdése).

- 57 Ami negyedszer a felperes azon érvét illeti, amely szerint a bitumen ára folyamatosan emelkedett a jogsértési időszakban, míg a W5-nek adott engedmény 2002-ben visszakerült az 1994-es szintjére, ténybelileg nincs megalapozva. A megtámadott határozat 1. mellékletéből kiténik ugyanis, hogy a bruttó ár sokat ingadozott 1994 és 2002 között, és nem szisztematikusan emelkedett, rendszeresen bekövetkeztek csökkenések is. Ami a W5-nek adott különleges engedményt illeti, a megtámadott határozat (93)–(125) preambulumbekzdésében említett dokumentumokból kiténik, hogy az általában a bruttó ár emelkedéseit követte, és így folyamatosan emelkedett az 1998–2000 közötti időszakban, majd 2002-ben újra megközelítette az 1994-es szintet (60 holland forint [NGL] 2002-ben, 50 NGL 1994-ben). A felperes ezért nem állíthatja azt, hogy a W5-nek adott engedmény a bruttó ár emelkedésével arányosan lett kevesebb.
- 58 A fentiek összességéből következik, hogy a Bizottság nem követett el értékelési hibát a szállítók és a nagyépítők közötti megállapodások tartalmával kapcsolatban, és hogy e második érvet el kell utasítani.

3. A harmadik, a nagyépítők kartellhez fűződő érdekének téves értékelésére alapított ténybeli hibáról

a) A felek érvei

- 59 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság értékelési hibát követett el a W5 kartellhez fűződő érdekével kapcsolatban. Így a megtámadott határozatban a Bizottság egyrészt felhagyott a kifogásközlésben szereplő azon elmélettel, amely szerint a W5-nek érdekében állt, hogy a bruttó árat mesterségesen magasan tartsa, másrészt pedig új elméletet adott elő. A Bizottság szerint – aki az SNV 1995. február 6-i feljegyzésére támaszkodik – a W5 tagjainak érdeke fűződött ahhoz, hogy a bitumen ára egyidejűleg és jelentősen emelkedjen, azért, hogy javítsák az útépitési bitumen árának közzétételével megbízott, nonprofit szervezet által megállapított mutatót, de hasznot húztak a bitumen árának csökkenéséből is, feltéve hogy az progresszív és időben ütemezett. Az ilyen csökkenés ugyanis nem járt volna a szóban forgó mutató csökkenésével, és lehetővé tette volna számukra, hogy e csökkenést az ajánlatkérőkre hárítsák. A felperes, miközben azt állítja, hogy nem rendelkezett részletes ismeretekkel e mutató meghatározásának módját illetően, kijelenti, hogy tudja, hogy e mutatót havonta felülvizsgálták a beszerzési árak összességére vonatkozó, a mutató megállapításával megbízott szervezet által közvetlenül és bizonyos számú aszfaltgyártól egyénileg összegyűjtött adatok alapján, és hogy azt állapította meg, hogy e mutató tényleges alakulása alapján nem lehet megerősíteni a Bizottság elméletét. A felperes azt is kijelenti, hogy a nagyépítők nem elleneztek a bitumen bruttó árának csökkenését a 2000. április 12-i találkozón, de hogy a szállítókkal való egyeztető találkozóról való visszalépésükre vonatkozó kísérletüket követően azzal fenyegették őket, hogy egyszerre csökkentik a

bruttó árat és a nekik adott engedményt, amit elleneztek. Ugyanez a jelenség ismétlődött meg egyébként 2001 márciusában. Másfelől a felperes hangsúlyozza, hogy az útépitések szezonjában bekövetkező áremelkedés csak kellemetlenségeket jelent az építő számára, hiszen csak az építkezések 5%-a tartalmazott a nyersanyag árának változásával összefüggő kártérítési kikötést. A felperes pontosítja továbbá, hogy néha lehetetlen volt az építő számára, hogy a bitumen árának ezen emelését különleges kikötés hiányában áthárítsa, de hogy ez a lehetőség valamennyi építőre érvényes volt, a kisépítőket is beleértve. Végül a felperes kijelenti, hogy az útépitési szezon elején történt áremeléseket könnyen át lehetett hárítani, és hogy ezért valamennyi építőnek érdeke fűződött az árak stabilitásához e szezon folyamán, még akkor is, ha a szállítók állandóan emelni akarták az áraikat.

60 A Bizottság a felperes összes érvét elutasítja.

b) A Törvényszék álláspontja

61 Az uniós bíróság már megállapította, hogy ugyanazon kartell résztvevőinek egymást kiegészítő gazdasági érdekei lehetnek (a Törvényszék T-217/03. és T-245/03. sz., FNCBV és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2006. december 13-án hozott ítéletének [EBHT 2006., II-4987. o.] 322. pontja). A jelen esetben a Bizottság úgy vélte, hogy mind a szállítóknak, mind a W5-nek közös érdekében állt a nettó árakra és az engedményekre vonatkozó megállapodások létezése, mivel azoknak a szállítók és a nagyépítők oldalán versenykorlátozó hatása volt. A felperes úgy véli, hogy a Bizottság értékelési hibát vétett a W5 céljával kapcsolatban, amely nem a végső fogyasztónak való károkozás volt, hanem a szállítók által kikényszerített áremelések hatásainak korlátozása.

62 Mindenekelőtt a fenti 31. pontnak megfelelően emlékeztetni kell arra, hogy nem szükséges megvizsgálni azt, hogy a jogsértéssel vádolt vállalkozásnak az említett megállapodások üzleti érdekében álltak-e, ha a Bizottság sikeresen összegyűjtötte az okirati bizonyítékokat az állítólagos jogsértés alátámasztására, és e bizonyítékok elegendőnek tűnnek a versenyellenes megállapodás fennállásának bizonyítására (a fenti 31. pontban hivatkozott Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 46. pontja). A Törvényszék tehát csak másodlagosan vizsgálja meg a W5 céljával kapcsolatos téves értékelés kérdését.

63 Előzetesen röviden emlékeztetni kell a Centrum voor regelgeving en onderzoek in de grond-, water- en wegenbouw en de Verkeerstechneik (CROW, közlekedési és infrastrukturális szabályozó- és kutató központ), nonprofit szervezet működésére, amely feladata többek között az útépitési bitumen árának havonta történő közzététele az 1970-es évek óta (a megtámadott határozat (25) és (26) preambulumbekzdése), olyan tényezők alapján, amelyeket illetően a felek egyetértenek.

64 Az útépitési bitumen árának a CROW által való közzététele 1995. november 1-jéig az aszfaltgyártókkal való egyeztetést követően történt. Ezen időpontot követően a számítást a CBS (központi statisztikai hivatal) kormányzati szerv végezte több aszfaltgyárra irányuló piaci tanulmányból kiindulva, vagyis az építőknek adott esetleges engedmény alkalmazása előtt, és a CROW által közzétett ezen ármutató (a továbbiakban: CROW-mutató) referenciaként szolgált a kockázatrendezési kikötést tartalmazó, hosszú távú, útépitésre irányuló közbeszerzési szerződések tekintetében. E közbeszerzési szerződések tekintetében ugyanis a CROW-mutató egy bizonyos küszöb fölé való emelkedése esetén az ajánlatkérők kötelesek voltak kártalanítani az építőket. A CROW-mutatónak egy bizonyos küszöb alá történő csökkenése esetén viszont az építőknek kellett kártalanítaniuk az ajánlatkérőket. Ebből következik, hogy az építők ennél fogva nem kerültek hátrányos helyzetbe az árak emelkedésével, ha azok egyszerre emelkedtek, növelve ezáltal a CROW-mutatót. Ellenben az építőknek nem fűződött érdeke az árak csökkenéséhez, amely – ha a CROW-mutató csökkenését vonta maga után – arra kötelezte őket, hogy megtérítsék az árkülönbséget a szerződő feleknek.

- 65 A felperes, miközben azt állítja, hogy nem ismeri pontosan a CROW-mutató számítási mechanizmusát, olyan dokumentumot terjesztett a Törvényszék elé, amely felvázolja e mutató 1997 és 2005 közötti alakulását, kijelentve, hogy e dokumentum cáfolja a Bizottság által a megtámadott határozat (25) és (26) preambulumbekzdésében előadott azon álláspontot, amely szerint a szállítók egyidejűleg és jelentősen emelték az áraikat, és csak nagyon progresszíven csökkentették azokat. E dokumentum azonban nem szolgál semmilyen iránymutatással arra vonatkozóan, hogy az árak egyidejűleg növekedtek és egymástól elkülönülten csökkentek-e. Kizárólag annak megállapítását teszi lehetővé, hogy az 1997–2005 közötti időszakban a bitumen árára vonatkozó CROW-mutató állandóan nőtt, kivéve az 1998. február és 1999. április közötti időszakot. A megtámadott határozat 1. melléklete egyébként megerősíti, hogy a jogsértési időszak egészére nézve az útépitési bitumen bruttó ára 253 NGL-lal nőtt. Így a Törvényszék úgy véli, hogy ezen mutató működésének vizsgálata cáfolja a Bizottság magyarázatát, amely szerint a kockázatrendezési kikötést tartalmazó szerződések esetében az építőket nem büntették az árak emelésével, viszont nem fűződött érdekük az árak csökkentéséhez. Ahhoz, hogy értékelni lehessen a W5 kartellhez fűződő érdekét, nélkülözhetetlen azonban e mutató pontos kiszámítási mechanizmusának meghatározása, amely vita tárgyát képezi a felek között.
- 66 A felperes másfelől vitatja a Bizottság azon állítását, amely szerint a nagyépítők ellenezték a bitumen bruttó árának 2000-ben és 2001-ben való csökkentését. A felperes egyik alkalmazottja által a kartell 2000. április 12-i találkozója során – amelyet a Bizottság a megtámadott határozat (111) preambulumbekzdésében említ – írott feljegyzésekből azonban kitűnik, hogy a nagyépítők a bruttó ár csökkenése miatt aggódtak, amely sokba kerülne nekik, a CROW-mutató csökkenése miatt. A felperes jelzi, hogy ezt a dokumentumot vissza kell helyezni a kontextusába, tudniillik a nagyépítők jelezték a szállítóknak, hogy ki kívánnak vonulni a kartellből, amelyre a szállítók úgy válaszoltak, hogy a bruttó ár, valamint a nekik adott különleges engedmény drasztikus csökkentésével fenyegették őket. Ezen állítást azonban semmilyen bizonyíték nem támasztja alá, és mindenesetre nem engedi meg azon vélekedést, hogy a Bizottság értékelési hibát követett volna el azzal, hogy úgy vélte, hogy a nagyépítők nem kívánták a bitumenárakat csökkenteni, sem pedig a különleges engedményüket.
- 67 Ami a 2001-es évet illeti, a Bizottság a megtámadott határozat (115) és (116) preambulumbekzdésében megállapította, hogy a HBG és a felperes dokumentumaiból az tűnik ki, hogy a szállítók csökkenteni kívánták a bruttó árat a szomszédos országokkal való árkülönbség miatt, holott a W5 a bruttó ár fenntartását és saját engedménye emelését javasolta, és hogy végül úgy döntött, enyhén csökkenti a bruttó árat (– 20 NGL), és magas szinten tartja az engedményt (80 NGL). E tekintetben a felperes úgy véli, hogy a Bizottság ténybeli értékelési hibát követett el, mivel e dokumentumokból kitűnik, hogy a szállítók fenn akarták tartani az engedmény utáni árak mértékét, de csökkenteni akarták a bruttó árat és az engedményüket. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a Bizottság e dokumentumokat annak bizonyítása érdekében használta, hogy a nagyépítőknek nem fűződött érdeke sem a bruttó ár csökkentéséhez, sem a különleges engedményük csökkentéséhez, és ezért nem voltak a szállítók egyszerű áldozatai.
- 68 Másfelől a felperes megpróbálja kisebbíteni a CROW-mutató jelentőségét, kijelentve, hogy csak a szerződések 5%-a tartalmazott az alapanyagok árának változásával összefüggő kártérítési kikötést. A Bizottság pontosítja, hogy a W5 egy másik építő tagja szerint a szerződések 10–15%-a tartalmazott ilyen kikötést. Mindenesetre a Törvényszék megállapítja, hogy számos dokumentumból kitűnik, hogy e kérdés vita tárgyát képezte a kartell találkozóin során (a megtámadott határozat (94) preambulumbekzdése [a HBG 1994. július 8-i feljegyzése], (101) preambulumbekzdése [a BP 1996. évi feljegyzése], (107) preambulumbekzdése [a HBG 1999. szeptember 14-i feljegyzése], (111) preambulumbekzdése [a felperes 2000. április 12-i feljegyzései] és (115) preambulumbekzdése [a HBG 2001. február 16-i feljegyzése]), ami megengedi, hogy a tárgyalások központi elemének lehessen tekinteni, bármennyi legyen is az érintett szerződések száma. Ráadásul maga a felperes hivatkozott a kikötések ezen típusára a 2003. június 30-i tájékoztatáskérésre adott 2003. szeptember 12-i válaszában, jelezve, hogy különleges engedményt adtak neki azokra a munkákra, amelyek esetében semmilyen levonásban nem egyeztek meg a szerződésben a bitumen árának emelkedése esetére.

- 69 Ezenkívül a felperes kijelenti egyrészt, hogy bár néha lehetséges volt, hogy valamely építő a bitumen árának emelését áthárítsa az ajánlatkérőre kockázatkezelési kikötés hiányában, e lehetőség valamennyi építőre érvényes volt, beleértve a kisépítőket is, másrészt pedig a szezon kezdetén bekövetkezett áremelést könnyebben átháríthatta az összes építő, és hogy így valamennyiüknek érdeke fűződött az áraknak a szezon folyamán való stabilitásához. Ez az érv azonban nem elég a Bizottságnak a W5 kartellhez fűződő értékelésének megkérdőjelezéséhez. A versenyjog alapján ugyanis különbséget kell tenni egyrészt a két vállalkozás között kétoldalúan folytatott tárgyalások, másrészt pedig az árakra és a különleges engedményekre vonatkozó, kollektív módon kötött kollektív megállapodások között. Azon körülmény, amely szerint a kisépítőknél is érdeke fűződött az utépítési szezon kezdetén bekövetkező árváltozásokhoz, nem elég a W5-nek adott jelentősebb engedmény versenyszabályok szempontjából való negatív hatásának semlegesítéséhez.
- 70 Végül hangsúlyozni kell, hogy a felperes maga jelentette ki a kifogásközlésre adott válaszában, hogy a W5 tagjai azzal a feltétellel fogadhatták el a bruttó ár emelését, hogy a kisépítőknél jelentősebb engedményt kapnak (a megtámadott határozat (149) preambulumbeközdése).
- 71 A fentiek összességéből az tűnik ki, hogy a szállítóknak és a W5-nek közös érdekében állt a bruttó árak és az engedményekre vonatkozó megállapodások létezése, és hogy a nagyépítők érdeke egyszerűen magyarázható a közbeszerzési szerződésekben található kockázatkezelési kikötések mechanizmusával és azon különleges engedménnyel, amelyben részesültek, amely versenyelőnyt eredményezett számukra a kisépítőkhöz szemben a közbeszerzési szerződések megszerzése szempontjából. Ennélfogva a Bizottság nem követett el értékelési hibát a W5 kartellhez fűződő érdekével kapcsolatban.

4. A negyedik, a kartell utépítési piacon való versenyre gyakorolt hatásának hiányára alapított ténybeli hibáról

a) A felek érvei

- 72 A felperes azt kifogásolja, hogy a Bizottság úgy tekintette, hogy a bitumen ára nagyon fontos költségtényezőnek minősült az utépítő vállalkozások számára, pedig a kifogásközlésre adott válaszában utalt arra, hogy a bitumen vásárlási költsége csak körülbelül a teljes utépítési költség 1,5%-át jelentette, és hogy a W5 többi építő tagja megerősítette e számot a Bizottságnak. Mivel a W5-nek adott különleges engedménnyel összefüggő árkülönbségek csak 1%-ot tettek ki, a felperes feltételezi, hogy a Bizottság csak azért tartotta fenn ezt a téves állítást, hogy bizonyítsa a kartell kétoldalú jellegét. Másfelől a felperes úgy véli, hogy az a tény, hogy a nagyépítők jelentős engedményt követeltek, csak a vásárlási stratégiájukba tartozik, és nem minősül versenykorlátozó eszköznek. Végül a felperes úgy gondolja, hogy a Bizottság nem hozhat fel semmilyen bizonyítékot a bírósági eljárás szakaszában.
- 73 A Bizottság cáfolja a felperes érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

- 74 Előzetesen emlékeztetni kell arra, hogy valamely megállapodás versenykorlátozó céljára és hatására vonatkozó feltételeknek nem egyszerre, hanem vagylagosan kell fennállniuk annak mérlegelése során, hogy az ilyen megállapodás az EK 81. cikk (1) bekezdésében foglalt tilalom hatálya alá tartozik-e. Márpedig e feltételnek a „vagy” kötőszó által jelzett vagylagos jellege miatt először is meg kell vizsgálni a megállapodás tulajdonképpeni célját, figyelembe véve azt a gazdasági környezetet, amelyben alkalmazásra kerül. Amennyiben azonban e megállapodás rendelkezéseinek elemzése nem tár fel a verseny tekintetében elegendő károsági fokot, meg kell vizsgálni a megállapodás hatásait, és a megállapodás megtiltásához olyan tényezők együttes megléte szükséges, amelyek azt bizonyítják, hogy a verseny működése ténylegesen érezhetően akadályozva vagy korlátozva volt, illetve torzult. Nem szükséges egyébként vizsgálni a megállapodás hatásait, ha e megállapodás versenykorlátozó célja már megállapítást nyert (Bíróság C-501/06. P., C-513/06. P., C-515/06. P. és C-519/06. P. sz.,

GlaxoSmithKline Services és társai kontr Bizottság és társai egyesített ügyekben 2009. október 6-án hozott ítéletének [EBHT 2009., I-9291. o.] 55. pontja). A jelen esetben a Bizottság tehát kizárólag annak bizonyítására volt köteles, hogy a megállapodások célja a verseny akadályozása, korlátozása vagy torzítása volt, anélkül hogy köteles lenne bizonyítani az említett megállapodások versenyellenes hatásait.

- 75 A megtámadott határozatból kitűnik, hogy a Bizottság úgy vélte, hogy a bitumen bruttó árát, a W5-nek adott különleges minimális engedményt, valamint a kisépítőknél adott maximális engedményt rögzítő megállapodások célja a verseny megsértése volt az utépítési ágazatban, és hogy az említett megállapodások tényleges hatásainak figyelembevétele ezért felesleges volt annak értékelése érdekében, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdésében megállapított tilalom hatálya alá tartoztak-e (a (155)–(160) preambulumbekzdés). A Bizottság tehát a (79)–(86) és (169)–(174) preambulumbekzdésben csak másodlagosan vizsgálta meg az említett megállapodások hatásait.
- 76 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság értékelési hibát követett el a kartell utépítési piacra gyakorolt hatásával kapcsolatban, többek között amiatt, hogy a bitumen bekerülési költsége az építkezés teljes költségének csekély részét teszi ki (1,5%). A Bizottság kétségbe vonja ezt a számot, utalva arra, hogy a felperes nagyon kiterjedt számítási módszert használt, és hogy a holland statisztikai hivatal nyilvános dokumentuma 2006-ban kiemelte a bitumen árának az építési munkák költségeire gyakorolt hatását. A felperes vitatja e dokumentum elfogadhatóságát, mivel azt csak a bírósági eljárás szakaszában hozták fel.
- 77 Anélkül, hogy szükség lenne e dokumentum elfogadhatóságáról határozni, elég megállapítani, hogy a jelen esetben a Bizottság más elemekre támaszkodott annak bizonyítása céljából, hogy a W5-nek adott különleges engedmény hatást gyakorolt a versenyre az utépítési ágazatban. A megtámadott határozatban ugyanis – a bitumenköltség utépítésben kitett részének számszerűsítése nélkül – a Bizottság azt állapította meg, hogy „a W5 számára kevésbé volt fontos a bitumen nettó árának abszolút mértéke, mint az a tény, hogy a W5-nek részét nem képező utépítőkhöz viszonyítva relatív előnyben részesült”, és ezen relatív előny „lehetővé tette számára, hogy közbeszerzési pályázatokat nyerjen a viszonylag magas bitumenfogyasztást igénylő munkák tekintetében” (a megtámadott határozat (70) és (153) preambulumbekzdése). Ezen állítás a közigazgatási akta több egybevágó dokumentumán alapszik. Először is a kifogásközlésre adott válaszában a felperes így utalt arra, hogy „a bitumen nettó árai következképpen a bitumen tényleges bekerülési költségét jelent[ették] valamely egyedi utépítő számára”, és hogy „[u]többi számára ezek az árak tehát egy tonna aszfalt – mint az utépítés összetevője – bekerülési költsége kiszámításának kiindulópontját jelent[ették]. Másodszor, 1995. február 9-i belső jegyzetében az SNV hangsúlyozta, hogy az W5 „nagy jelentőséget tulajdonított azon lehetőségnek, hogy a versenyhez képest a legalacsonyabb beszerzési árakat kapják”, mivel az abszolút árszint sokkal kevésbé volt jelentős. Harmadszor, 2003. október 9-i nyilatkozatában a Kuwait Petroleum pontosította, hogy a nagyépítők tudhatták, hogy ha valamely szállító megsértette a kartell megállapodásait, azáltal, hogy jelentősebb engedményt kínált valamely kis építőnek, a Cobouw holland napilapnak köszönhetően, amely jegyzékbe veszi az ajánlati felhívásokat és az odaítélési eljárások eredményeit az építési ágazatban Hollandiában (megtámadott határozat (70) preambulumbekzdése). Végül a Van Kessel kis építőnél tett látogatásról készített 2001. október 31-i keltezésű jegyzőkönyvben VEBA szállító megerősítette, hogy ezen építő számára a legfontosabb nem az abszolút ár volt, hanem a lehető legalacsonyabb ár elérése.
- 78 A Törvényszék ezért úgy véli, hogy ezen elemek lehetővé teszik annak bizonyítását, hogy a W5-nek adott különleges engedmény hatást gyakorolt a versenyre az utépítési ágazatban, anélkül hogy szükség lenne a bitumen költségének az utépítés teljes költségében jelentett pontos részéről határozni.
- 79 A felperes másfelől úgy véli, hogy az a tény, hogy a nagyépítők jelentős engedményt követeltek, csak a vásárlási stratégiájukba tartozik, amely hatékony volt, de amely nem minősül versenykorlátozó eszköznek. Emlékeztetni kell azonban arra, hogy a versenyjog alapján az árakra és a különleges

engedményekre vonatkozó, kollektíven kötött, kollektív megállapodások főszabály szerint tiltottak, és nem tartoznak egyszerű kereskedelmi stratégiába, ellentétben a két vállalkozás között kétoldalúan végrehajtott egyszerű kereskedelmi tárgyalásokkal.

80 A fentiekből az következik, hogy a Bizottság nem követett el értékelési hibát a kartellnek az útépitési piacra gyakorolt hatásával kapcsolatban.

5. Az ötödik, a kartell működésére vonatkozó ténybeli hibáról: a kartell eredete és időbeli változása, valamint a szankciómechanizmus

a) A felek érvei

81 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság kartell működésével kapcsolatban három ténybeli hibát követett el.

82 Először is, míg a szállítók (a BP, a Kuwait Petroleum és a Nynas) több egybehangzó nyilatkozata és a felperes egyik belső dokumentuma azt bizonyítja, hogy csak a szállítók voltak a kartell kezdeményezői, a Bizottság úgy döntött, hogy az SNV ellenkező nyilatkozataira hivatkozik a megtámadott határozatban.

83 Másodszor a Bizottság téved a kartell időbeli változását illetően. Így semmilyen megbeszélésre nem került sor a W5 és a szállítók között 1996 előtt, amely időponttól kezdve olyan találkozókra került sor, amelyek csak formalitások voltak, mivel nem különböztek a valamely szállító és egy egyedi vásárló közötti kétoldalú megbeszélésektől, különösen az egyes kisépitők által folytatott megbeszélésektől. A helyzet csak 1999-től kezdve változott, mivel a W5 hasznosnak tartotta, hogy közös álláspont alakítsanak ki a szállítókkal való minden egyes találkozó előtt a bitumen árának jelentős változása és a kisépitőknek adott jelentős engedmény felfedezése miatt.

84 Harmadszor a Bizottság tévesen értékelte a nagyépitők szerepét a szankciómechanizmus alkalmazása során. Utóbbiak ugyanis csak egy ízben, 2000 áprilisában követeltek további kollektív engedményt a kisépitőknek adott jelentős felfedezését követően. Ez alkalommal az ExxonMobil társaság, amelyet a Bizottság pedig úgy tekintett, mint amely nem képezte a kartell részét, szintén további engedményt biztosított a W5-nek. A Bizottság nem rendelkezik egyetlen olyan bizonyítékkal sem, amely lehetővé tenné annak bizonyítását, hogy a szankciómechanizmust egy másik alkalommal alkalmazták. Másfelől a Bizottság ügyiratában szereplő több bizonyíték alapján az állapítható meg, hogy a kisépitők szintén azt követelték, hogy a piac engedmény utáni legalacsonyabb árakban részesüljenek.

85 A Bizottság cáfolja ezen érvek összességét.

b) A Törvényszék álláspontja

86 Ami a kartell eredetére vonatkozó bizonyítékokkal kapcsolatos első érvet illeti, a Bizottság több egybevágó dokumentumra támaszkodott annak érdekében, hogy együttesen a szállítóknak és a nagyépitőknek tulajdonítsa a kartell eredetét. Előzetesen emlékeztetni kell arra, hogy a szállítóknak a megtámadott határozat (70) preambulumbekzdésében említett nyilatkozatai, amelyekre a felperes hivatkozni próbál, csak a szállítók előkészítő találkozóira vonatkoznak, és azok nem szolgálnak semmilyen, a kartell eredetére vonatkozó bizonyítékkal.

87 A kartell kezdetével egyidejű több dokumentum viszont meg tudja erősíteni a Bizottság azon feltevését, amely szerint a W5-öt ugyanazon az alapon érdekelte a kartell létrehozása, mint a szállítókat. Így az SNV 1995. február 6-i belső feljegyzésében említésre kerül a nagyépitők a bitumen árának 1994-ben való ingadozásával szembeni nyugtalansága, amely „veszélyeztette a CROW-arat és a pályázatásokat”. Másfelől egy az SNV 1995. február 9-i belső feljegyzése megerősíti a kartell kétoldalú jellegét, amelyet „két kartell közötti együttműködésnek” minősít. Hasonlóképpen, az 1992. február 20-i Wintershall-jelentés megemlíti azt a tényt, hogy a felperes kapcsolatba lépett az SNV-vel azért, hogy

javaslatok megtételét kérje tőle a szállítók és a W5 közötti jövőbeli együttműködési lehetőségekkel kapcsolatban. Végül egy 1994. július 8-i belső feljegyzésben a HBG megemlíti a szállítók azon döntésével kapcsolatos aggodalmát, hogy nem követik az 1994 márciusában kötött megállapodásokat.

- 88 A Törvényszék úgy véli, hogy a Bizottság helyesen tekintette úgy, hogy ezek a dokumentumok lehetővé teszik annak bizonyítását, hogy a W5-től eredt – a szállítókkal együtt – a kartell. A felperes belső titkárságának utasításai – amelyekre utóbbi hivatkozni próbál –, amelyekben az szerepel, hogy a nagyépítőknek a szállítókkal való egyeztetéseire irányuló kezdeményezés az SNV-től eredt, és amelyek inkább a kartell irányítója beazonosításának kérdésére vonatkoznak, önmagukban nem tudják megkérdőjelezni a fent említett dokumentumok vizsgálatából levont következtetést.
- 89 A felperes a második érve keretében azt rója fel a Bizottságnak, hogy tévesen értékelte a kartell időbeli változását. A megtámadott határozatból azonban kitűnik, hogy több egybevágó bizonyíték lehetővé teszi a jogsértés 1994–2002 közötti létezésének és változásának tanúsítását (a (93)–(126) preambulumbekkezdés).
- 90 Így az 1994-es és 1995-ös év tekintetében a Bizottság a szállítók és a W5 közötti megállapodások létezését, valamint e megállapodások végrehajtását bizonyító tényezőkről számol be (a megtámadott határozat (93)–(99) preambulumbekkezdése).
- 91 Továbbá a megtámadott határozat szerint, bár a megállapodások megkötésére vonatkozó mechanizmust módosították 1996-ban, mivel az SNV és a felperes nem voltak megbízva azzal, hogy ezen időponttól kezdve egyedül kössenek megállapodást a kartell összes résztvevőjének nevében, e szervezeti változás nem érintette azokat az elemeket, amelyekre a kartell irányult (a (100) preambulumbekkezdés).
- 92 Hasonlóképpen egyetlen bizonyíték sem teszi lehetővé azon vélekedést, hogy a kartell találkozái jellegüket tekintve változtak 1999-ben, és különösen, hogy csak ezen időponttól kezdve találkoztak a nagyépítők annak érdekében, hogy előkészítsék a szállítókkal való találkozókat. Így a felperes tájékoztatáskérésre adott 2003. szeptember 12-i válaszából kitűnik, hogy a W5 tagjai rögtön a szállítókkal való egyeztetések előtt (vagy után) találkoztak annak érdekében, hogy kollektíven előkészítsék (vagy értékeljék) az egyeztetést (a megtámadott határozat (72) preambulumbekkezdése). Több szállító azt is megerősítette, hogy a nagyépítők azért találkoztak a kartell előtt, hogy azt előkészítsék (a megtámadott határozat (73)–(75) preambulumbekkezdése). Másfelől azon körülmény, amely szerint a kartell két csoportja közötti kapcsolatok feszültebbek lettek 1999-től, nincs hatással a találkozóknak versenyjog szempontjából való minősítésére. Végül a felperes azon érvét, amely arra irányul, hogy a kartell első éveiben lezajlott találkozókat a szállítók és a vásárlók közötti egyszerű kétoldalú tárgyalásokként minősítse, el kell utasítani, mivel az árakra és a különleges engedményekre vonatkozóan kollektíven kötött kollektív megállapodások nem hasonlíthatók két vállalkozás között kétoldalúan lezajlott kereskedelmi tárgyalásokhoz.
- 93 A harmadik érveléssel kapcsolatban a felperes úgy véli, hogy a Bizottság túlértékelte a W5 által a szankciómechanizmusban játszott szerepet, mivel arra csak egy alkalommal, 2000-ben került sor. A felperes továbbá úgy véli, hogy a W5 rendszeres fenyegetőzései, hogy szállítókat váltanak, a kisépítők által tanúsított kereskedelmi magatartással azonosnak minősültek.
- 94 A megtámadott határozatból azonban kitűnik, hogy a Bizottság helyesen támaszkodott több olyan egybevágó bizonyítékra, amelyek egyéni vagy – legalábbis egy alkalommal – a W5 általi kollektív pénzügyi szankciókat említenek, azon szállítókkal szemben, akik túl nagy engedményt adtak a kisépítőknek, valamint az ilyen engedmény felfedezése esetén történő szállítótáváltást. Így a Wintershall 1996. március 4-i, a Heijmansnál tett látogatásra vonatkozó belső jelentésében szerepelnek ilyen szankciók az 1995-ös év tekintetében (a megtámadott határozat (82) preambulumbekkezdése). Hasonlóképpen a HGB-nek az 1999. szeptember 14-i egyeztetésre vonatkozó jelentése két kis építőnek adott jelentős engedményre vonatkozó kihallgatásról számol be (a megtámadott határozat

(83) preambulumbekzdése). Ami a 2000-es évet illeti, maga a felperes, valamint a BP számol be a szállítókkal szemben a Krekelnek, egy kis építőnek adott engedmény felfedezését követően kiszabott kollektív bírságról (a megtámadott határozat (84) preambulumbekzdése). A Kuwait Petroleum 2003. október 9-i nyilatkozataiban szintén megerősítette a szankciómechanizmust. A BP 2003. szeptember 16-án tájékoztatáskérésre válaszolva szintén úgy nyilatkozott, hogy a felperes 2002-ben felhagyott azzal, hogy a Vebánál intézze beszerzéseit, egy kis építőnek adott jelentős engedmény felfedezését követően (a megtámadott határozat (86) preambulumbekzdése). Az SNV 1995. február 9-i belső feljegyzésében említésre kerül a bitumenszállítások csökkenésével való fenyegetés is, azon nagyépítőknél bemutatott versenyképes ajánlatok esetén, amelyek nem tagjai a W5-nek (a megtámadott határozat (86) preambulumbekzdése). 2003. szeptember 12-i nyilatkozatában a Kuwait Petroleum megerősítette, hogy ha valamely szállító a meghatározottnál nagyobb engedményt adott valamely kis építőnek, a W5 azzal fenyegetőzött, hogy többet nem vásárol ettől a szállítótól (a megtámadott határozat (86) preambulumbekzdése). Végül a 2001. május 4-i egyeztetésre vonatkozó dokumentumban a felperes megemlíti a Nynasszal szemben annak árpolitikája miatt kiszabott bírságot is (a megtámadott határozat (117) preambulumbekzdése), amit a Kuwait Petroleum 2003. szeptember 12-i nyilatkozatában megerősített (a megtámadott határozat (118) preambulumbekzdése). Az a tény, hogy a Nynas a Bizottság bizonyos kérdéseire adott írásbeli válaszában kijelentette, hogy kollektív szankcióra csak egyszer került sor, nem elég a vele szemben hozott egyedi szankció létezésének cáfolásához.

- 95 A Törvényszék úgy ítéli meg, hogy a Bizottság jogosan tekinthette úgy, hogy e dokumentumok pontosan a W5 által a szállítókkal szemben a 2000-es év vonatkozásában kiszabott kollektív bírság mechanizmusára hivatkoztak. Másfelől összességükben azt mutatják, hogy egyedi és kollektív szankciómechanizmus létezett a kartell megállapodásainak be nem tartása esetén, a kartell teljes időtartama alatt. A szankciók vagy az említett megállapodásokat megsértő szállítónak adott megrendelések leállításából, vagy a vétkes szállítóval, illetve az összes szállítóval szemben kiszabott bírságból álltak.
- 96 A fentiek összességéből ezért az következik, hogy a Bizottság nem követett el értékelési hibát a kartell eredetével, időbeli változásával és a szankciómechanizmussal kapcsolatban.

6. A hatodik, az ExxonMobil kartellben való szerepére vonatkozó ténybeli hibáról

a) A felek érvei

- 97 A felperes úgy véli, hogy a ténybeli hibát követett el azzal, hogy az ExxonMobilra történő minden hivatkozást elhagyott a megtámadott határozatban, holott a kifogásközlésben azt állapította meg, hogy az ExxonMobil teljesen alkalmazkodott a kartell megállapodásaihoz, amelyről rendszeresen tájékoztatták. Például az ExxonMobil magára vállalta a W5-nek szankció címén 2000 áprilisában adott további engedmény jelentős részét, amint azt a felperesnek az ExxonMobil által 2000. november 15-én küldött jóváírási értesítés mutatja. E körülmény fontos a szállítók összességét tömörítő kartell működésének megértése érdekében.
- 98 A Bizottság emlékeztet arra, hogy nem rendelkezik elég bizonyítékkal ahhoz, hogy megállapítsa az ExxonMobil kartellben való részvételét.

b) A Törvényszék álláspontja

- 99 Úgy tűnik, hogy a felperes által felhozott érv hatástalan, mivel még ha az feltételezhetően megalapozott is, nem gyakorolhat hatást a megtámadott határozat jogszerűségére annyiban, amennyiben a felperesre vonatkozik (a Törvényszék T-75/95. sz., Günzler Aluminium kontra Bizottság ügyben 1996. június 5-én hozott ítéletének [EBHT 1996., II-497. o.] 55. pontja, a T-106/95. sz., FFSA és társai kontra Bizottság ügyben 1997. február 27-én hozott ítéletének [EBHT 1997., II-229. o.] 199. pontja és a T-126/99. sz.,

Graphischer Maschinenbau kontra Bizottság ügyben 2002. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 2002., II-2427. o.] 49. pontja). Ugyanis, feltételezve, hogy elég bizonyíték létezik az ExxonMobil kartellben való részvételét illetően, e körülmény nem elég a jogsértés létezésének, sem pedig a felperes e jogsértésben való részvételének megkérdőjelezéséhez. Ha bizonyítást nyerne, hogy az ExxonMobil is részt vett a kartellben, tehát hogy a piac összes szállítója részt vett a kartellben, az nem módosítaná a Bizottságnak az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértését megvalósító körülmények fennállására vagy a felperes e jogsértésben való részvételére vonatkozó értékelését.

- 100 Ezért el kell utasítani ezen érvet, és következésképpen a felperes azon összes érvét, amelyek a Bizottság által a megtámadott határozatban elkövetett, a felperesnek a megtámadott határozat megsemmisítésére irányuló kérelmei alátámasztása érdekében felhozott ténybeli hibákra vonatkoznak.

C – Jogi hibák

1. Bevezető megjegyzések

- 101 A felperes azt rója fel a Bizottságnak, hogy öt, a tényeknek az EK 81. cikk alapján történő jogi minősítésével kapcsolatos hibát követett el. Különösen azt hangsúlyozza, hogy a Bizottság több figyelmet szánt a W5-nek adott különleges engedménynek, mint az egyedül a szállítók által létrehozott ár- és piacfelosztási kartellnek.
- 102 Ezen érv nélküli a ténybeli alapot. A megtámadott határozat (155)–(159) preambulumbekzdéséből ugyanis kitűnik, hogy a Bizottság megvizsgálta a megállapodások különböző elemeit (ármeghatározás, egységes engedmény a W5-nek, kevésbé nagy engedmény a többi építőnek) az EK 81. cikk (1) bekezdésére tekintettel, anélkül hogy az egyik elemet a másik hátrányára előnyben részesítette volna.

2. A tények jogi minősítésére vonatkozó első, a nagyépítők szállítói kartellben való részvételének hiányára alapított hibáról

a) A felek érvei

- 103 A felperes úgy véli, hogy a nagyépítők magatartásának az EK 81. cikk alapján történő értékelése során a Bizottság tévesen tudta be nekik a szállítók össze magatartását. Önmagában az a körülmény, amely szerint nem emeltek panaszt versenyhatóság előtt a szállítókkal szemben, nem elég ahhoz, hogy a jogsértés elkövetőjévé tegye őket.
- 104 A Bizottság emlékeztet arra, hogy a szállítók érdekei és a nagyépítők érdekei kellően átfedték egymást ahhoz, hogy e két fél versenyellenes magatartása igazolható legyen.

b) A Törvényszék álláspontja

- 105 A Törvényszék emlékeztet arra, hogy átfogó módon kell figyelembe venni a W5 és a szállítók között kötött megállapodásokat, mivel azok egyszerre vonatkoznak a bruttó árra, a W5-nek adott minimális engedményre és a kisépítőkkal szemben alkalmazható maximális engedményre (lásd a fenti 44–53. pontot), és hogy a Bizottság helyesen végezte el a szóban forgó megállapodások ezen átfogó értékelését annak érdekében, hogy azokat az EK 81. cikk (1) bekezdésének rendelkezései alapján minősítse. A megállapodások ezen átfogó értékelése azonban nem hasonlítható a szállítók magatartása nagyépítőknél való betudásához.

3. A tények jogi minősítésére vonatkozó második, a kartell versenyellenes céljának hiányára alapított hibáról

a) A felek érvei

- 106 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy a W5 magatartásának versenyellenes célja volt, a végső fogyasztók kárára.
- 107 Egyrészt ugyanis az uniós bíróság emlékeztetett arra, hogy jóllehet valamely, a párhuzamos kereskedelem korlátozására irányuló megállapodást főszabály szerint versenykorlátozó célúnak kell tekinteni, ez csak annyiban van így, amennyiben feltételezhető, hogy e megállapodás megfosztja a végső fogyasztókat az említett előnyöktől (a Törvényszék T-168/01. sz., GlaxoSmithKline Services kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-2969. o.] 121. pontja). Márpedig a W5 egyetlen célja az volt, hogy a lehető legelőnyösebb engedményt kapja, amit a W5 összes tagja által végzett vásárlások mennyiségével tettek volna lehetővé, és amely végül a végső fogyasztókat részesítette volna előnyben.
- 108 Másrészt a felperes hangsúlyozza, hogy a beszerzési ár stabilitására törekvés, mint olyan, nem minősül versenykorlátozó célnak.
- 109 A Bizottság elutasítja a felperes érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

- 110 Emlékeztetni kell arra, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdésében foglalt tilalom hatálya alá tartozáshoz az szükséges, hogy a megállapodás „célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása” legyen. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint e feltételnek a „vagy” kötőszó által jelzett vagylagos jellege miatt először is meg kell vizsgálni a megállapodás tulajdonképpeni célját, figyelembe véve azt a gazdasági környezetet, amelyben alkalmazásra kerül. Amennyiben azonban e megállapodás rendelkezéseinek elemzése nem tár fel a verseny tekintetében elegendő károssági fokot, meg kell vizsgálni a megállapodás hatásait, és a megállapodás megtiltásához olyan tényezők együttes megléte szükséges, amelyek azt bizonyítják, hogy a verseny működése ténylegesen érezhetően akadályozva vagy korlátozva volt, illetve torzult (a Bíróság 56/65. sz. LTM-ügyben 1966. június 30-án hozott ítélete [EBHT 1966., 337., 359. o.] és a C-209/07. sz., Beef Industry Development Society és Barry Brothers ügyben 2008. november 20-án hozott ítéletének [EBHT 2008., I-8637. o.] 15. pontja; a Törvényszék T-450/05. sz., Peugeot és Peugeot Nederland kontra Bizottság ügyben 2009. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 2009., II-2533. o.] 43. pontja). Annak értékeléséhez, hogy valamely megállapodást az EK 81. cikk (1) bekezdése tilt-e, felesleges tehát a megállapodás tényleges hatásainak figyelembevétele, amennyiben nyilvánvaló, hogy annak célja a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása (a Bíróság 56/64. és 58/64. sz., Consten és Grundig kontra Bizottság egyesített ügyekben 1966. július 13-án hozott ítélete [EBHT 1966., 429., 496. o.] és a C-105/04. P. sz., Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítéletének [EBHT 2006., I-8725. o.] 125. pontja). E vizsgálatot a megállapodás tartalma és azon gazdasági összefüggések fényében kell elvégezni, amelyekbe a megállapodás illeszkedik (a Bíróság 29/83. és 30/83. sz., CRAM és Rheinzink kontra Bizottság egyesített ügyekben 1984. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 1984., 1679. o.] 26. pontja, a C-551/03. P. sz., General Motors kontra Bizottság ügyben 2006. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 2006., I-3173. o.] 66. pontja, és a fent hivatkozott Beef Industry Development Society és Barry Brothers ügyben hozott ítéletének 16. pontja). Végül ezen elemzési módszer általánosan alkalmazandó, és nincs fenntartva a megállapodások egyik kategóriájára (a Törvényszék T-328/03. sz., O2 (Germany) kontra Bizottság ügyben 2006. május 2-án hozott ítéletének [EBHT 2006., II-1231. o.] 67. pontja).

- 111 A felperes nem hivatkozhat a fenti 107. pontban hivatkozott GlaxoSmithKline Services kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 121. pontjára, mivel a Bíróság szerint „az EK 81. cikk – a Szerződésben foglalt egyéb versenyjogi szabályokkal azonos módon – nem csupán a versenytársak vagy a fogyasztók érdekeinek, hanem a piac szerkezetének, ezáltal pedig magának a versenynek a védelmére is irányul”, és „ezért valamely megállapodás versenykorlátozó célja fennállásának megállapítása nem függhet attól, hogy a végső fogyasztókat megfosztja-e a hatékony verseny révén biztosított, az ellátás vagy az árak terén jelentkező előnyöktől” (a fenti 74. pontban hivatkozott GlaxoSmithKline Services és társai kontra Bizottság és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 62–64. pontja). A tárgyaláson a Törvényszék kérdésére válaszolva maga a felperes ismerte el, hogy ezen ítélkezési gyakorlat fényében ezen érv kevés eséllyel foghat helyt.
- 112 A jelen esetben meg kell tehát határozni, hogy a szóban forgó megállapodások versenykorlátozó célúak voltak-e.
- 113 Az EK 81. cikk (1) bekezdése kifejezetten tiltott megállapodásként említi „a beszerzési vagy eladási árak, illetve bármely egyéb üzleti feltétel közvetlen vagy közvetett rögzítését”, és „egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazását az üzletfelekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek”. Márpedig a fenti 49–58. pontból kitűnik, hogy a jelen esetben a megállapodások célja egyrészt a bitumen beszerzési és eladási árainak rögzítése, másrészt pedig a W5 tagjainak preferenciális engedmény adása volt. E megállapodásoknak ezért még a jellege is elég azon vélekedéshez, hogy azok célja a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása volt.
- 114 A felperes azon érve, amely szerint e megállapodások a beszerzési árak stabilitásának elérésére irányultak, nem elég e következtetés megkérdőjelezéséhez. Emlékeztetni kell ugyanis arra, hogy e megállapodásokat összességükben kell vizsgálni, és hogy mindenesetre az árak stabilitására való törekvés nem különbözik a beszerzési árak rögzítésétől (a Törvényszék T-329/01. sz., Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3255. o.] 197. pontja).
- 115 A Törvényszék úgy véli, hogy a fentiekből az következik, hogy a Bizottság jogilag megkövetelt módon bizonyította, hogy a W5 tagjainak és a szállítóknak a magatartása versenyellenes célú volt.

4. A tények jogi minősítésére vonatkozó harmadik, az EK 81. cikk (3) bekezdése és a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás rendelkezéseinek Bizottság által történt megtagadására alapított hibáról

a) A felek érvei

- 116 A felperes szerint a Bizottság a tények jogi minősítésére vonatkozó hibát követett el azzal, hogy úgy tekintette, hogy a W5 esetében azt, hogy kollektíven tárgyaltak valamely engedménnyről, nem lehetett „kollektív beszerzéseknek” minősíteni az EK 81. cikk (3) bekezdésének rendelkezései értelmében, amelyeket megenged az [EK 81. cikk] a horizontális együttműködési megállapodásokra való alkalmazhatóságáról szóló iránymutatás (HL C 3., 2. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 25. o.; a továbbiakban: a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás).
- 117 A felperes mindenekelőtt hangsúlyozza, hogy a megtámadott határozatban a Bizottság a magatartását kizárólag az EK 81. cikk (3) bekezdése alapján értékelte, nem pedig a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás alapján, amelyet mindenképpen túl megszorítóan értelmezett. Ezen iránymutatások pedig alkalmazandók rá, mivel azok a vásárlóknak a saját értékesítési piacukon tanúsított magatartásaira vonatkoznak, és a Bizottság nem bizonyította, hogy a W5 a szállítókkal

- együtt határozta meg a bruttó árat. A jelen esetben a W5 a közös beszerzés megszervezésével egyenértékű, a legelőnyösebb beszerzési árak megszerzésére irányuló összehangolt magatartást alakított ki a végső fogyasztó érdekében.
- 118 Másfelől a Bizottság több értékelési hibát követett el a felperes magatartásának az EK 81. cikk (3) bekezdésének rendelkezései alapján történő elemzése során. Így a Bizottság téves párhuzamot vont a közös beszerzés és közös értékesítés fogalmai között, mivel csak utóbbit tiltja az EK 81. cikk. Ráadásul a felperes szerint a Bizottság feladata a nagyépítők piaci erejének elemzése annak megvizsgálása érdekében, hogy ténylegesen korlátozhatták-e a versenyt, figyelembe véve azt a tényt, hogy a kisépítőknek rendszeresen sikerült a W5-nek adottnál nagyobb engedményt elérniük.
- 119 A felperes ezenkívül vitatja a megtámadott határozat (157) preambulumbekendését, amelyben a Bizottság azt állapítja meg, hogy a W5 tagjai egyénileg nem feltétlenül vásároltak a valamely kis építő által vásároltakkal nagyobb mennyiségeket. Úgy véli ugyanis, hogy ezen állítás nem alapul semmilyen bizonyítékon, mivel a Bizottság nem kért a kisépítőktől a beszerzéseikre vonatkozó adatokat, és hogy így az csak pusztán feltevés. Mindenesetre valamely szállító nagyon is adhat jelentősebb engedményt annak a társaságnak, amely kevésbé jelentős mennyiségeket vásárol, különleges kereskedelmi okokból, különösen, ha e társaság vásárlóereje jelentős. Hasonlóképpen az a tény, hogy a W5 szállítókkal való tárgyalása csak minimális kollektív engedmény rögzítéséből állt, amelyet a későbbiekben egyénileg emelni lehetett, azt mutatja, hogy a W5 magatartása megfelelt a versenyjognak.
- 120 Végül a felperes vitatja a megtámadott határozat (313) preambulumbekendését, amelyben a Bizottság azt állítja, hogy a nagyépítők korlátozták a közöttük lévő versenyt, mivel minden nagy építő kétoldalúan tárgyalt az engedménye összegéről a szállítóval. Ezenkívül a Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében (a Bíróság C-180/98-C-184/98. sz., Pavlov és társai egyesített ügyekben 2000. szeptember 12-én hozott ítéletének [EBHT 2000., I-6451. o.] 92. és azt követő pontjai) egy olyan szabályozás, amely csak egy költségtényező tekintetében fejt ki korlátozó hatást, amely ráadásul mellékes, nem váltja ki a verseny érezhető korlátozását. Márpedig a jelen esetben a felperes emlékeztet arra, hogy a bitumen valamely útépítő társaság teljes költségének csak 1,5%-át jelenti.
- 121 A Bizottság a felperes összes érvét elutasítja.
- b) A Törvényszék álláspontja
- 122 Előzetesen a Törvényszék emlékeztet arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlatból az következik, hogy az EK 81. cikk (3) bekezdése alapján mentességben való részesítést kérő vállalkozások feladata okirati bizonyítékok alapján a mentesség igazolhatóságát bizonyítani. Ebből a szemszögből nem róható az fel a Bizottságnak, hogy nem javasolt más megoldásokat, sem pedig hogy nem jelölte meg, mit tekint úgy, mint ami igazolja a mentesség megadását (a Bíróság 43/82. és 63/82. sz., VBVB és VBBB kontra Bizottság egyesített ügyekben 1984. január 17-én hozott ítéletének [EBHT 1984., 19. o.] 52. pontja, és a Törvényszék T-191/98., T-212/98-T-214/98. sz., Atlantic Container Line és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-3275. o.] 220. pontja). Indokolási kötelezettsége alapján kizárólag a Bizottság feladata azon jogi és ténybeli elemek és megfontolások említése, amelyek arra vezették, hogy a mentesség iránti kérelmet elutasító határozatot hozzon, anélkül hogy a felperes követelhetné, hogy a Bizottság vitassa meg mindazokat a ténybeli és jogi kérdéseket, amelyeket ő a közigazgatási eljárás során felhozott (a Törvényszék T-29/92. sz., SPO és társai kontra Bizottság ügyben 1995. február 21-én hozott ítéletének [EBHT 1995., II-289. o.] 262. és 263. pontja). Ebből következik, hogy a felperes feladata azt bizonyítani, hogy a Bizottság jogi vagy ténybeli hibát követett el azáltal, hogy megtagadta tőle az EK 81. cikk (3) bekezdése szerinti mentesség megállapítását.

- 123 A jelen esetben a Bizottság a megtámadott határozat (162)–(168) preambulumbekzdésében előadta azokat az okokat, amelyek miatt úgy vélte, hogy a W5-nek a megállapodásokban való részvétele nem minősült kollektív beszerzéseknek a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás értelmében. Így a Bizottság a megtámadott határozat (163) preambulumbekzdésében emlékeztet arra, hogy e rendelkezések célja nem a horizontális együttműködési megállapodások általában véve történő engedélyezése, hanem e rendelkezések ismertetik azokat az elveket, amelyek lehetővé teszik e megállapodásoknak az EK 81. cikk rendelkezései alapján történő értékelését, mivel az ilyen megállapodások versenyjogi problémákat teremhetnek. A jelen esetben a Bizottság a megtámadott határozat (165) preambulumbekzdésében pontosítja, hogy a szóban forgó megállapodások célja a verseny korlátozása volt, és következményekkel jártak az azokban részt nem vevő vállalkozások tekintetében (árrögzítés minden építő tekintetében Hollandiában és az engedmények felső értékeinek meghatározása a kisépítők esetében). Továbbá, amint azt a Bizottság mindenesetre helyesen állapította meg a megtámadott határozat (166) preambulumbekzdésében, a W5 nem valósított meg beszerzéseket a szállítókkal való ezen tárgyalások során, amelyek célja csak az árak és az engedmények meghatározása volt, amely magatartást a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás 124. pontja leplezett kartellként minősít. Ezenkívül hangsúlyozni kell, hogy a W5 ezeket a megállapodásokat olyan eladói csoporttal kötötte, amely szintén összejátszó magatartást tanúsított. Végül az EK 81. cikk (3) bekezdésének rendelkezései semmiképpen nem alkalmazandók, mivel a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás 133. pontja szerint a beszerzési megállapodások nem élvezhetnek mentességet, amennyiben a megállapodásokkal járó gazdasági előnyökhöz nem nélkülözhetetlen korlátozásokat írnak elő. A jelen esetben ugyanis a szóban forgó megállapodások korlátozott engedmények formájában korlátozásokat írtak elő a kisépítőkkal szemben, amely korlátozások harmadik személyekre vonatkoznak, és nem nélkülözhetetlenek az elérni kívánt gazdasági előnyök eléréséhez.
- 124 A felperes állításával ellentétben az előzőekből az következik, hogy a Bizottság nem szorítkozott magatartásának kizárólag az EK 81. cikk (3) bekezdése alapján történő értékelésére, hanem figyelembe vette a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatást is.
- 125 A felperes másfelől úgy véli, hogy a Bizottság tévesen alkalmazta a jogot, amikor úgy vélte, hogy a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás nem engedélyezett semmilyen különleges magatartást, hanem az ilyen megállapodásoknak az EK 81. cikk rendelkezései alapján történő értékelésére irányadó elveket fejtette ki. Az iránymutatás 1. pontjából azonban egyértelműen kitűnik, hogy az iránymutatás célja „a horizontális együttműködési megállapodásoknak a[z EK 81. cikk] alapján történő értékelésére szolgáló alapelvek” kifejtése. A Bizottság tehát nem alkalmazta tévesen a jogot ezzel kapcsolatban.
- 126 A felperes továbbá úgy véli, hogy a Bizottság tévesen alkalmazta a jogot, amikor a közös beszerzést a közös értékesítéshez hasonlította, holott kizárólag ez utóbbit tiltja a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás. A Bizottság ehhez a megtámadott határozat (159) preambulumbekzdésében olyan feltételt fűzött, amely arra kötelezte a vásárlókat, hogy önálló magatartást tanúsítsanak a piacon, holott a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás nem írt elő ilyen feltételt. A megtámadott határozatnak az EK 81. cikk (1) bekezdése, nem pedig az EK 81. cikk (3) bekezdése rendelkezéseinek alkalmazására vonatkozó (159) preambulumbekzdéséből azonban az tűnik ki, hogy a Bizottság a bizonyos vállalkozások által a közigazgatási eljárás során felhozott, a holland piac sajátosságaira vonatkozó érv megválaszolására szorítkozott, és nem állt szándékában értelmezni a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatást. Ezen érvet tehát el kell utasítani.
- 127 A felperes azt is felrója a Bizottságnak, hogy nem elemezte a W5 tagjainak piaci erejét annak meghatározása érdekében, hogy ténylegesen korlátozhatták-e a versenyt. A Bizottság azonban – helyesen – úgy véli, hogy nem volt köteles ilyen elemzést végezni, mivel nem olyan együttműködési megállapodásról volt szó, amellyel a vásárlók az eladókat kívánták kompenzálni, hanem az árakra vonatkozó, a két csoport közötti közös kartellról. Másfelől a megtámadott határozat

- (24) preambulumbekzdéséből kitűnik, hogy a Bizottság előzetesen pontosította, hogy a W5 volt a tulajdonosa a Hollandiában 2002-ben létező 51 aszfaltgyárból 36-nak, vagyis több mint 70%-uknak. Meg kell továbbá jegyezni, hogy a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás 18. pontjának rendelkezései értelmében nem szükséges megvizsgálni azon megállapodások versenyre és piacra gyakorolt tényleges hatásait, amelyek célja ár rögzítés, a termelés korlátozása vagy még inkább a piac vagy a vevőkör felosztása révén a verseny korlátozása, mivel e megállapodásokról vélelmezhető, hogy negatív hatásokat fejtenek ki a piacra. A Bizottságnak, mivel azt állapította meg, hogy a szóban forgó megállapodások jellegüknél fogva a verseny korlátozását célozták (a megtámadott határozat (165) preambulumbekzdése), nem volt feladata a W5 tagjai piaci erejének alapos elemzését elvégezni.
- 128 A felperes ezenkívül úgy gondolja, hogy a Bizottság ténybeli hibát követett el, amikor egyetlen bizonyíték nélkül azt állította, hogy a W5 tagjai egyénileg nem feltétlenül vásároltak a valamely kis építő által vásároltakkal nagyobb mennyiségeket. A megtámadott határozatból azonban kitűnik, hogy a Bizottság több bizonyítékra alapozta azon vélekedését, hogy azon engedmény, amelyben a W5 részesült, nem volt összefüggésben a tagjai beszerzéseinek mennyiségével, és hogy azon különleges engedmény, amelyben részesültek, a többi építő károsítását célozta (lásd a fenti 50. és 51. pontot). Egyebekben az a körülmény, amely szerint a W5 minden egyes tagja megpróbált további engedményt kapni a kollektív engedményen felül a vásárolt mennyiségek alapján, további jelét jelenti annak, hogy a kollektív engedmény nem függött össze a W5 beszerzéseinek mennyiségével.
- 129 Végül a felperes vitatja a Bizottság azon állítását, amely szerint a megállapodások célja a verseny korlátozása volt (a megtámadott határozat (166) és (313) preambulumbekzdése). Úgy véli, hogy e megállapodások egyrészt nem korlátozták a versenyt a W5 tagjai között, másrészt pedig nem korlátozták a versenyt az összes építő között, mivel a bitumen e vállalkozások teljes költségének csak 1,5%-át jelentette. A megtámadott határozatból azonban kitűnik, hogy azáltal, hogy a piac 80%-át lefedő szállítókkal együtt határozták meg a bruttó árat és az engedményt az összes jövőbeli beszerzésük tekintetében, a W5 tagjai korlátozták a versenyt, amely közöttük fennállhatott. Másfelől, jóllehet igaz, hogy a Bíróság azt állapíthatta meg egy kiegészítő nyugdíjrendszerben való kötelező tagságot megállapító szabályozás esetében, hogy az nem érintette a versenyt (a fenti 102. pontban hivatkozott Pavlov és társai ügyben hozott ítélet 95. pontja), a Bizottság ezen túlmenően már helyesen állapította meg, hogy a jelen esetben a W5-nek adott különleges engedmény hatással bírt a versenyre az útépitési ágazatban, tekintettel az útépitési ágazatban létező pályázati mechanizmusra (lásd a fenti 69–73. pontot).
- 130 A fentiek összességéből az következik, hogy a Bizottság semmilyen jogi vagy a tények jogi minősítésére vonatkozó hibát nem követett el azáltal, hogy úgy tekintette, hogy a W5-nek a megállapodásokban való részvétele „kollektív beszerzés” az EK 81. cikk (3) bekezdésének rendelkezései értelmében, amelyet megenged a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás.
5. A tények jogi minősítésére vonatkozó negyedik, az érintett piac pontatlan meghatározására és a nagyépítők piaci helyzetének téves értékelésére alapított hibáról
- a) A felek érvei
- 131 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság a tények jogi minősítésével kapcsolatos hibát követett el, amikor túl megszorítóan határozta meg az érintett piacot a W5 helyzetének értékelése érdekében. Így a szállítók által védett álláspontot követve, a Bizottság az érintett piac értékelését kizárólag abból a célból korlátozta, hogy bizonyítsa, hogy a nagyépítők beszerzési oldalon 49,5%-os piaci részesedéssel rendelkeztek (a megtámadott határozat (29) preambulumbekzdése). A felperes emlékeztet arra, hogy a piac Bizottság által elfogadott meghatározásával szemben megfogalmazott kifogásoknak nem lehet önálló dimenziója a verseny megsértésére vonatkozó kifogásokhoz képest (a Törvényszék T-5/00. és

- T-6/00. sz., Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied és Technische Unie kontra Bizottság egyesített ügyekben 2003. december 16-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-5761. o.] 123. pontja).
- 132 Így először is a felperes úgy véli, hogy a Bizottság nem szolgált elegendő olyan indokkal, amely megengedné az ipari bitumennek az érintett piacról való kizárását, többek között mivel nem állapította meg, hogy létezett releváns, helyettesítésre vonatkozó ajánlat.
- 133 Másodszer a felperes vitatja a Bizottság arra vonatkozó döntését, hogy az érintett piacot földrajzilag Hollandiára korlátozza. Ugyanis kizárólag a Kuwait Petroleum gyártott még bitument Hollandiában a jogsértési időszakban, mivel a többi szállító a Hollandiában értékesített bitument Belgiumból és Németországból importálta, és szervezett értékesítési szervezettel rendelkezett a Benelux-államok szintjén. A Bizottság így figyelmen kívül hagyott egyértelmű jeleket, amelyek a szállítók között határokon átnyúló egyeztetés létezését bizonyítják. Hasonlóképpen indokolatlanul hagyta figyelmen kívül több nagy építő egybehangzó kijelentéseit, amelyek szerint a bitumen holland piacát a szállítók elszigetelték a többi piactól, akik megakadályozták őket abban, hogy külföldről intézzék a beszerzéseiket (a megtámadott határozat (174) preambulumbekzdése). Azonban, jóllehet a Bizottság számításba vette Belgiumot és Németország nyugati részét az érintett piac meghatározása során, a W5 birtokában lévő piaci részesedés 15%-nál kevesebb volt. Márpedig a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás utalt arra, hogy több vállalkozás általi közös beszerzés esetén azok nem rendelkeztek piaci erővel akkor, ha az összesített piaci részesedésük 15% alatti volt.
- 134 A Bizottság a felperes összes érvét cáfolja.
- b) A Törvényszék álláspontja
- 135 Az EK 81. cikk alkalmazása során a Bizottságnak meg kell határoznia, hogy a szóban forgó összehangolt magatartás hatással lehet-e a tagállamok közötti kereskedelemre, és célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása-e. A felek nem értenek egyet a Bizottságra háruló ezen kötelezettség terjedelmére, és az érintett piacnak a Bizottság által a megtámadott határozatban elfogadott meghatározására vonatkozó kérdésben.
- 136 Az ítélezési gyakorlat szerint az EK 81. cikk (1) bekezdésének alkalmazása szempontjából az érintett piac meghatározásának egyetlen célja annak megállapítása, hogy a szóban forgó megállapodás hatással lehet-e a tagállamok közötti kereskedelemre, és annak célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása-e (a Bíróság C-111/04. P. sz., Adriatica di Navigazione kontra Bizottság ügyben 2006. február 16-án hozott végzésének 31. pontja és Mengozzi főtanácsnoknak a Bíróság C-511/06. P. sz., Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2009. július 9-én hozott ítéletére vonatkozó indítványa [EBHT 2009., I-5843., I-5848. o.] 196. és 197. pontja).
- 137 Másfelől, amint azt a Törvényszék már pontosította az ítélezési gyakorlatában, az EK 81. cikk alkalmazásában hozott határozatban az érintett piac meghatározására vonatkozó kötelezettség nem abszolút jellegű, hanem a Bizottság csak akkor köteles erre, ha e „meghatározás nélkül nem állapítható meg, hogy a szóban forgó kartell hatással lehet-e a tagállamok közötti kereskedelemre, és célja vagy hatása-e a közös piacon belüli verseny akadályozása, korlátozása vagy torzítása (a Törvényszék T-62/98. sz., Volkswagen kontra Bizottság ügyben 2000. július 6-án hozott ítéletének [EBHT 2000., II-2707. o.] 230. pontja, T-44/00. sz., Mannesmannröhren-Werke kontra Bizottság ügyben 2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2223. o.] 132. pontja és T-38/02. sz., Groupe Danone kontra Bizottság ügyben 2005. október 25-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-4407. o.] 99. pontja).
- 138 Az érintett piac meghatározása szükségesnek tűnik annak eldöntéséhez, hogy valamely konkrét esetben az EK 81. cikk (3) bekezdése b) pontjában meghatározott feltétel teljesül-e, annak megállapítása céljából, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdése nem alkalmazandó (lásd ebben az értelemben a közösségi

versenyjog alkalmazásában az érintett piac meghatározásáról szóló bizottsági közleményt [HL 1997. C 372., 5. o.], és a Törvényszék T-213/00. sz., CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben 2003. március 19-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-913. o.] 226. pontját), míg az az EK 81. cikk (3) bekezdésében szereplő másik három feltétel teljesülésének megállapításához nem szükséges (a fent hivatkozott CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 226. pontja).

- 139 A jelen esetben egyrészt meg kell állapítani, hogy a Bizottság jogszerűen utasította el az EK 81. cikk (3) bekezdése és különösen az EK 81. cikk (3) bekezdése b) pontja rendelkezéseinek alkalmazását (a fenti 122–130. pont). Másrészt, jóllehet a felperes azt állítja, hogy az érintett piacnak a Bizottság által elfogadott, téves meghatározása hatással volt a W5 tagjai piaci erejének – amely valójában sokkal kevésbé volt jelentős, mint amelyet nekik tulajdonítanak – értékelésére, nem vitatja, hogy a szóban forgó megállapodások érinthették a tagállamok közötti kereskedelmet, és céljuk legalábbis a beszerzési árak stabilizálása volt, amely, amint az bizonyítást nyert (lásd a fenti 113–115. pontot), a jelen esetben azzal a következménnyel járt, hogy korlátozta vagy torzította a közös piacon belüli versenyt. Következésképpen, mivel az EK 81. cikk Bizottság által történő alkalmazása a jelen esetben nem követeli meg az érintett piac előzetes meghatározását, a Bizottság arra szorítkozhatott, hogy a kartell által érintett termékre, valamint az érintett területre hivatkozzon.
- 140 A felperes azt kifogásolja, hogy a Bizottság nem szolgált elegendő indokkal az ipari bitumennek az érintett piacról való kizárásához, többek között mivel nem állapította meg, hogy létezett releváns helyettesítésre vonatkozó ajánlat. Tekintettel a piac meghatározására vonatkozó, a Bizottságot terhelő kötelezettség hiányára, az indokolási kötelezettség megsértése e ponton nem állapítható meg (a fenti 137. pontban hivatkozott Groupe Danone kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 99. pontja).
- 141 A felperes továbbá azt állítja, hogy a Bizottság az érintett piac földrajzi meghatározását tévesen korlátozta Hollandiára, holott csak egy olajtársaság gyártott bitumént Hollandia területén, a többi szállító Németországból vagy Belgiumból importálta a bitumenjét, és közülük egyesek értékesítési szervezettel rendelkeztek a Benelux-államok tekintetében. A megtámadott határozat (27) és (28) preambulumbekkezdéséből azonban kitűnik, hogy a Bizottság figyelembe vette ezeket a ténybeli elemeket, és mégis azt állapította meg, hogy a bitumen forgalmazása tisztán nemzeti szinten történt, tekintettel a nemzeti minőségi követelményekre, a kockázatrendeziési mechanizmusra és az aszfaltgyárak tulajdonosi szerkezetére.
- 142 Másfelől a felperes által a kartell Belgiumban való létezésére vonatkozó feltételezés megerősítése érdekében hivatkozott ténykörülmenyek önmagukban nem tűnnek elegendőnek annak bizonyítása érdekében, hogy a Bizottság tévesen alkalmazta a jogot az érintett piac meghatározása során. Mindenesetre a Bizottság figyelembe vette ezeket a ténykörülmenyeket a megtámadott határozatban. Egyrészt a Kuwait Petroleum által a szállítók (Nynas, Klöckner, SNV, BP, Smid & Hollander és Kuwait Petroleum) közötti egyeztetésről készített, 1994. március 4-i, kézzel írott jegyzőkönyvről van szó, amely megemlíti „az árszint Belgiumban való emelésének” szükségességét. Másrészt olyan dokumentumokról, amelyek arról számolnak be, hogy az SNV szervezett értékesítési szervezettel rendelkezett a Benelux-államok szintjén, mivel csak egy menedzser volt megbízva a bitumennek a Benelux-államok részére 1993 és 1998 közötti forgalmazásával, éppúgy, mint az ExxonMobil, amelynek az értékesítési szervezeteit ugyanazok a személyek igazgatták Hollandiában és Belgiumban.
- 143 Az előzőek összességéből az következik, hogy a Bizottság nem követett el sem jogi, sem a tények jogi minősítésével kapcsolatos hibát az érintett piac meghatározása során.

6. A tények jogi minősítésére vonatkozó ötödik, az útépités downstream piacára gyakorolt közvetett hatások hiányára alapított hibáról

a) A felek érvei

144 A felperes szerint a Bizottság a tények jogi minősítésére vonatkozó hibát követett el azért, hogy azt állapította meg, hogy a szóban forgó megállapodásoknak az útépités downstream piacára gyakorolt közvetett hatásai voltak. Emlékeztet arra, hogy a bitumen beszerzési költségei Hollandiában az útépitő társaságok forgalmának csak csekély részét jelentették, kivéve a nagyon nagy aszfaltmennyiségek szállításával járó építkezések ritka eseteit (kevesebb mint 10%-a az építkezéseknek), amelyek tekintetében az építők mindenképpen további engedményről tárgyalhatnak. A Bizottság továbbá elmulasztotta számításokkal alátámasztani azon kijelentését, amely szerint a bitumen beszerzési áraiban való minimális eltérés meghatározó tényezőnek minősülhetett a szerződések elnyerése során. Másfelől a Bizottság nem bizonyította, hogy a bruttó ár szintje Hollandiában magasabb volt a külföldi árszintnél. Az áraknak a különböző országokban való alakulásaira vonatkozó adatokat ugyanis törölték a szállítóktól származó dokumentumok nem bizalmas változataiból, és több dokumentum azt mutatja, hogy az árszint Hollandiában valójában a szomszédos országokéhoz volt hasonló.

145 A Bizottság elutasítja a felperes érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

146 A felperes mindenekelőtt azt állítja, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy a bitumen ára, amely egy útépités költségeinek csak elhanyagolható részét jelenti, hatással lehet a versenyre, az útépités downstream piacára gyakorolt közvetett hatások okozásával. A fenti 74–79. és 110–115. pontnak megfelelően azonban emlékeztetni kell arra, hogy a megállapodások célja a verseny akadályozása, korlátozása vagy torzítása volt. Ezért a Bizottságnak nem kellett bizonyítania az említett megállapodások versenyellenes hatásait.

147 A felperes másfelől azt rója fel a Bizottságnak, hogy nem bizonyította kellően, hogy a bruttó ár szintje Hollandiában magasabb volt, mint a szomszédos országokban a jogsértési időszakban alkalmazott árszint. A megtámadott határozat (174) preambulumbekzdéséből azonban kitűnik, hogy a Bizottság az ellenőrzései során lefoglalt több olyan dokumentumra támaszkodott, köztük az SNV 1995. február 9-i belső feljegyzésére, amelyek Hollandia és a szomszédos országok közötti, bizonyos árkülönbségeket említenek, amelyek első ránézésre nem voltak igazolhatók, valamint a Kuwait Petroleum 2003. október 9-i nyilatkozatára, amely szintén megemlíti a Hollandia és a szomszédai közötti árkülönbséget. A Bizottság a felperes helyiségeiben lefoglalt, a 2000. április 12. és 2002. január 29. között lezajlott egyeztetésekre vonatkozó feljegyzésekre is hivatkozott. A 2000-es év tekintetében ezek a feljegyzések megemlítik, hogy a nettó árszint Hollandiában 25 NLG-gel magasabb volt, mint a belgiumi árszint (a megtámadott határozat (111) preambulumbekzdése). Hasonlóképpen a 2002-es év tekintetében ezek a feljegyzések azt mutatják, hogy a nettó ár Hollandiában 183 euró volt, szemben a németországi és belgiumi 162 euróval, és a franciaországi 158 euróval (a megtámadott határozat (123) preambulumbekzdése). Ezek az egybevágó bizonyítékok elegendőnek tűnnek annak bizonyításához, hogy a bruttó ár szintje Hollandiában magasabb volt, mint a szomszédos országokban.

148 Másfelől, jöllehet a felperes azt rója fel a Bizottságnak, hogy bizalmassá tette az áraknak a különböző országokban való változásaira vonatkozó, a szállítóktól származó adatokat, hangsúlyozni kell, hogy mivel semmilyen versenyellenes magatartás nem nyert bizonyítást a szomszédos országokban, a szállítóknak jogukban állt üzleti titoknak minősíteni az ezen országokban alkalmazott árakra vonatkozó információkat.

- 149 A fentiekből az következik, hogy a Bizottság nem követett el a tények jogi minősítésére vonatkozó hibát, amikor azt állapította meg, hogy a szóban forgó megállapodásoknak közvetett hatásai voltak az építés downstream piacára.
- 150 Következésképpen el kell utasítani a felperesnek a megtámadott határozat megsemmisítésére irányuló kérelmek alátámasztására felhozott összes olyan érvét, amelyek a Bizottság által a megtámadott határozatban elkövetett jogi hibákra hivatkoznak.

D – A lényeges eljárási szabályok és a védelemhez való jog megsértéséről

1. A felek érvei

- 151 A felperes által a megsemmisítés iránti kérelmei alátámasztása érdekében felhozott harmadik és utolsó jogalap lényeges eljárási szabályok és a védelemhez való jog Bizottság általi megsértésén alapul, aki nem közölte vele a többi vállalkozás kifogásközlésre adott összes válaszát.
- 152 A felperes úgy véli, hogy kizárólag a válaszok azon részeinek közlése, amelyekre a Bizottság a határozatában kifejezetten támaszkodni kívánt, nem elég e tekintetben. Úgy gondolja, hogy a válaszok összességének közlése a kartell horizontális és vertikális jellege, valamint a Bizottság szállítók javára való elfogultsága miatt különösen szükséges. Végül hangsúlyozza, hogy nem csak a Bizottság feladata meghatározni a kifogásközlésre adott azon válaszokat, amelyekhez hozzáférést kell biztosítani.
- 153 A Bizottság a felperes összes érvét elutasítja.

2. A Törvényszék álláspontja

- 154 Az ügy irataiból kitűnik, hogy 2006. május 24-én a Bizottság megküldte a felperesnek a többi vállalkozás kifogásközlésre adott válaszainak azon részleteit, amelyekre mint bizonyítékokra támaszkodni kívánt a megtámadott határozatban. A felperes észrevételeket fogalmazott meg ezen dokumentumokra vonatkozóan 2006. június 12-én, és hozzáférést kért a többi vállalkozás kifogásközlésre adott válaszainak összességéhez, a Bizottság azonban nem adott helyt e kérelemnek.
- a) A kifogásközlést követően keletkezett dokumentumokhoz való hozzáférésre vonatkozó általános elvek

- 155 Az 1/2003 rendelet 27. cikkének (2) bekezdése a következőképpen szól:

„Az érintett felek védekezéshez való jogát az eljárás során teljes mértékben tiszteletben kell tartani. Jogukban áll a Bizottság irataiba a vállalkozások üzleti titkaik védelmére irányuló jogos érdekének figyelembevételével betekinteni. A betekintési jog nem terjed ki a bizalmas jellegű információkra és a Bizottság vagy a tagállamok versenyhatóságainak belső dokumentumaira.”

- 156 Az [EK 81.] és [EK 82. cikk], az EGT-megállapodás 53., 54. és 57. cikke, valamint a 139/2004/EK tanácsi rendelet alapján folytatott eljárásokban a Bizottság aktájába való betekintés szabályairól szóló közleményben (HL 2005. C 325., 7. o.) a 8. pontjában úgy határozza meg a „bizottság aktát”, mint

„minden olyan dokumentum [...], amelyet a Bizottság Versenypolitikai Főigazgatósága beszerzett, megkapott és/vagy összeállított a vizsgálata során”. E közlemény 27. pontjában a Bizottság a következőket állapítja meg:

„Az iratbetekintés kérelemre biztosított, rendszerint egyetlen alkalommal, azt követően, hogy a Bizottság értesítette a feleket kifogásairól, a fegyverek egyenlősége és a védekezéshez való jog biztosítása céljából. Főszabályként ezért semmilyen iratbetekintés nem biztosított más felek olyan válaszhoz, melyeket azok a Bizottság kifogásaira adtak.

Ugyanakkor egy fél – a közigazgatási eljárás későbbi szakaszaiban – betekintési lehetőséget kap a kifogásközlést követően beérkezett dokumentumokba, amennyiben az ilyen dokumentumok új – akár terhelő, akár felmentő – bizonyítékot képezhetnek az illető féllel kapcsolatos – a Bizottság kifogásközlésében szereplő – állításokkal kapcsolatban. Ez különösen akkor merül fel, ha a Bizottság új bizonyítékokra kíván támaszkodni.”

- 157 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a védelemhez való jog tiszteletben tartása minden olyan eljárásban, amely szankció, különösen bírság vagy kényszerítő bírság kiszabásához vezethet, az uniós jog alapelvét képezi, amelyet a közigazgatási eljárás során is biztosítani kell (a Bíróság 85/76. sz., Hoffmann-La Roche kontra Bizottság ügyben 1979. február 13-án hozott ítéletének [EBHT 1979., 461. o.] 9. pontja és C-176/99. P. sz., ARBED kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-10687. o.] 19. pontja). E tekintetben az 1/2003. rendelet előírja, hogy a Bizottság kifogásközlést intéz a felekhez, amelynek világosan fel kell tüntetnie minden olyan lényeges bizonyítékot, amelyre a Bizottság az eljárás e szakaszában támaszkodik. E kifogásközlés az eljárási biztosíték az uniós jog azon alapelvének alkalmazására, amely megköveteli a védelemhez való jog tiszteletben tartását minden eljárásban (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-322/07. P., C-327/07. P. és C-338/07. P. sz., Papierfabrik August Koehler kontra Bizottság egyesített ügyekben 2009. szeptember 3-án hozott ítéletének [EBHT 2009., I-7191. o.] 34. és 35. pontját).
- 158 Emlékeztetni kell arra, hogy versenyügyekben az iratbetekintésnek különösen az a célja, hogy lehetővé tegye a kifogásközlés címzettjei számára, hogy megismerjék a Bizottság aktájában szereplő bizonyítékokat azért, hogy e bizonyítékok alapján megfelelően ki tudják fejteni a véleményüket azokról a következtetésekről, amelyekre a Bizottság a kifogásközlésben jutott. Az iratbetekintés ennél fogva a védelemhez való jog biztosítására és különösen a meghallgatáshoz való jog hatékony gyakorlására vonatkozó eljárási garanciák közé tartozik (lásd a fenti 122. pontban hivatkozott Atlantic Container Line és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 334. pontját). Az iratbetekintési jog magában foglalja, hogy a Bizottság lehetőséget biztosít az érintett vállalkozás számára a vizsgálati iratai között található valamennyi olyan dokumentum vizsgálatára, amely hasznos lehet a védelme szempontjából (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-199/99. P. sz., Corus UK kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-11177. o.] 125. pontját és a Törvényszék T-30/91. sz., Solvay kontra Bizottság ügyben 1995. június 29-én hozott ítéletének [EBHT 1995., II-1775. o.] 81. pontját). Ezek magukban foglalják mind a terhelő, mind a mentő iratokat, kivéve más vállalkozások üzleti titkait, a Bizottság belső dokumentumait és egyéb bizalmas információkat (a Bíróság a fenti 157. pontban hivatkozott Hoffmann-La Roche kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 9. és 11. pontja, valamint a C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítéletének [EBHT 2004., I-123. o.] 68. pontja).
- 159 Az ítélkezési gyakorlat szerint az érintett vállalkozás csak a közigazgatási kontradiktórium szakasz elején – a kifogásközlés révén – szerezhethet tudomást mindazokról a lényeges bizonyítékokról, amelyekre a Bizottság az eljárás e szakaszában támaszkodik. Következésképpen a többi fél kifogásközlésre adott válasza főszabály szerint nem szerepel a vizsgálati akta azon iratai között, amelyekbe betekinhetnek a felek (a Törvényszék T-161/05. sz., Hoechst kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2009., II-3555. o.] 163. pontja). Mindazonáltal, ha a Bizottság az EK 81. cikk (1) bekezdésének alkalmazására vonatkozó eljárásban a jogsértés fennállásának bizonyítása érdekében a

- kifogásközlésre adott válasz valamely részletére vagy e válaszhoz csatolt dokumentumra kíván támaszkodni, az ezen eljárásban érintett más feleknek is lehetőséget kell biztosítani, hogy e bizonyítékkal kapcsolatos álláspontjukat kifejthessék (lásd a Törvényszék T-25/95., T-26/95., T-30/95-T-32/95., T-34/95-T-39/95., T-42/95-T-46/95., T-48/95., T-50/95-T-65/95., T-68/95-T-71/95., T-87/95., T-88/95., T-103/95. és T-104/95. sz., Cimenteries CBR és társai kontra Bizottság, ún. „cement” egyesített ügyekben 2000. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2000., II-491. o.] 386. pontját, valamint a T-314/01. sz., Avebe kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3085. o.] 50. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 160 Egyébiránt a kifogásközlést megelőző közigazgatási aktába való betekintésre vonatkozó ítélkezési gyakorlat szerint valamely dokumentum közlésének elmaradása csak akkor jelenti a védelemhez való jog megsértését, ha az érintett vállalkozás bizonyítja egyrészt azt, hogy a Bizottság a jogsértés fennállására vonatkozó kifogásának alátámasztása érdekében e dokumentumra támaszkodott (a Bíróság 322/81. sz., Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin kontra Bizottság ügyben 1983. november 9-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 3461. o.] 7. és 9. pontja, valamint a fenti 158. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 71. pontja), másrészt pedig azt, hogy e kifogás csak az említett dokumentumra hivatkozva bizonyítható (a Bíróság 107/82. sz., AEG-Telefunken kontra Bizottság ügyben 1983. október 25-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 3151. o.] 24–30. pontja, valamint a fenti 158. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 71. pontja; a fenti 158. pontban hivatkozott Solvay kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 58. pontja). A Bíróság e tekintetben különbséget tesz a terhelő dokumentumok és a mentő dokumentumok között. Amennyiben terhelő dokumentumról van szó, az érintett vállalkozásnak kell bizonyítania, hogy a Bizottság e dokumentum mellőzése esetén eltérő eredményre jutott volna. Mentő dokumentum közlésének elmaradása esetén az érintett vállalkozásnak ellenben csak azt kell bizonyítania, hogy e dokumentum hozzáférhetővé tételének elmaradása a hátrányára befolyásolhatta az eljárás lefolytatását és a Bizottság határozatának tartalmát (lásd ebben az értelemben a fenti 158. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 73. és 74. pontját). E különbségtétel érvényes a kifogásközlést követően keletkezett dokumentumokra is (a Törvényszék T-43/02. sz., Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3435. o.] 351–359. pontja).
- 161 Ezenkívül pontosítani kell, hogy a többi vállalkozás kifogásközlésre adott válaszai rendszeres közlésének elmaradása nem ellentétes a védelemhez való jog tiszteletben tartása elvével. Amint arra a Törvényszék fentebb emlékeztetett, ezen elv magában foglalja, hogy a Bizottság a közigazgatási eljárás során köteles az érintett vállalkozások számára hozzáférhetővé tenni minden olyan tény, körülményt vagy dokumentumot, amelyekre támaszkodik, annak érdekében, hogy lehetővé tegye számukra, hogy megfelelően ismertessék álláspontjukat az általa hivatkozott tények és körülmények valóságtartalmával és relevanciájával, valamint az állításainak alátámasztása érdekében figyelembe vett dokumentumokkal kapcsolatban.
- 162 Végül a felperes nem hivatkozhat azon ítélkezési gyakorlatra, amely szerint nem lehet kizárólag a Bizottság feladata – amely közli a kifogásokat és meghozza a szankciót kiszabó határozatot –, hogy meghatározza az érintett vállalkozás védekezéséhez hasznos dokumentumokat (a fenti 158. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 126. pontja, a fenti 158. pontban hivatkozott Solvay kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 81. és 83. pontja, valamint a fenti 122. pontban hivatkozott Atlantic Container Line és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 339. pontja). Ezen, a Bizottság által felállított aktába tartozó dokumentumokra vonatkozó megfontolás ugyanis nem alkalmazható a többi érintett fél által a Bizottság által közölt kifogásokra adott válaszokra.

b) A jelen ügyben való alkalmazás

- 163 A jelen esetben a felperes úgy véli, hogy hozzáférést kellett volna számára biztosítani a többi vállalkozás kifogásközlésre adott valamennyi válaszához, amelyek mentő bizonyítékokat tartalmazhattak.
- 164 Emlékeztetni kell arra, hogy a felperes feladata volt arra vonatkozó bizonyítékkezdeményt szolgáltatni, hogy e válaszok hozzáférhetővé tételének elmaradása a hátrányára befolyásolhatta az eljárás lefolytatását és a Bizottság határozatának tartalmát. A felperes azonban csupán annak általános, nagyon homályos és pusztán spekulatív állítására szorítkozott, hogy a többi vállalkozás kifogásközlésre adott válaszai mentő bizonyítékokat szolgáltathattak volna számára a kartell horizontális és vertikális jellege, valamint a Bizottság szállítók javára való elfogultsága miatt, és a felperes nem szolgáltatott semmilyen konkrét információval, amely ebben az értelemben bizonyítékkezdeménynek minősülhetne.
- 165 Ezenkívül, amint a Bizottság hangsúlyozza, egy kartellben kevésbé valószínű, hogy valamely társaság olyan bizonyítékokat szolgáltat, amelyek alkalmasak egy másik társaság kartellben játszott szerepének minimalizálására, még akkor is, ha a jelen ügyben azon tény, hogy a kartellt két, potenciálisan eltérő érdekekkel bíró csoport között szervezték meg, magyarázatot ad arra, hogy mindegyik fél arra hajlott, hogy a másik hátrányára minimalizálja a kartellben játszott szerepét. Mindenesetre az ítélkezési gyakorlat szerint pusztán azon tény, hogy más vállalkozások a kifogásközlésre adott válaszukban ugyanazokat az érveket adhattak elő, nem minősülhet mentő bizonyítéknak (a fenti 160. pontban hivatkozott Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 353–356. pontja). Így a felperes nem szolgáltatott semmilyen bizonyítékkezdeményt a többi társaság kifogásközlésre adott válaszai esetleges megküldésének hasznosságát illetően.
- 166 Következésképpen azt kell megállapítani, hogy a Bizottság nem sértette meg a felperes védelemhez való jogát azzal, hogy megtagadta, hogy a kifogásközlésre adott összes választ közölje vele.
- 167 A fentiek összességéből az következik, hogy a megsemmisítés iránti kereseti kérelmeket el kell utasítani.

II – A bírság törlésére vagy csökkentésére irányuló kérelmekről

- 168 A bírság törlésére vagy csökkentésére irányuló kérelmei alátámasztása érdekében a felperes két jogalapot hoz fel: az elsőt a bírság alapösszegének kiszámítása során elkövetett ténybeli és jogi hibákra alapítja, a másodikat pedig a súlyosító körülmények figyelembevétele során elkövetett ténybeli és jogi hibákra, valamint a védelemhez való jog megsértésére.
- 169 Előzetesen hangsúlyozni kell, hogy a bírság törlésére vagy csökkentésére irányuló kérelmei keretében a felperes, úgy tűnik, arra kéri a Törvényszéket, hogy korlátlan felülvizsgálati jogkörét szinte kizárólag a Bizottság által elkövetett ténybeli és jogi hibák korrigálása céljából gyakorolja. Félretéve ugyanis a bírság együttműködés megtagadása miatt történő növelésének aránytalan jellegét, a felhozott jogalpok alátámasztása érdekében előadott egyetlen érv sem tűnik úgy, hogy megkövetelné a Törvényszék részéről a korlátlan felülvizsgálati jogköre gyakorlását annak érdekében, hogy értékelését a Bizottság értékelésének helyébe léptesse. Következésképpen a Törvényszéknek a jelen esetben meg kell vizsgálnia, hogy az említett hibák bizonyítottak-e, és adott esetben gyakorolnia korlátlan felülvizsgálati jogkörét azok korrigálása érdekében, ha szükséges.
- 170 Másodlagosan pontosítani kell, hogy amint azt a Törvényszék fent megállapította, jöllehet a bírság törlésére vagy csökkentésére irányuló kérelmekből az látszik kitűnni, hogy a felperes Törvényszéket korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlására csak szinte kizárólag a Bizottság érvelésének téves jellege alkalmazásának keretében kérte, a Törvényszék úgy véli, hogy a felperes által az említett kérelmek alátámasztása érdekében előadott érvek semmiképpen nem igazolják a Bizottságtól eltérő értékelés elfogadását.

A – A bírság alapösszegének meghatározásáról

171 Az első jogalap azokon a ténybeli és jogi hibákon alapszik, amelyeket a Bizottság a bírság alapösszegének kiszámítása során követett el. A felperes ugyanis azt gondolja, hogy a vele szemben kiszabott bírság alapösszege (17,1 millió euró) túl magas, négy okból is.

1. A jogsértés nagyon súlyosnak minősítéséről

a) A felek érvei

172 Először is a felperes azt állítja, hogy a Bizottság tévesen minősítette a W5 tagjainak magatartását nagyon súlyos jogsértésnek, míg a vásárlás idején lehetséges legmagasabb engedményre vonatkozó, a szállítók között létrehozott ár- és piacfelosztási kartellnek való ellenállásra irányuló kollektív tárgyalást nem lehetett azonos módon kezelni, mint az említett, a szállítók között létrehozott ár- és piacfelosztási kartellt. Így a Bizottság feladata volt külön értékelni a W5 tagjai magatartásának súlyát, többek között a szóban forgó magatartás versenyre gyakorolt tényleges hatásainak elemzésével. A Bizottság ezenkívül köteles volt indokolni azon kijelentését, amely szerint a nagyépítőknek tudniuk kellett volna, hogy a magatartásuk korlátozza a versenyt, és bizonyítani, hogy e magatartás hátrányos helyzetbe juttatta a kisépítőket, akárcsak a bitumen árának feltételezett mesterséges emelkedését Hollandiában. Végül a felperes emlékeztet arra, hogy a maga a Bizottság ismerte el a kifogásközlésben, hogy a titkos megállapodások csak a szállítókra vonatkoztak, a nagyépítőkre nem, akik úgy tűnt, kevésbé aggódtak a kapcsolataik elrejtéséért. A találkozókra való meghívások így a titkárának közvetítésével történtek, és semmilyen jegyzőkönyv nem készült e találkozók végén, a tárgyalások eredményeinek csekélyége miatt és formális megállapodás hiányában.

173 Következésképpen a felperes úgy véli, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az [ESZAK] 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatás (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.; a továbbiakban: bírságkiszámítási iránymutatás) értelmében a jogsértést legfeljebb enyhe jogsértésnek lehetett minősíteni, amely legfeljebb egymillió euró alapösszegnek felel meg.

174 A Bizottság elutasítja a felperes összes érvét.

b) A Törvényszék álláspontja

175 A bírságkiszámítási iránymutatás 1. pontjának rendelkezései értelmében a bírság alapösszegét a jogsértés súlyosságával és időtartamával összhangban határozzák meg, és a jogsértés súlyosságának megállapításánál figyelembe kell venni a jogsértés jellegét, a piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető, valamint az érintett földrajzi piac méretét. A bírságkiszámítási iránymutatás így különbséget tesz enyhe jogsértések (általában vertikális jellegű, azonban korlátozott piaci kihatással járó kereskedelmi korlátozások), súlyos jogsértések (horizontális vagy vertikális, szigorúbban alkalmazott, szélesebb közös piaci kihatással bíró korlátozások) és különösen súlyos jogsértések (olyan horizontális korlátozások, mint az árkartell vagy a piacfelosztó kvóták alkalmazása, vagy más, a belső piac megfelelő működését veszélyeztető magatartások) között.

176 Emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a jogsértés súlyát számos tényező alapján kell meghatározni, mint például az ügy sajátos körülményei, háttere és a bírságok elrettentő hatása, amelyekre vonatkozóan a Bizottság széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik (a Bíróság C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P.–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-5425. o.] 241. pontja, és a C-328/05. P. sz., SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2007. május 10-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-3921. o.] 43. pontja); a Törvényszék T-69/04. sz., Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben 2008. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 2008.,

II-2567. o.] 153. pontja). Másfelől az ítélkezési gyakorlat szerint a bírság összegének meghatározása során figyelembe kell venni a jogsértés súlyának értékelése során figyelembe veendő valamennyi tényezőt, többek között minden egyes félnek a jogsértésben játszott szerepét, valamint azt, hogy az ilyen típusú jogsértések milyen kockázatot jelentenek az Unió céljaira (a Bíróság 100/80-103/80. sz., *Musique Diffusion française* és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 1825. o.] 120. és 129. pontja, valamint a 96/82-102/82., 104/82., 105/82., 108/82. és 110/82. sz., *IAZ International Belgium* és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. november 8-án hozott ítéletének [EBHT 1983., 3369. o.] 52. pontja; a Törvényszék T-49/02-T-51/02. sz., *Brasserie nationale* és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. július 27-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-3033. o.] 168–183. pontja). Amikor valamely jogsértést több vállalkozás követte el, mindegyikük részvételének viszonylagos súlyát kell vizsgálni (a Bíróság C-51/92. P. sz., *Hercules Chemicals* kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4235. o.] 110. pontja és C-235/92. P. sz., *Montecatini* kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4239. o.] 207. pontja).

- 177 Az uniós bíróság elismerte, hogy jellegüknél fogva különösen súlyos jogsértésnek minősülnek a horizontális árkartellek és az olyan megállapodások, amelyek célja a vevőkör felosztása és a közös piac feldarabolása (a Törvényszék T-374/94., T-375/94., T-384/94. és T-388/94. sz., *European Night Services* és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1998. szeptember 15-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-3141. o.] 136. pontja, a fenti 137. pontban hivatkozott *Groupe Danone* kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 147. pontja és a T-53/03. sz., *BPB* kontra Bizottság ügyben 2008. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-1333. o.] 279. pontja). Ezek a megállapodások egyedül jellegük alapján maguk után vonhatják a különösen súlyos jogsértés minősítést, anélkül, hogy szükség lenne arra, hogy az ilyen magatartásokat sajtáságos földrajzi kiterjedés vagy hatás jellemezze (a fenti 176. pontban hivatkozott *Brasserie nationale* és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 178. pontja). egy olyan horizontális kartell viszont, amely valamely tagállam egész területét lefedi, és amelynek célja a piacfelosztás és a közös piac részekre töredezése, a bírságkiszámítási iránymutatás értelmében nem minősülhet enyhének (a fenti 176. pontban hivatkozott *Brasserie nationale* és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 181. pontja). Így a felperes állításával ellentétben nem volt a Bizottság feladata a szóban forgó magatartás versenyre gyakorolt tényleges hatásainak elemzését elvégezni annak érdekében, hogy értékelhesse a jogsértés súlyát annak bizonyításával, hogy a megállapodások hátrányos helyzetbe hozták a kisépítőket, és mesterségesen növelték a bruttó ár szintjét Hollandiában.
- 178 A jelen esetben a Bizottság a megtámadott határozat (312)–(317) preambulumbekzdésében úgy vélte, hogy a felperes az EK 81. cikk (1) bekezdésének különösen súlyos megsértését követte el. Hangsúlyozta, hogy az eladási és beszerzési árak közvetlen vagy közvetett rögzítéséből és az üzletfelekkel szemben egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazásából álló, ezáltal őket versenyhátránnyal sújtó jogsértés a jellegüknél fogva a legsúlyosabb jogsértések közé tartozott. Megállapította továbbá, hogy a jogsértésben részt vett két csoportnak tudomása kellett volna, hogy legyen a kartell jogellenes jellegéről, mivel a W5 tagjai többek között szándékosan sújtották versenyhátránnyal a többi építőt. A megkötött megállapodások titkos jellege e tekintetben további bizonyítékát jelenti annak, hogy a résztvevőknek tudomásuk volt a megállapodások jogellenes jellegéről.
- 179 Meg kell állapítani, hogy a felperes nem vitatja a megtámadott határozat (312) preambulumbekzdésében hivatkozott elemeket, vagyis hogy a kartell az eladási és beszerzési árak közvetlen vagy közvetett rögzítéséből és az üzletfelekkel szemben egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazásából állt, ezáltal versenyhátránnyal sújtva őket. Márpedig a Bizottság által ekként bemutatott mechanizmusok a legsúlyosabb versenytorzítások formái közé tartoznak. A felperes arra szorítkozik, hogy különbséget próbáljon felállítani az ugyanazon kartellt megvalósító több magatartás között, azzal érvelve, hogy a Bizottságnak külön kellett volna értékelnie a szállítók magatartását és a nagyépítők magatartását, mivel az előbbieket árkartell miatt váltak felelőssé, míg az utóbbiak csak a beszerzési árakra vonatkozó kollektív engedményről tárgyaltak. Amint azt a Törvényszék korábban már megállapította (lásd a fenti 49–58. pontot), figyelembe kell azonban venni a

W5 és a szállítók között általánosan kötött megállapodásokat, mivel azok egyszerre vonatkoznak a bruttó árra, a W5-nek adott minimális engedményre és a kisépítőkkal szemben alkalmazható maximális engedményre. Így a felperes által a jelen esetben előadott körülmények nem kérdőjelezhetik meg a jogsértés súlya Bizottság által elvégzett értékelésének érvényességét. Ebből következik, hogy a Bizottság azon következtetése, amely szerint a szóban forgó megállapodások és egyeztetések már jellegüknél fogva különösen súlyos jogsértésnek minősültek, érvényesen nem vitatható.

- 180 A felperes szerint a Bizottság köteles volt a megtámadott határozat (313) preambulumbekkezdésében szereplő azon kijelentését indokolni, amely szerint a nagyépítőknél tudniuk kellett volna, hogy a magatartásuk korlátozza a versenyt. A felperes úgy véli továbbá, hogy a nagyépítők számára e megállapodások nem voltak bizalmasak. Az uniós bíróság már megállapította, hogy a Bizottság jogszerűen vehette figyelembe azt a tényt, hogy a vállalkozások sok óvintézkedést tettek annak elkerülése érdekében, hogy a kartell ne fedezék fel a jogsértés súlyának meghatározása végett (a fenti 176. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 154. pontja). A jelen esetben a Bizottság megállapította, hogy a W5 titkos megállapodásokat is létrehozott, többek között azért, hogy nem küldött írásbeli meghívókat az egyeztetési találkozókra, és semmilyen jegyzőkönyvet nem készített azokról. Mindenesetre a megtámadott határozat (313) preambulumbekkezdése megállapítja, hogy az abban említett tényezők másodlagosan kerültek említésre a megtámadott határozat (312) preambulumbekkezdésében felsoroltakhoz képest. Ilyen körülmények között, feltételezve akár, hogy a kartell titkos jellege figyelembevételének és a jogellenes jellegéről való tudomásnak a felperes által történő vitatása megalapozottnak tekinthető, az nem járhat azzal a következménnyel, hogy kétségbe vonja a Bizottságnak a jogsértés jellegére vonatkozó – a megtámadott határozat (312) preambulumbekkezdésében található helytálló és elégséges indokolásból következő – értékelését (lásd ebben az értelemben a fenti 176. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 157. pontját).
- 181 Az előzőekből az következik, hogy a Bizottság nem követett el értékelési hibát a felperes által elkövetett jogsértés különösen súlyos jellegére tekintettel. Így el kell utasítani a felperesnek a kartell enyhe jogsértésnek való minősítésére irányuló kérelmeit (a fenti 176. pontban hivatkozott Brasserie nationale és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 181. pontja).

2. A kartell piacra gyakorolt hatásának téves értékeléséről

a) A felek érvei

- 182 Másodszor a felperes azt rója fel a Bizottságnak, hogy nem mérte fel a kartell piacra gyakorolt hatását a bíróság alapösszegének meghatározása érdekében.
- 183 A Bizottság úgy véli, hogy nem volt köteles számításba venni a kartell érintett piacra gyakorolt tényleges hatását.

b) A Törvényszék álláspontja

- 184 A megtámadott határozat (314) preambulumbekkezdésében a Bizottság megállapítja, hogy a jogsértés súlyának és a bíróság összegének meghatározása nem függ a kartell piacra gyakorolt hatásától. Pontosítja, hogy mivel nincsenek információk arra vonatkozóan, hogy megállapodások hiányában hogyan alakult volna a bitumen ára, nem mérhető a kartell tényleges hatása, de a kartell hatásainak valószínűségi becsléseire tudja tartani magát. Ebből a célból hangsúlyozza, hogy a megkötött megállapodásokat ténylegesen végrehajtották, ideértve preferenciális engedmény alkalmazását kizárólag a W5 tagjai esetében és a szankciómechanizmus alkalmazását a megállapodások be nem tartása esetén, ezáltal mesterséges piaci feltételeket teremtve. A Bizottság ezenkívül megállapította, hogy a bruttó ár

- szintje Hollandiában magasabb volt, mint a szomszédos országokban hatályban lévő árszint, és hogy a W5-nek adott különleges engedmény meghatározó szerepet játszhatott a közbeszerzési szerződések elnyerésében.
- 185 A bírságkiszabási iránymutatás 1. pontjának rendelkezései értelmében a bírság alapösszegét „a jogsértés súlyosságával és időtartamával összhangban határozzák meg, és a jogsértés súlyosságának megállapításánál figyelembe kell venni a jogsértés jellegét, a piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető, valamint az érintett földrajzi piac méretét”.
- 186 Az uniós bíróság megerősítette, hogy a Bizottság nem volt köteles bizonyítani a piacra gyakorolt tényleges hatást, mivel azon kérdés, hogy a versenykorlátozás mennyivel hozott létre magasabb piaci árat ahhoz képest, amely a kartell hiányában érvényesült volna, nem döntő kritérium a bírságok szintjének megállapítása tekintetében (a Bíróság fenti 176. pontban hivatkozott *Musique Diffusion française* és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 120. és 129. pontja, valamint C-286/98. P. sz., *Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság* ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9925. o.] 68–77. pontját; lásd továbbá a Törvényszék T-25/05. sz., *KME Germany és társai kontra Bizottság* ügyben hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 82. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 187 A Bíróság így emlékeztetett arra, hogy a bírságkiszabási iránymutatásból az következik, hogy a jogsértés jellege elegendő lehet ahhoz, hogy a piacra gyakorolt tényleges hatásától és földrajzi kiterjedésétől függetlenül „különösen súlyosnak” minősüljön (lásd a fenti 177. pontot, valamint a Bíróság C-125/07. P., C-133/07. P., C-135/07. P. és C-137/07. P. sz., *Erste Group Bank és társai kontra Bizottság* egyesített ügyekben 2009. szeptember 24-én hozott ítéletének [EBHT 2009., I-8681. o.] 103. pontját). E következtetést alátámasztja az a tény, hogy amíg a „súlyos” jogsértések leírása kifejezetten megemlíti a piacra és a közös piac kiterjedt területeire gyakorolt hatást, a „különösen súlyos” jogsértések leírása nem említ semmilyen követelményt a piacra gyakorolt tényleges hatásra, illetve adott földrajzi területre gyakorolt hatásra vonatkozóan (a fenti 137. pontban hivatkozott *Groupe Danone kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet 150. pontja). A Bíróság arra is emlékeztetett, hogy a bírságkiszabási iránymutatás 1.A. pontjának első bekezdéséből kiderül, hogy e hatást kizárólag akkor kell figyelembe venni, ha mérhető (a Bíróság fenti 136. pontban hivatkozott *Archer Daniels Midland kontra Bizottság* ügyben 2009. július 9-én hozott ítéletének 125. pontja, valamint a C-534/07. P. sz., *Prym és Prym Consumer kontra Bizottság* ügyben 2009. szeptember 3-án hozott ítéletének [EBHT 2009., I-7415. o.] 74. pontja).
- 188 A jelen esetben, tekintettel a szóban forgó jogsértés jellegére és arra a tényre, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban pontosította, hogy a jogsértés tényleges hatása nem volt mérhető (a (314) és (316) preambulumbekkezdés), a Bizottság nem volt köteles a piacra gyakorolt ezen tényleges hatást értékelni annak érdekében, hogy azt különösen súlyos jogsértésnek minősítse.
- 189 Másfelől az ítélkezési gyakorlat szerint, amennyiben a Bizottság a bírság összegének számítása szempontjából helyénvalónak ítéli, hogy a jogsértés által a piacra gyakorolt tényleges hatást mint fakultatív tényezőt figyelembe vegye, ha az mérhető, nem szorítkozhat csupán egy vélelem felállítására, hanem olyan konkrét, hiteles és kielégítő bizonyítékokat kell szolgáltatnia, amelyek lehetővé teszik annak értékelését, hogy a jogsértés ténylegesen hogyan befolyásolhatta az említett piacon fennálló versenyt, mivel ezen tényező további figyelembevételé lehetővé teszi a Bizottság számára, hogy a bírság kiindulási összegét a bírságkiszabási iránymutatásban meghatározott 20 millió euró lehetséges legalacsonyabb összeghez képest növelje, ennek pedig nincs más korlátja, mint az érintett vállalkozás előző üzleti évben elért teljes forgalmának 10%-ában meghatározott felső határ, amelyet az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése a bírság legmagasabb összegeként jelöl meg (a fenti 187. pontban hivatkozott *Prym és Prym Consumer kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet 81. és 82. pontja).

190 A jelen esetben azonban, mivel a Bizottság egyértelműen megállapította a megtámadott határozatban, hogy a jogsértés tényleges hatása nem volt mérhető, és ezért az nem számított a jogsértés súlyának és a bírság összegének meghatározása során, nem róható fel a Bizottságnak, hogy a kartell piacra gyakorolt tényleges hatására vonatkozó preambulumbekzdésben azt állapította meg, hogy a szóban forgó megállapodásokat végrehajtották. Hasonlóképpen nem szükséges megvizsgálni, hogy az általa előterjesztett más bizonyítékok elegendők voltak-e azon tényleges hatás bizonyítása érdekében, amelyet a jogsértés az említett piacon a verseny szempontjából gyakorolhatott.

3. A kiindulási összeg aránytalan jellegéről

a) A felek érvei

191 Harmadszor a felperes úgy véli, hogy a bírságának 9,5 millió eurós kiindulási összege nyilvánvalóan aránytalan a beszerzési mennyiségére tekintettel, amely 2001-ben 7,7 millió euró volt. A Bizottság többek között nem vette figyelembe azt a tényt, hogy a kartell a nagyépítők esetében a beszerzési árra vonatkozott, nem pedig az eladási árra, és hogy e beszerzési ár a gyártási költségeinek csak csekély részét tette ki, amelyek tekintetében kevesebb mint 5% adózás előtti nettó nyereségrátát valósított meg. Ezenkívül a Bizottságnak figyelembe kellett volna vennie azt, hogy a beszerzési költségei ezen csökkenését az ügyfeleinek tett ajánlatokban érezte.

192 A Bizottság elutasítja a felperes érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

193 A bírságkiszabási iránymutatás 1.A. pontja hatodik bekezdésének rendelkezései értelmében, amennyiben a jogsértésben több vállalkozás is érintett, néhány esetben szükségessé válhat az egyes jogsértési kategóriákon belül meghatározott összegek súlyozása „annak figyelembevételére érdekében, hogy az egyes vállalkozások jogsértő magatartása milyen súlyú, és ebből következően milyen tényleges hatást gyakorol a versenyre, különösen, ha az azonos típusú jogsértéseket elkövető vállalkozások mérete között jelentős különbség áll fenn”. A hetedik bekezdés így pontosítja, hogy az azonos magatartásért járó azonos büntetés elve – ha a körülmények így kívánják – az érintett vállalkozások vonatkozásában eltérő összegű bírságok kiszabásához vezethet, anélkül hogy ezt a különbségtételt aritmetikai számítások szabályoznák”.

194 A Bizottság a megtámadott határozat (318)–(322) preambulumbekzdésében megállapította, hogy a kartellben részt vevő egyes vállalkozások jogellenes magatartása sajátos jelentőségének és a versenyre gyakorolt tényleges hatásának figyelembevételére érdekében az érintett vállalkozások között különbséget tett az érintett piacon fennálló viszonylagos jelentőségük alapján. Tekintettel a kartell sajátos jellegére, amely ugyanazon termék eladóit és vásárlóit érintette ugyanazon a tevékenységi területen, a Bizottság e vállalkozások viszonylagos jelentőségét szállítók esetében az útépitési bitumen eladási értéke, illetve az építők esetében az útépitésibitumen-vásárlások alapján kiszámított piaci részesedéseikhez viszonyítva mérte 2001-ben, a jogsértés utolsó teljes évében. Ennélfogva hat kategóriába sorolta a vállalkozásokat, és a felperest a 12,4% és 13,5% közötti – a felperes esetében 9,5 millió euró kiindulási összeget érő – piaci részesedéseket magában foglaló harmadik kategóriába tette. Másfelől a megtámadott határozat (317) preambulumbekzdésében megállapította, hogy még ha a különösen súlyos jogsértések több mint 20 millió eurós bírságot is maguk után vonhatnak, ezen összeget csak 15 millió euróban rögzítette tekintettel arra, hogy a jogsértés egyetlen tagállamban eladott útépitési bitumenre korlátozódott, hogy e piac viszonylag csekély értékkel bírt (2001-ben 62 millió euró) és hogy nagy számú résztvevőről volt szó.

195 Az uniós bíróság már megállapította, hogy a Bizottság a bírságok összegének megállapítása kapcsán az 1/2003 rendelet keretében mérlegelési mozgástérrel rendelkezik, azért hogy a vállalkozások magatartását a versenyszabályok betartása felé terelje, és hogy a Törvényszék feladata felülvizsgálni,

- hogy a kiszabott bírság összege arányos-e a jogsértés súlyával és időtartamával, továbbá hogy mérlegelje a jogsértés súlyát és a felperes által hivatkozott körülményeket (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-368/00. sz., General Motors Nederland és Opel Nederland kontra Bizottság ügyben 2003. október 21-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-4491. o.] 189. pontját).
- 196 Az uniós bíróság továbbá pontosította, hogy jóllehet a bírságkiszabási iránymutatás nem írja elő, hogy a bírság összegét a teljes forgalom vagy a releváns forgalom alapján számítsák ki, nem zárja ki, hogy a Bizottság a bírság összegének meghatározásakor a forgalomra vonatkozó mutatószámokat az általános uniós jogelvek betartása érdekében figyelembe vegye, amennyiben a körülmények ezt megkívánják, és hogy a Bizottság így az érintett vállalkozásokat több kategóriába sorolhatja az egyes vállalkozások által az eljárásban érintett termékekkel megvalósított forgalom alapján (lásd ebben az értelemben a fenti 176. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 176. és 177. pontja). Hasonlóképpen a Bizottság az érintett vállalkozásokat csoportosíthatja a piaci jelentőségük alapján is, amely egy eladók és vásárlók közötti kartell esetében az érintett eladások és vásárlások értéke alapján kiszámított piaci részesedéseikkel mérhető.
- 197 E módszer, amelynek alapján a differenciált bánásmód alkalmazása érdekében a bírságok kiindulási összegének meghatározásakor a kartell tagjait kategóriákba sorolják, és amelynek elvét az ítélkezési gyakorlat annak ellenére megerősítette, hogy az figyelmen kívül hagyja az azonos kategórián belüli vállalkozások méretbeli különbségeit, általánosítja az azonos kategóriákba tartozó vállalkozásokra vonatkozóan meghatározott kiindulási összegeket. A Bizottság így az érintett vállalkozásokat többek között több kategóriába sorolhatja, például 5%-os vagy 10%-os piaci részesedésekre vonatkozó osztályok szerint. Az uniós bíróság hangsúlyozza azonban, hogy az ilyen kategóriákba sorolásnak tiszteletben kell tartania az egyenlő bánásmód elvét, és a bírság összegének legalább arányosnak kell lennie a jogsértés súlyának értékelése során figyelembe vett tényezőkkel, mivel az uniós bíróság annak felülvizsgálatára szorítkozik, hogy a kategóriákra osztás következetes és objektíve igazolható (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-68/04. sz., SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2008. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-2511. o.], 62–70. pontját, valamint a fenti 159. pontban hivatkozott Hoechst kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 123. és 124. pontját).
- 198 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottság a bírság összegének a kérdéses jogsértés súlyának és időtartamának függvényében történő meghatározása során nem köteles az érintett vállalkozások forgalmán alapuló összegekből kiindulva végezni a bírság számítását, amint arra a bírságkiszabási iránymutatás 1A. pontjának hatodik bekezdése emlékeztet. Hasonlóképpen egy eladók és vásárlók közötti kartell esetében nem köteles elvégezni ezt a számolást az érintett vállalkozások eladásai vagy vásárlásai értékére támaszkodva. Igaz, hogy a Bizottság figyelembe veheti a kérdéses vállalkozások forgalmát, vagy az eladók és vásárlók közötti kartell esetében az érintett termék eladásai vagy vásárlásai értékét, de nem köteles e forgalomnak más, az értékelés során figyelembe vett tényezőkhöz képest nem tulajdoníthat aránytalan jelentőséget. A Bizottságnak van tehát bizonyos mérlegelési jogköre azzal kapcsolatban, hogy súlyozza-e a bírságot az egyes vállalkozások méretei szerint. Következésképpen, ha ugyanazon jogsértésben részt vevő több vállalkozásra szab ki bírságot, nem köteles úgy megállapítani a bírság összegét, hogy annak végső összege tükrözze a vállalkozások teljes üzleti forgalma (a Bíróság C-407/04. P. sz., Dalmine kontra Bizottság ügyben 2007. január 25-én hozott ítéletének [EBHT 2007., I-829. o.] 141–144. pontja), az érintett termék piacára vonatkozó forgalmuk (a Törvényszék T-62/02. sz., Union Pigments kontra Bizottság ügyben 2005. november 29-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-5057. o.] 159. pontja), vagy az eladók és vásárlók közötti kartell esetében az érintett piacra vonatkozó eladásai vagy vásárlásai összege közötti különbséget.
- 199 Szintén állandó az az ítélkezési gyakorlat, hogy az a tény, hogy a bírságkiszabási iránymutatásban meghatározott számítási módszer nem az érintett vállalkozások eladásai vagy vásárlásai értékén alapul, és emiatt lehetővé teszi, hogy a vállalkozások között az eladásai vagy vásárlásai értéke és a velük szemben kiszabott bírság összegének aránya tekintetében eltérés legyen, irreleváns annak értékelése

szempontjából, hogy a Bizottság megsértette-e az arányosság és az egyenlő bánásmód elvét, továbbá a büntetések egyéniesítésének elvét (a Törvényszék T-116/04. sz., Wieland-Werke kontra Bizottság ügyben 2009. május 6-án hozott ítéletének [EBHT 2009., II-1087. o.] 86. és 87. pontja).

200 Ennélfogva kizárólag a Törvényszék feladata megvizsgálni a jelen esetben, hogy a vállalkozások Bizottság által elvégzett kategóriákba való sorolása következetes és objektíve igazolható volt-e. Márpedig a Bizottság a megtámadott határozat (29) és (320) preambulumbekzdésében azt állapította meg, hogy mivel a jelen ügy az ugyanazon termék eladói és vásárlói közötti kartellt érintette ugyanazon a tevékenységi területen, egységes osztályozást kellett megállapítani az érintett termék forgalma alapján. Ezért, jóllehet a kartell a nagyépítők esetében a beszerzési árakra és a szállítók esetében az eladási árakra vonatkozott, a Bizottság egységes osztályozást állapíthatott meg az érintett termék eladásai és vásárlásai értéke alapján, a koherenciára és az objektív igazolhatóságra vonatkozó kötelezettsége megsértése nélkül. Végül a korábban ismertetett ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a Bizottság nem volt köteles figyelembe vennie azokat a feltételezhetően bizonyos körülményeket, amelyek szerint a felperes a vásárlási költségei kartellnek betudható csökkenését az ügyfeleinek tett ajánlatokban érezte, a bitumen beszerzési ára pedig a gyártási költségeinek csak csekély részét tette ki.

4. A jogsértés időtartamának téves értékeléséről

a) A felek érvei

201 Negyedszer és végső soron a felperes úgy gondolja, hogy a jogsértésben legkorábban 1996-tól vett részt, nem pedig 1994-ben. Úgy véli, hogy a minimális kollektív engedményre vonatkozó tárgyalás nem tekinthető versenykorlátozó megállapodásnak, és hogy a Bizottság nem bizonyította más formájú tárgyalás meglétét 1996 előtt, sem azt, hogy a kisépítőknek adható maximális engedmény szállítókkal való meghatározására irányuló megállapodásokat kötött. Kizárólag azt ismeri el, hogy egy alkalommal, 2000-ben, a nagyépítők együtt tárgyaltak a szállítókkal további engedményről, mivel rájöttek, hogy utóbbiak nem adtak nekik semmilyen, a vásárlásaik mennyiségével összefüggő tényleges engedményt.

202 A Bizottság elutasítja a felperes érveit.

b) A Törvényszék álláspontja

203 A megtámadott határozat (326) preambulumbekzdése szerint a Bizottság úgy véli, hogy a felperes a jogsértésben 1994. április 1-je és 2002. április 15-e között vett részt. A felperes úgy véli, hogy a Bizottság ténybeli hibát követett el azzal, hogy nem tett különbséget a nagyépítők magatartása és a szállítók magatartása között, mivel csak utóbbiak hoztak létre kartellt 1996 előtt.

204 Az akta több eleméből azonban az tűnik ki, hogy a nagyépítők már 1996 előtt részt vettek a kartellben, amely már a W5-nek adott különleges engedményre irányult (a megtámadott határozat (175)–(178) preambulumbekzdése. Így a HBG-nél lefoglalt két, 1994. március 28-i és 1994. július 8-i dokumentum említést tesz a W5 és a szállítók között a bruttó árra 1995. január 1-jéig, valamint a W5-nek adott különleges engedményre vonatkozóan kötött megállapodásokról (a megtámadott határozat (93) és (94) preambulumbekzdése). Másfelől az SNV két, 1995. február 6-i és 9-i belső feljegyzése szintén megemlíti a W5 és a szállítók között kötött, az árakra és a különleges engedményekre vonatkozó megállapodásokat (a megtámadott határozat (89) preambulumbekzdése). Végül a kifogásközlésre adott válaszában a felperes arra is utalt, hogy a W5 külön egyeztetésére már ezen időszakban is sor került (a megtámadott határozat (177) preambulumbekzdése).

205 A felperes továbbá vitatja a kisépítőknek adott engedményre vonatkozó felső határ különösen 1996 előtt való létezését. Több dokumentum azonban annak létezését támasztja alá a kartell tárgyalásai során 1994-től kezdve, amint az a fenti 52. pontban bemutatásra került: a szállítók nyilatkozatai (a

megtámadott határozat (50), (53), (54) és (82)–(86) preambulumbekzdése), a jogsértéssel egyidejű dokumentumok (a megtámadott határozat (82)–(85), (93), (95), (108), (115), (116)–(153) preambulumbekzdése), valamint a felperesnek a Bizottság tájékoztatáskérésére és a kifogásközlésre adott válaszai (a megtámadott határozat (72), (97) és (119) preambulumbekzdése).

206 Ezen érvet tehát el kell utasítani.

207 Következésképpen a ténybeli és jogi hibáknak a bírság alapösszegének kiszámításában való meglétére alapított jogalapot el kell utasítani.

B – A súlyosító körülményekről

208 A második jogalap a súlyosító körülmények figyelembevétele során ténybeli és jogi hibák meglété, valamint a felperes védelemhez való jogának megsértésén alapul. A felperes azt rója fel a Bizottságnak, hogy indokolatlanul emelte a bírság összegét egyrészt a helyszíni vizsgálat során való együttműködés hiánya, másrészt a kartellben játszott felbujtói és irányítói szerepe miatt.

1. A helyszíni vizsgálat során az együttműködés megtagadására vonatkozó súlyosító körülményről

a) A felek érvei

209 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság azon döntése, hogy 10%-kal emeli a bírsága alapösszegét amiatt, hogy megtagadta az együttműködést a 2002. október 1-jei bizottsági helyszíni vizsgálat során és amiatt, hogy e helyszíni vizsgálat során annak megakadályozására irányuló kísérleteket tett, négy okból vitatható.

210 Először is a Bizottság megsértette a védelemhez való jogát azáltal, hogy a kifogásközlésben nem közölte vele, hogy az incidenseket figyelembe veszi a bírság kiszámításakor. Jóllehet a Bizottság így megemlítette a szóban forgó két incidenst a kifogásközlésnek az eljárásra vonatkozó részében, semmi nem tette lehetővé számára azon következtetést, hogy a Bizottság szándékában áll, hogy figyelembe vegye ezeket az elemeket a bírság kiszámításakor, mivel azokra egyáltalán nem tett említést a kifogásközlésnek a súlyosító körülményekre vonatkozó részében. A felperes továbbá utal arra, hogy nem tudhatott a Bizottság ezzel kapcsolatos gyakorlatáról, más ügyekben történt kifogásközlések tartalmán keresztül, mivel nem nyilvános dokumentumokról van szó.

211 Másodszor, az együttműködés megtagadása anyagi jogilag nem megalapozott, mivel nem nyert megállapítást az [EK 81.] és [EK 82.] cikk végrehajtásáról szóló első, 1962. február 6-i 17. tanácsi rendelet (HL 1962. L 13., 204. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o.) – amelyet hatályon kívül helyezett, és amelynek helyébe az 1/2003 rendelet lépett –, 15. cikke (1) bekezdésének, vagy az ugyanezen rendelet 14. cikkének (3) bekezdése alapján elrendelt vizsgálatokat elrendelő határozat (a továbbiakban: vizsgálatokat elrendelő határozat) semmilyen megsértése. Így a megtagadásról szóló első jegyzőkönyvből kitűnik, hogy a felperes igazgatójának titkára azt kérte a Bizottság vizsgálóitól, hogy várják meg, míg a külső ügyvédek megérkeznek, mielőtt bejutnának a helyiségeibe. E vizsgálók azonban megtagadták, hogy bármilyen haladékot adjanak neki, azonnal igénybe vették a rendőri erőket, és erőszakkal bejutottak az irodákba, anélkül hogy tudakozódtak volna belső jogász esetleges jelenléte felől, aki fogadhatta volna őket, és segíthetett volna nekik. A Bizottság állításával ellentétben ezen incidens nem tartott tovább 20 percnél. A Bizottság ezenkívül megsértette a védelemhez való jogát azáltal, hogy nem biztosított számára ésszerű határidőt ahhoz, hogy jogi segítségben részesüljön, mivel nem rendelkezett a vizsgálat helyszínén jelen lévő belső jogással. A második jegyzőkönyv arról számol be, hogy a felperes külső ügyvédek megtagadták, hogy megengedjék a vizsgálóknak az egyik igazgatója irodájába való bejutást, aki nem volt ott, mivel úgy vélték, hogy az nem tartalmazott a bitumenre vonatkozó egyetlen dokumentumot sem, és hogy a Bizottság

meghatalmazása nem tette lehetővé számára, hogy oda bejusson. A Bizottság kijelenti, hogy a holland versenyhatóság segítségét kellett volna kérnie, akik kapcsolatba léptek a rendőri hatóságokkal, hogy bejuthasson az irodába. A felperes azonban úgy véli, hogy e jegyzőkönyv nem tükrözi a valóságot. Ugyanis, bár az ügyvédek kezdetben megtagadták az említett irodába való bejutást, gyorsan beleegyeztek, ami tehát csak kisebb incidensnek minősül, nem pedig a vizsgálat megakadályozására irányuló kísérletnek. A jegyzőkönyv így nem utal arra, hogy bárki behatolt volna az említett irodába, és hogy bizonyítékokat rejthettek volna el ezen rövid idő alatt. Végül a felperes hangsúlyozza, hogy a 2002. október 3-án, vagyis az említett ellenőrzések után, készített két jegyzőkönyvet csak az iratbetekintés során adták át neki, és hogy ennél fogva nem volt lehetősége időben előterjeszteni az észrevételeit, ami sérti a gondos igazságszolgáltatás elvét.

- 212 Harmadszor a bírságnak az együttműködés megtagadása miatti növelése ellentétes a 17. rendelet 15. cikke (1) bekezdésének a tényállás idején hatályban lévő rendelkezéseivel, amelyek legfeljebb 5 000 eurós bírságot írtak elő, ha valamely vállalkozás nem veti magát alá a vizsgálatot elrendelő határozatnak. A felperes következésképpen úgy véli, hogy a Bizottság nem támaszkodhatott a bírságszabási iránymutatásra annak érdekében, hogy eltérjen ezektől a rendelkezésektől, és hogy azáltal, hogy az 1/2003 rendelet rendelkezései alapján ilyen növelést szabott ki vele szemben, visszaélt a hatáskörével.
- 213 Negyedszer és végül a bírság 1,71 millió euróval való növelése az együttműködés megtagadása miatt aránytalan a Bizottság által készített jegyzőkönyvekben ismertetett tények miatt.
- 214 A Bizottság elutasítja a felperes összes érvét.

b) A Törvényszék álláspontja

- 215 A megtámadott határozatból és különösen a (32), (340) és (341) preambulumbekzdésből kitűnik, hogy a Bizottság 2002. október 1-jén vizsgálatokat végzett többek között a felperes helyiségeiben, és hogy e helyszíni vizsgálat során a felperes először megtagadta az épületbe való belépést a Bizottság alkalmazottaitól, a külső ügyvédjei megérkezésére várva, majd nem engedte, hogy bejussanak az egyik igazgatója irodájába. A Bizottság ezért a rendőri hatóságok segítségét kérte e vizsgálatok elvégzéséhez. A Bizottság alkalmazottai ezen incidensekre vonatkozóan két jegyzőkönyvet írtak 2002. október 3-án, amelyet a felperesnek a Bizottság által engedélyezett, 2004. október 19-i iratbetekintés során adtak át. A felperes négy érvet ad elő a bírsága alapösszegének ezen okból 10%-kal történő emelésére vonatkozó bizottsági döntés vitatása érdekében.

A védelemhez való jognak a kifogásközlés tartalmával összefüggésben történő megsértéséről

- 216 Először is a felperes úgy véli, hogy azáltal, hogy nem közölte vele a kifogásközlésben azt, hogy a bírsága emelkedhet az együttműködés említett megtagadásai miatt, a Bizottság megsértette a védelemhez való jogát. A kifogásközlésből azonban kitűnik, hogy a Bizottság megemlítette az együttműködés két megtagadását az eljárásra vonatkozó részben, pontosítva, hogy azok a 2002. szeptember 26-i helyszíni vizsgálatot elrendelő határozata 1. cikkének megsértését jelentik (85. pont). Másfelől a kifogásközlés korrekciós intézkedésekre vonatkozó részében a Bizottság emlékeztetett a bírságszabást szabályozó elvekre, pontosítva, hogy figyelembe fogja venni az esetleges enyhítő vagy súlyosító körülményeket, egyéb részletezés nélkül (361. pont).
- 217 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint, a Bizottság teljesíti a vállalkozások meghallgatáshoz való jogának tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségét, amennyiben kifejezetten jelzi a kifogásközlésében, hogy meg fogja vizsgálni: ki kell-e szabni bírságot az érintett vállalkozásokkal szemben, és megfogalmazza azokat a fő ténybeli és jogi elemeket, amelyek bírságot vonhatnak maguk után, mint például a feltételezett jogsértés súlya és időtartama, továbbá az a tény, hogy ez utóbbit szándékosan vagy gondatlanságból követették-e el. A Bizottság így megadja a vállalkozásoknak a szükséges adatokat

ahhoz, hogy ne csak a jogsértés megállapításával szemben, hanem a bírságkiszabás tényével szemben is megvédhessék magukat (lásd a fenti 176. pontban hivatkozott *Musique diffusion française* és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 21. pontját és a Törvényszék T-31/99. sz., *ABB Asea Brown Boveri* kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1881. o.] 78. pontját). Ami a bírságok összegének meghatározását illeti, az érintett vállalkozások védelemhez való jogát a Bizottság előtt az biztosítja, hogy észrevételeket lehet tenni a jogsértés időtartamával, súlyával és versenyellenes jellegével kapcsolatban. Másfelől a vállalkozások a bírságok összegének meghatározását illetően kiegészítő garanciákat kapnak, amennyiben a Törvényszék a korlátlan felülvizsgálati jogkörében határoz, és különösen törölheti vagy mérsékelheti a bírságot az 1/2003 rendelet 31. cikke értelmében (a Törvényszék T-83/91. sz., *Tetra Pak* kontra Bizottság ügyben 1994. október 6-án hozott ítéletének [EBHT 1994., II-755. o.] 235. pontja; lásd ebben az értelemben a fent hivatkozott *ABB Asea Brown Boveri* kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 79. pontját). Az uniós bíróság ebből arra következtetett, hogy a Bizottság szorítkozhatott arra, a kifogásközlésben további pontosítás nélkül kijelentse, hogy figyelembe veszi az egyes vállalkozásoknak a szóban forgó megállapodásokban játszott egyéni szerepét, valamint hogy a bírság összege tükrözi az esetleges súlyosító vagy mentő körülményeket, mivel a bírságkiszabási iránymutatás részletezi azon körülményeket, amelyek súlyosító körülményeknek tekinthetők (a fenti 137. pontban hivatkozott *Groupe Danone* kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 50–56. pontja).

- 218 A jelen esetben a Bizottság a fent hivatkozott ítélkezési gyakorlatnak megfelelően kifejezetten feltüntette a kifogásközlésében (357–362. pont) a címzett vállalkozásokra vonatkozó bírságkiszabási szándékát, és azokat a ténybeli és jogi elemeket, amelyeket a felperesre kiszabandó bírság összegének kiszámításánál figyelembe kívánt venni úgy, hogy e tekintetben tiszteletben tartotta a vállalkozás meghallgatáshoz való jogát. Ami különösen a vizsgálat lefolytatása alatt való együttműködés megtagadásának a felperessel szemben súlyosító körülményként való értékelését illeti, rá kell mutatni arra egyrészt, hogy a bírságkiszabási iránymutatás az együttműködés megtagadását a súlyosító körülmény egyik példjaként idézi, és másrészt, hogy a Bizottság a kifogásközlésben feltüntette, hogy figyelembe veszi az egyes vállalkozásoknak a szóban forgó megállapodásokban játszott egyéni szerepét, valamint hogy a bírság összege tükrözi az esetleges súlyosító vagy mentő körülményeket (361. pont). A felperesnek tudnia kellett tehát arról, hogy a Bizottság figyelembe veszi ezt a súlyosító körülményt, ha arra a következtetésre jut, hogy az alkalmazásának a feltételei megvalósulnak. A Bizottság tehát nem sértette meg a védelemhez való jogát.

A tények jogi minősítésére vonatkozó hiba

- 219 Másodszor a felperes úgy véli, hogy a Bizottság a tények jogi minősítésére vonatkozó hibát követett el azáltal, hogy a két szóban forgó incidenst a vizsgálatot elrendelő határozatnak való alávetés megtagadásának minősítette a 17. rendelet 15. cikke (1) bekezdése c) pontjának az említett vizsgálatok időpontjában hatályban lévő rendelkezései értelmében. A felperes szerint a védelemhez való joga védelme érdekében joga volt azt kérni a Bizottságtól, hogy ne folytassa le a vizsgálatot a külső ügyvédei megérkezéséig, a Bizottság vizsgálói pedig mindenképpen nagyon gyorsan elvégezhették a kívánt vizsgálatokat.

– Az első incidensről

- 220 Az aktából kitűnik, hogy a Bizottság vizsgálói és a holland versenyhatóság köztisztviselői 2002. október 1-jén 9 óra 30 perckor jelentek meg a felperes irodáinak recepcióján, Utrechtben, birtokukban a Bizottság azon határozatával, amely elrendeli, hogy a felperes vesse alá magát a vizsgálatot elrendelő határozatnak. Az épületbe való belépést azonban megtagadta tőlük az igazgató titkára, aki azt kérte, hogy a földszinti váróteremben várják meg, míg a felperes külső ügyvédei megérkeznek, és végül csak a Bizottság vizsgálóinak kérésére a holland versenyhatóság köztisztviselői által kihívott rendőrség megérkezése után engedték be őket. A Bizottság úgy véli, hogy e visszautasítás 47 perces késedelmet

- okozott. A felperes úgy véli, mivel nem rendelkezett belső ügyvéddel a vállalkozásnál, joga volt azt kérni, hogy a Bizottság várja meg az ügyvédei megérkezését, akiknek az irodája Hágában (Hollandia), vagyis 60 km-es távolságra található.
- 221 A Törvényszék megállapítja, hogy a felperes annak kijelentésére szorítkozik, hogy joga volt megkövetelni a Bizottságtól, hogy várja meg versenyjogra specializálódott külső ügyvédei megérkezését az előirányzott vizsgálat megkezdése előtt, anélkül hogy e célból az európai uniós jog vagy a holland jog valamely speciális rendelkezésére hivatkozna.
- 222 Igaz, hogy az uniós bíróság már megállapította, hogy a védelemhez való jog gyakorlása önmagában nem minősülhet a bírságkiszabási iránymutatás 2. pontja második francia bekezdése értelmében az együttműködés megtagadásának (a Törvényszék T-9/99. sz., HFB és társai kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélet [EBHT 2002., II-1487. o.] 478. pontja, amelyet e kérdésben megerősít a fenti 176. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 353. pontja).
- 223 Ráadásul az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a tisztességes eljárás alapelve az uniós jog alapvető elvének minősül, alapját képezik az alapvető jogok, amelyek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én aláírt európai egyezményből (a továbbiakban: EJEE), és különösen annak 6. cikkéből is erednek (Gellhoed főtanácsnok C-411/04. P. sz., Salzgitter Mannesmann kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványának [2007. január 25-én hozott ítélet, EBHT 2007., I-959., I-962. o.] 45–49. pontja).
- 224 A Törvényszék feladata tehát e kifogásra válaszolni, megvizsgálva, hogy a Bizottság a jelen esetben betartotta-e az Unió és az EJEE általános elveiből eredő eljárási garanciákat. Ezenkívül figyelembe kell venni az Európai Unió 2000. december 7-én, Nizzában kihirdetett Alapjogi Chartája (HL C 364., 1. o.) 47. cikkének első és második bekezdését, valamint 48. cikk (2) bekezdését, jóllehet a megtámadott határozat meghozatalának időpontjában az Alapjogi Charta még nem fejtett ki az elsődleges joggal összehasonlítható kógens joghatást, a jog megismerési forrásaként azonban már akkor ismereteket adott az uniós jogrend által biztosított alapvető jogokról (a Bíróság C-540/03. sz., Parlament kontra Tanács ügyben 2006. június 27-én hozott ítéletének [EBHT 2007., I-5769. o.] 38. pontja és a C-432/05. sz. Unibet-ügyben 2007. március 13-án hozott ítéletének [EBHT 2007., I-2271. o.] 37. pontja).
- 225 Ezzel kapcsolatban emlékeztetni kell arra, hogy az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének c) pontja értelmében „[m]inden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van [...] arra, hogy személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikkének második bekezdése szerint „[m]indenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez”.
- 226 A Törvényszék mindenekelőtt megállapítja, hogy sem a helyszíni vizsgálatok lefolytatásának időpontjában hatályos 17. rendelet, sem a Bizottság által az [EK 81.] és [EK 82.] cikk alapján folytatott eljárásokról szóló, 2004. április 7-i 773/2004/EK bizottsági rendelet (HL L 123. 18. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 3. kötet, 81. o.) nem tartalmaz a helyszíni vizsgálatoknál ügyvéd jelenlétére vonatkozó rendelkezést.
- 227 Egyebekben pontosítani kell, hogy a védelemhez való jog gyakorlása elsődlegesen olyan bírósági vagy közigazgatási eljárások keretébe illeszkedik, amelyek jogsértés abbahagyására vagy jogi összeegyeztethetlenség megállapítására irányulnak. A 17. rendelet 14. cikkében szóban forgó vizsgálatra vonatkozó eljárás viszont jogsértés abbahagyására vagy jogi összeegyeztethetlenség megállapítására vonatkozik, hanem célja kizárólag az, hogy lehetővé tegye a Bizottság számára a szükséges dokumentumok összegyűjtését annak érdekében, hogy egy meghatározott ténybeli és jogi helyzet tényleges fennállását és hatókörét megállapítsa. Kizárólag akkor, ha a Bizottság úgy véli, hogy az értékelést így összegyűjtött elemei igazolják a jogsértést megállapító határozat meghozatalát, kell az

- ilyen határozat meghozatala előtt az érintett vállalkozást meghallgatni a 17. rendelet 19. cikkének (1) bekezdése alapján. Éppen az ilyen eljárások eredményeként hozott határozatok és a vizsgálatokat elrendelő határozatok közötti ezen lényeges eltérés ad magyarázatot a 19. cikk (1) bekezdésének tartalmára, amely felsorolva azokat a határozatokat, amelyeket a Bizottság nem hozhat meg azelőtt, hogy nem adott volna lehetőséget az érintetteknek a védelemhez való joguk gyakorlására, nem említi meg az ugyanezen rendelet 14. cikkének (3) bekezdésében előírt határozatot (lásd ebben az értelemben a Bíróság 136/79. sz., National Panasonic kontra Bizottság ügyben 1980. június 26-án hozott ítéletének [EBHT 1980., 2033. o.] 21. pontját).
- 228 Az uniós bíróság ugyanakkor megállapította, hogy el kell kerülni e jogoknak az előzetes vizsgálati eljárások keretében való orvosolhatatlan sérelmét, beleértve különösen azon vizsgálatokat, amelyek meghatározó jellegűek lehetnek a vállalkozások olyan magatartásainak jogellenességére vonatkozó bizonyítás szempontjából, amely megalapozhatja felelősségüket. Következésképpen jöllehet egyes védelmi jogok csak a kifogásközlést követő kontradiktórius eljárásra vonatkoznak, más jogokat, például a jogi segítségnyújtáshoz való jogot, valamint az ügyvéd és ügyfele közötti levelezés bizalmas jellegének megőrzéséhez való, a Bíróság által a 155/79. sz. AM & S Europe ügyben 1982. május 18-án hozott ítéletben (EBHT1982., 1575. o.) elismert jogot már az előzetes vizsgálat kezdetétől tiszteletben kell tartani (a Bíróság 46/87. és 227/88. sz., Hoechst kontra Bizottság egyesített ügyekben 1989. szeptember 21-én hozott ítéletének [EBHT 1989., 2859. o.] 15. és 16. pontja, a 85/87. sz., Dow Benelux kontra Bizottság ügyben [EBHT 1989., 3137. o.] 1989. október 17-én hozott ítéletének 27. pontja, valamint a 97/87-99/87. sz., Dow Chemical Ibérica és társai egyesített ügyekben hozott ítéletének [EBHT 1989., 3165. o.] 12. és 13. pontja).
- 229 Mindenesetre maga az Emberi Jogok Európai Bírósága ismerte el a büntetőjog területén, hogy jöllehet az EJEE 6. cikke általában megköveteli, hogy a terhelt ügyvédtől kapjon segítséget már a rendőri kihallgatás kezdeti szakaszában, e jog azonban jogszerű érdekek miatt korlátozható, és hogy minden egyes esetben azt kell vizsgálni, hogy az eljárás egészének fényében, a korlátozás az eljárás alá vont személyt megfosztotta-e a tisztességes eljárástól (EJEB, 1996. január 25-i Murray kontra Egyesült Királyság ítélet, *Ítéletek és Határozatok Tára* 1996., 63. §).
- 230 Ugyanakkor a 17. rendelet 14. cikke rendelkezéseinek keretében meg kell bizonyosodni arról, hogy a védelemhez való jog nem sérti a vizsgálatok hatékony érvényesülését, annak érdekében, hogy a Bizottság gyakorolhassa a Szerződések őre szerepét a versenyjog vonatkozásában (a Törvényszék T-59/99. sz., Ventouris kontra Bizottság ügyben 2003. december 11-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-5257. o.] 122. pontja). Így a Bíróság elismerte, hogy a vizsgálatok előzetes értesítés nélkül történő elvégzésére vonatkozó jogkörök nem jelentik a vállalkozás alapvető jogainak megsértését, mivel a 17. rendelet 14. cikke által a Bizottságra ruházott jogkörök célja annak lehetővé tétele a Bizottság számára, hogy teljesítse az EK-Szerződés által rábízott azon feladatot, hogy őrködjön a belső piacon belüli versenyszabályok betartása felett, annak érdekében, hogy megakadályozza a versenynek a közérdek, az egyéni vállalkozások és a fogyasztók kárára történő torzulását, és hozzájáruljon a Szerződés által célzott versenyrendszer fenntartásához, amelynek a tiszteletben tartása feltétlenül kötelező a vállalkozások számára (a fenti 227. pontban hivatkozott National Panasonic kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 20. pontja).
- 231 Egyensúlyba kell hozni ezért az uniós jognak a védelemhez való jogra vonatkozó általános elveit és a Bizottság vizsgálati jogkörének hatékony érvényesülését, megelőzve a releváns dokumentumok megsemmisítését vagy elrejtését.
- 232 Ezért a Törvényszék úgy véli, hogy egy külső ügyvéd vagy a vállalkozás belső jogászának jelenléte lehetséges akkor, amikor a Bizottság vizsgálatot végez, azonban a külső ügyvéd vagy a vállalkozás belső jogászának jelenléte nem jelentheti a vizsgálat jogszerűségének feltételét. Amikor a vállalkozás szeretné, és különösen akkor, ha nem rendelkezik jogással a vizsgálat helyszínén, telefonon kérhet tanácsot ügyvédtől, és megkérheti, hogy a lehető leghamarabb menjen oda. Ahhoz, hogy az ügyvéd igénybevételehez való ezen jog gyakorlása ne sérthesse a vizsgálat megfelelő lefolytatását, a vizsgálat

elvégzésével megbízott személyeknek lehetőségük kell, hogy legyen arra, hogy azonnal bejussanak a vállalkozás minden helyiségébe, közölni kell vele a vizsgálatot elrendelő határozatot, és el kell foglalni a választásuk szerinti irodákat, anélkül hogy megvárják, hogy a vállalkozás konzultáljon az ügyvédjével. A vizsgálat elvégzésével megbízott személyeknek továbbá lehetőségük kell, hogy legyen ellenőrizni a vállalkozás telefonos és számítógépes kommunikációját különösen annak megakadályozása érdekében, hogy a vállalkozás kapcsolatba léphessen a vizsgálatot elrendelő határozatnak szintén tárgyát képező többi vállalkozással. Másfelől azon határidő, amelyet a Bizottság köteles biztosítani valamely vállalkozásnak annak érdekében, hogy felvehesse a kapcsolatot az ügyvédjével azelőtt, hogy a Bizottság elkezdene belenézni a könyvekbe és más dokumentumokba, azokról másolatot készíteni, zárat tenni a helyiségekre vagy pecsétet a dokumentumokra, vagy szóbeli magyarázatot kérni a vállalkozás minden képviselőjétől vagy személyzete tagjaitól, az egyes esetekre jellemző sajátos körülményektől függ, de mindenképpen csak rendkívül korlátozott és a lehető legrövidebbre csökkentett.

233 A jelen esetben azáltal, hogy megtagadta, hogy helyt adjon a felperes arra irányuló kérésének, hogy váróteremben várja meg a külső ügyvédei megérkezését, mielőtt a Bizottságnak megengedte volna a helyiségeibe és különösen a vezérigazgató irodájába való belépést, a Bizottság nem sértette meg a védelemhez való jogát. Ennélfogva a felperes részéről annak megtagadását, hogy a Bizottság vizsgálóit beengedje az épületébe azelőtt, hogy az ügyvédei megérkezzenek, ami 47 perces késedelmet okozott a vizsgálati műveletekben, annak megtagadásaként kell minősíteni, hogy a 17. rendelet 15. cikke (1) bekezdése c) pontjának rendelkezései értelmében alávesse magát a vizsgálatokat elrendelő határozatnak.

– A második incidensről

234 A felperes úgy véli, hogy a 2002. október 1-je délutánján történt incidens nem minősült annak megtagadásának, hogy alávesse magát a vizsgálatokat elrendelő határozatnak, mivel az incidens nagyon rövid volt, tehát nem járt a dokumentumok megsemmisítésének vagy elrejtésének kockázatával.

235 A Bizottság által benyújtott dokumentumokból azonban kitűnik, hogy 2002. október 1-je délutánján a felperes külső ügyvédei, amint a helyszínre értek, megtagadták, hogy beengedjék a Bizottságot az egyik igazgatója irodájába, azzal az indokkal, hogy nem volt ott a bitumenre vonatkozó egyetlen dokumentum sem, mígnem a Bizottság kérésére a holland versenyhatóság köztisztviselői kapcsolatba léptek a rendőrséggel. A Bizottság által felvett jegyzőkönyv nem állapítja meg pontosan az e vitákkal okozott késedelmet. A vizsgálatokat elrendelő, 2002. szeptember 26-i bizottsági határozat pedig megengedte a vizsgálóknak, hogy a vállalkozás minden helyiségébe, területére és szállítóeszközeibe bejussanak, az irodák szokásos nyitvatartási ideje alatt, és minden üzleti könyvet és dokumentumot megvizsgáljanak.

236 Márpedig az ítélkezési gyakorlat szerint a vállalkozások kötelesek tevőlegesen együttműködni a vizsgálati intézkedéseknél az előzetes vizsgálati eljárás során (a fenti 158. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 65., 207. és 208. pontja).

237 Egyébként mind a 17. rendelet célja, mind a Bizottság alkalmazottaira ruházott hatáskörök 14. cikk általi felsorolása azt mutatja, hogy a vizsgálatok széles körűek lehetnek. Ezért a vállalkozások helyiségeibe, területeire és szállítóeszközeibe történő belépést biztosító jog rendkívüli jelentőséggel bír, amennyiben a Bizottság számára azt hivatott lehetővé tenni, hogy bizonyítékokat gyűjtsön a versenyszabályok megsértésére azon a helyszínen, ahol ezek általában fellelhetők, vagyis a vállalkozások üzlethelyiségeiben (a fenti 228. pontban hivatkozott Hoechst kontra Bizottság egyesített ügyekben 1989. szeptember 21-én hozott ítélet 26. pontja).

238 Az uniós bíróság azt is hangsúlyozta, hogy a Bizottság ellenőrzési jogát az általa hozott határozat által érintett vállalkozás valamennyi üzlethelyiségében gyakorolhatja, a védelemhez való jog (lásd ebben az értelemben a fenti 228. pontban hivatkozott Hoechst kontra Bizottság egyesített ügyekben 1989. szeptember 21-én hozott ítélet 14. és 15. pontját), valamint a tulajdon védelméhez fűződő jogok

tiszteletben tartásával (EJEB, 2002. április 16-i, Colas Est és társai kontra Franciaország ítélet, *Ítéletek és Határozatok tára*, 2002., 40. és 41. §; a Bíróság C-94/00. sz. Roquette Frères ügyben 2002. október 22-én hozott ítéletének [EBHT 2002., I-9011. o.] 29. pontja és a Bíróság C-121/04. P. sz., Minoan Lines kontra Bizottság ügyben 2005. november 17-én hozott végzésének [az EBHT-ban nem tették közzé] 37. pontja). Továbbá annak eldöntése, hogy valamely iratot be kell-e mutatni a Bizottságnak, magának a Bizottságnak, nem pedig az érintett vállalkozásnak vagy valamely harmadik személynek a feladata (a fenti 228. pontban hivatkozott AM & S Europe kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 17. pontja).

- 239 Ezért pusztán azon tény, hogy a felperes ügyvédei először megtagadták, hogy beengedjék a Bizottságot az egyik igazgatója irodájába, elég annak megállapításához, hogy a felperes megtagadta, hogy teljesen alávesse magát a vizsgálatokat elrendelő határozatnak, anélkül, hogy a Bizottság feladata lenne azt bizonyítani, hogy a visszautasítás által okozott késedelem dokumentumok megsemmisítését vagy elrejtését idézhette volna elő.
- 240 A fentiek összességéből az következik, hogy a Bizottság nem követett el a tények jogi minősítésére vonatkozó hibát azért, hogy e két incidenst a vizsgálatokat elrendelő határozatnak való alávetés megtagadásaként minősítette.

A gondos ügyintézés elvéről

- 241 Végül a felperes azt rója fel a Bizottságnak, hogy megsértette a gondos ügyintézés elvét azért, hogy a jegyzőkönyveket csak a vizsgálatok után vette fel, és csak az iratbetekintés során, vagyis a kifogásközlést követően adta át neki, megakadályozva ezáltal őt abban, hogy esetleges észrevételeit megfelelő időben megtegye.
- 242 Meg kell azonban állapítani, hogy semmilyen jogszabályi rendelkezés nem kötelezte a Bizottságot arra, hogy konkrét határidőn belül készítsen jegyzőkönyvet a vizsgálatokat elrendelő határozatnak való alávetés megtagadásáról, sem pedig arra, hogy e dokumentumot egy adott határidőn belül adja át az érintett vállalkozásnak. Márpedig az uniós bíróság úgy gondolja, hogy a gondos ügyintézés elve nem alakítható át olyan kötelezettséggé, amelyet a jogalkotó nem tekintett annak (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-255/90. P. sz., Burban kontra Parlament ügyben 1992. március 31-én hozott ítéletének [EBHT 1992., I-2253. o.] 20. pontját).
- 243 A Törvényszék hangsúlyozza, hogy a felperesnek mindenképpen volt lehetősége reagálni e két jegyzőkönyv tartalmára akkor, amikor a Bizottság biztosította számára az iratbetekintést a kifogásközlést követően, de a felperes ezzel nem élt.

A 17. rendelet 15. cikke rendelkezéseinek megsértéséről

- 244 Harmadszor a felperes úgy véli, hogy mivel csak a 17. rendelet volt hatályban a tényállás idején, a Bizottságnak nem volt joga sem az 1/2003 rendelet rendelkezéseire hivatkozni, amelyek nem voltak hatályban, sem a bírságkiszabási iránymutatás rendelkezéseire, amelyek nem térhetnek el az 17. rendelet rendelkezéseitől. A Bizottság így visszaélt a hatáskörével.
- 245 A 17. rendelet 15. cikke (1) bekezdésének c) pontja biztosítja a Bizottság számára annak lehetőségét, hogy legfeljebb 5 000 euró bírságot szabjon ki minden olyan vállalkozással szemben, amely nem veti magát alá a vizsgálatot elrendelő határozatnak, ugyanezen rendelet 15. cikkének (2) bekezdése pedig megengedte, hogy a jogsértés súlya és időtartama alapján kiszámított olyan bírságokat szabjon ki, amelyek az EK 81. cikk (1) bekezdésének rendelkezéseibe ütköző jogsértést elkövető vállalkozások forgalmának 10%-áig terjedhetnek. A 17. rendelet 15. cikke (1) bekezdése c) pontjának rendelkezései így lehetővé tették a Bizottságnak, hogy bírságot szabjon ki valamely vállalkozással szemben a vizsgálatok során az együttműködés megtagadása miatt, holott az EK 81. cikk ilyen megsértése nem

- nyert megállapítást. A felperes állításával ellentétben a bírságkiszabási iránymutatás hatálybalépése előtt tehát az 17. rendelet egyik rendelkezése sem tiltotta meg a Bizottságnak, hogy a vizsgálat lefolytatása során az együttműködés megtagadását szankcionálja az említett rendelet 15. cikkének (2) bekezdése alapján kiszabott teljes bírság összegének meghatározása során, ahelyett hogy külön bírságot szabjon ki a vállalkozással szemben e jogszabály 15. cikke (1) bekezdése c) pontjának rendelkezései alapján.
- 246 Az ítélezési gyakorlat (lásd például a Bíróság C-331/88. sz. Fedesa-ügyben 1990. november 13-án hozott ítéletének [EBHT 1990., I-4023. o.] 24. pontját) szerint hatáskörrel való visszaélésnek minősül valamely uniós intézmény által egy aktusnak kizárólag vagy legalábbis elsősorban a hivatkozott céltól eltérő cél elérése, vagy a konkrét tényállás kezelésére a Szerződés által kifejezetten előírt eljárás megkerülése érdekében történő elfogadása. Az uniós bíróság így megállapítja, hogy valamely jogi aktus csak akkor jogellenes hatáskörrel való visszaélés miatt, ha objektív, releváns és egybehangzó bizonyítékok alapján nyilvánvaló, hogy azt kizárólag vagy legalábbis elsősorban a hivatkozott céltól eltérő cél elérése érdekében fogadták el (lásd a Bíróság C-186/02. P. és C-188/02. P. sz., Ramondín és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. november 11-én hozott ítéletének [EBHT 2004., I-10653. o.] 44. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélezési gyakorlatot).
- 247 Meg kell tehát vizsgálni, hogy – amint a felperes állítja –, a bírságkiszabási iránymutatás – amely kifejezetten rendelkezik a Bizottság azon lehetőségéről, hogy figyelembe vegye az együttműködés megtagadását vagy az eljárás lefolytatása során tett akadályozási kísérletet mint súlyosító körülményt a bírság meghatározása során –, Bizottság által történő elfogadásának célja elsősorban a 17. rendelet 15. cikke (1) bekezdése c) pontjának rendelkezései által meghatározott 5 000 eurós felső határ megkerülése volt.
- 248 Az uniós bíróság már megállapította, hogy a 17. rendelet jelentős mozgásteret hagyott a Bizottság számára bírságok meghatározása érdekében. Mivel a bírságkiszabási iránymutatás révén egy új bírságszámítási módszernek a Bizottság által történő bevezetése, bizonyos esetekben a bírságok összegének emelésével járhat, de még az ugyanezen rendelet által meghatározott felső határ túllépése nélkül, nem tekinthető a 17. rendelet 15. cikke által jogilag előírt bírságok visszaható hatályú, a jogszerűség és a jogbiztonság elvével ellentétes súlyosbodásának (a fenti 176. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 252., 254., 258., 260., 261. és 267. pontja, és a Törvényszék T-23/99. sz., LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1705. o.] 235. pontja).
- 249 Az uniós bíróság kifejtette továbbá, hogy tekintettel arra, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése nem sorolja fel kimerítően azokat a kritériumokat, amelyeket a Bizottság a bírság összegének megállapításakor figyelembe vehet, a vállalkozásnak a közigazgatási eljárás során tanúsított magatartása, és különösen a vizsgálati eljárás során az együttműködés megtagadása vagy az akadályozási kísérletek azon elemek közé tartoznak, amelyeket a bírság megállapításakor figyelembe kell venni (a Bíróság C-277/87. sz., Sandoz prodotti farmaceutici kontra Bizottság ügyben 1990. január 11-én hozott ítélete [EBHT 1990., I-45. o.], a C-298/98. P. sz., Finnboard kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-10157. o.] 56. pontja, a fenti 222. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 474. és 475. pontja, amelyet e kérdésben megerősít a fenti 176. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 351. pontja).
- 250 Az előzőekből az következik, hogy a felperes nem bizonyította, hogy a bírságkiszabási iránymutatás, amennyiben kifejezetten rendelkezik a Bizottság azon lehetőségéről, hogy figyelembe vegye az együttműködés megtagadását vagy az eljárás lefolytatása során tett akadályozási kísérletet mint súlyosító körülményt a bírság meghatározása során, elsősorban a 17. rendelet 15. cikke (1) bekezdése c) pontjának rendelkezései által előírt szankciós eljárás és különösen az 5 000 eurós felső határ megkerülése céljából került elfogadásra.

251 Következésképpen a Törvényszék úgy véli, hogy a Bizottságnak a jelen esetben lehetősége volt az együttműködés megtagadását szankcionálni, vagy a szóban forgó vállalkozással szemben a 17. rendelet 15. cikke (1) bekezdése c) pontjának rendelkezései alapján legfeljebb 5 000 eurós bírság kiszabásával, vagy a vállalkozással szemben az ugyanezen rendelet 15. cikkének (2) bekezdése (jelenleg a megtámadott határozat elfogadásának időpontjában hatályos 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése) alapján kiszabott bírság összegének meghatározásakor az együttműködésnek a vizsgálat lefolytatása során való megtagadására alapított súlyosító körülmény figyelembevételével, valamint hogy az állítólagos hatáskörrel való visszaélés nem volt bizonyított.

A bírság együttműködés megtagadása miatt való növelésének aránytalan jellegéről

252 Negyedszer és végül a felperes úgy véli, hogy a Bizottság által az együttműködés megtagadása miatt kiszabott, a bírság alapösszegének 10%-kal, vagyis 1,71 millió euróval való növelése a jegyzőkönyvekben ismertetett tényekre tekintettel mindenképpen aránytalan.

253 Emlékeztetni kell arra, hogy a bírságok a Bizottság versenypolitikájának eszközei, és a Bizottságnak a bírságok összege megállapítása terén mérlegelési mozgástérrel kell rendelkeznie annak érdekében, hogy a vállalkozások magatartását a versenyszabályok tiszteletben tartásának irányába terelje (a Törvényszék T-150/89. sz., Martinelli kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-1165. o.] 59. pontja, a T-49/95. sz., Van Megen Sports kontra Bizottság ügyben 1996. december 11-én hozott ítéletének [EBHT 1996., II-1799. o.] 53. pontja és a T-229/94. sz., Deutsche Bahn kontra Bizottság ügyben 1997. október 21-én hozott ítéletének [EBHT 1997., II-1689. o.] 127. pontja). Ugyanakkor a Törvényszék feladata felülvizsgálni, hogy a kiszabott bírság összege arányos-e a jogsértés időtartamával és más olyan tényezőkkel, amelyeknek szerepe lehet a jogsértés súlyának értékelése során, mint például azon hatás, amelyet a vállalkozás a piacra gyakorolhatott, a magatartásából származó előnyök, az érintett szolgáltatások mennyisége és értéke, valamint az, hogy a jogsértés milyen kockázatot jelent az Unió céljaira (a fenti 176. pontban hivatkozott Musique Diffusion Française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 120. és 129. pontja).

254 Még ha a Bizottságot nem is köti a korábbi gyakorlata, a felperessel szemben kiszabott bírság növelése arányos vagy aránytalan jellegének értékelése során hasznos lehet a Törvényszék számára, ismeretekkel rendelkezni a Bizottság által ugyanebből az okból más vállalkozásokkal szemben kiszabott emelésekkel kapcsolatban. Nem zárható ki ugyanis, hogy a Törvényszék a korlátlan felülvizsgálati jogkörében eljárva azt állapítja meg, hogy emelni kell az említett növelést. Ugyanez a 10%-os ráta került ugyanis alkalmazásra három másik ügyben, amelyekben a Bizottság a bírság különleges növelésével szankcionált vállalkozásokat az együttműködés megtagadása miatt. Az úgynevezett „görög komphajók”-ügyben a Bizottság e növeléssel egy olyan vállalkozást szankcionált, amely tájékoztatta a kartellben tag többi vállalkozást az általa a tájékoztatáskérésre adott válaszokról, és az árak módosítását javasolta nekik (a fenti 44. pontban hivatkozott Minoan Lines kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 335–339. pontja). A Nintendo-ügyben a Bizottság e növeléssel olyan vállalkozást szankcionált, amely hamis választ adott a tájékoztatáskérésre (2002. október 30-i bizottsági határozat, COMP/35.706 – PO Nintendo Distribution-ügy [HL 2003. L 255., 33. o.]). Végül az úgynevezett „ipari zsákok”-ügyben (2005. november 30-i bizottsági határozat, COMP/F/38.354 – ipari zsákok-ügy), e növeléssel a Bizottság egy olyan vállalkozást szankcionált, amelynek az alkalmazottai megsemmisítettek a vizsgálók által a vizsgálat során kiválasztott dokumentumot, még ha a vállalkozás később másolatot küldött is e dokumentumról a Bizottságnak).

255 A jelen esetben a Törvényszék úgy véli, hogy tekintettel a Bizottság vizsgálati műveleteinek a felperes által megvalósított megakadályozása viszonylag rövid jellegére, nem szükséges teljes felülvizsgálati jogkörét gyakorolnia a Bizottság által a jelen esetben figyelembe vett növelés emelése érdekében. Másfelől a bírság összegének e 10%-os növelése nem tűnik aránytalanak, figyelemmel egyrészt a felperesnek a vizsgálat során tanúsított magatartására és az ugyanazon a napon tett akadályozási kísérletek ismétlődő jellegére, másrészt pedig a vizsgálatok mint a Bizottság számára a Szerződés öre szerepének a versenyjog tekintetében történő gyakorolásához szükséges eszköz jelentőségére (a fenti

230. pontban hivatkozott Ventouris kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 122. pontja) és annak szükségességére, hogy a vállalkozások magatartását a versenyszabályok tiszteletben tartásának irányába terelje.

256 A felperes érvét tehát el kell utasítani.

2. A felbujtói és az irányítói szerepről

a) A felbujtói szerepről

A felek érvei

257 A felperes úgy véli, hogy azáltal, hogy az SNV-vel együttesen neki tudta be a kartell felbujtójának szerepét, a Bizottság olyan ténybeli hibákat követett el, amelyek igazolják a vele szemben ez alapján kiszabott bírság 50%-os növelésének részben vagy egészben történő megsemmisítését. Az ítélkezési gyakorlat szerint e minősítés csak azon vállalkozással szemben alkalmazható, amely más vállalkozásokat vett rá vagy ösztönzött arra, hogy kartellt alakítsanak, vagy ahhoz csatlakozzanak (a Törvényszék T-15/02. sz., BASF kontra Bizottság ügyben 2006. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-497. o.] 316. és 321. pontja). A jelen esetben a Bizottság két elégtelen tényezőre támaszkodott annak érdekében, hogy neki tudja be a kartell felbujtójának szerepét, pedig az SNV legfeljebb felhasználta a felperest ahhoz, hogy a W5 többi útépitőjével kapcsolatba lépjen.

258 Először is a Bizottság a felperes kifogásközlésre adott válaszában a kontextusától elszigetelt részletére hivatkozott. E dokumentum kizárólag annak megállapítását teszi lehetővé, hogy az SNV 1993-ban ajánlatot tett a felperesnek, amelyről a felperes a W5 következő találkozásán számolt be, és nem volt elég annak bizonyítása céljából, hogy a felperes azt javasolta a W5-nek, hogy fogadják el azt.

259 Másodszor a Bizottság a Wintershall 1992. február 20-i jelentését használta, amely utal arra, hogy a felperes arról tájékoztatta, hogy kapcsolatba lépett az SNV-vel azért, hogy arra kérje, hogy hajtsa végre a szállítók és a W5 közötti együttműködési javaslatokat, és hogy az SNV így előterjesztette neki a W5-nek 1993-ban adandó különleges engedményre vonatkozó javaslatot. E dokumentumnak azonban ellentmond az SNV 1995-ös belső feljegyzése, nem felel meg a felperes azon alkalmazottja emlékeinek, akire hivatkozás történik, és a tartalma valószínűtlen, mivel a Wintershall olyan társaság, amelynek kevés kapcsolata volt a felperessel.

260 Mindenesetre a Bizottság nem hivatkozhat csak egy, 1992-ből származó, vagyis a kartell kezdete előtti és az akta egyetlen másik eleme által alá nem támasztott bizonyítékra a kartell felbujtója szerepének bizonyítása érdekében.

261 A Bizottság emlékeztet arra, hogy az ítélkezési gyakorlat különbséget tesz a felbujtói és az irányítói szerep között, és amennyiben a Törvényszék úgy ítélne meg, hogy e két szerep valamelyikét illetően elégtelenek a bizonyítékok, mégis fenn lehet tartani a bírság összegének 50%-os növelését (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 342–349. pontja). Ami a kartell irányítója minősítést illeti, az ítélkezési gyakorlat továbbá pontosította, hogy a szóban forgó vállalkozásnak más vállalkozásokat kell rávennie vagy ösztönöznie arra, hogy kartellt alakítsanak, vagy ahhoz csatlakozzanak (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 321. pontja). A jelen esetben a Bizottság kijelenti, hogy két dokumentumra támaszkodott, amelyekből kitűnik, hogy a felperes más vállalkozásokat ösztönzött arra, hogy kartellt hozzanak létre, azáltal, hogy mint a legjelentősebb útépitő, kezdeményezte a kapcsolatfelvételt az SNV-vel, a legjelentősebb szállítóval, hogy arra kérje, tegyen javaslatokat a másik két csoport közötti együttműködési lehetőségekre vonatkozóan, és később ismertette a W5 többi vállalkozásával az SNV által tett, különleges engedményre vonatkozó javaslatot. A felperes alkalmazottjának 2005 júniusában a kifogásközlésre való válasz keretében tett azon nyilatkozata, amely szerint soha nem kezdeményezte az

egyeztetést, tehát ellentétes a Wintershall társaság jelentésével, amely az ugyanezzel az alkalmazottal való tárgyalásról számolt be. A Bizottság hangsúlyozza, hogy a Wintershall 1992. évi dokumentuma, amely jövőbeli együttműködésről tesz említést, egybevág azzal a ténnyel, hogy a kartell 1993-ban kezdődött, amint azt többek között a felperes kifogásközlésre adott válasza állítja, amely az SNV-vel a W5-nek 1993-tól kezdve adott különleges engedményre vonatkozó megbeszélésekről számol be.

A Törvényszék álláspontja

- 262 Amikor valamely jogsértést több vállalkozás követett el, a bírságok összegének meghatározásakor meg kell vizsgálni mindegyikük részvételének viszonylagos súlyát (a Bíróság 40/73-48/73., 50/73., 54/73-56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz., Suiker Unie és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1975. december 16-án hozott ítéletének [EBHT 1975., 1663. o.] 623. pontja, valamint fenti 158. pontban hivatkozott Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 92. pontja), ami különösen annak megállapítását foglalja magában, hogy a jogsértésben való részvételük időtartama alatt mi volt az abban játszott szerepük (a fenti 30. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet 150. pontja és a Törvényszék T-6/89. sz., Enichem Anic kontra Bizottság ügyben 1991. december 17-én hozott ítéletének [EBHT 1991., II-1623. o.] 264. pontja).
- 263 Ebből következik különösen, hogy az egy vagy több vállalkozás által a kartell keretében játszott felbujtói vagy irányítói szerepet a bírság összegének kiszámításakor figyelembe kell venni, mivel az ilyen szerepet játszó vállalkozásoknak a többi vállalkozáshoz képest különös felelősséget kell viselniük (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-347/94. sz., Mayr Melnhof kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1751. o.] 291. pontját, valamint T-236/01., T-239/01., T-244/01-T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. április 29-én hozott ítéletének [EBHT 2004., II-1181. o.] 301. pontját).
- 264 Ezen elveknek megfelelően a bírságkiszabási iránymutatás 2. pontja súlyosító körülmények cím alatt nem kimerítő felsorolást ad azokról a körülményekről, amelyek a bírság alapösszegének emelését eredményezhetik, és amely felsorolás tartalmazza különösen „a jogsértés irányítóként vagy felbujtóként történő elkövetés[ét]” (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 280–282. pontja).
- 265 Meg kell jegyezni, hogy ahhoz, hogy valamely vállalkozást egy kartell felbujtójának lehessen minősíteni, annak más vállalkozásokat kell rávennie vagy ösztönöznie arra, hogy kartellt alakítsanak, vagy ahhoz csatlakozzanak. Nem elegendő ellenben csupán az, hogy a kartell alapító tagjai között szerepelt. Ezt a minősítést arra a vállalkozásra kell fenntartani, amelyik adott esetben a kezdeményezést megtette, például azzal, hogy a másikkal az összejátszás lehetőségét javasolta, vagy azzal, hogy megkísérelte meggyőzni arról, hogy ekképpen járjon el (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 321. pontja). Az uniós bíróság azonban nem kötelezi a Bizottságot arra, hogy a kartell részleteinek kialakítására vagy megtervezésére vonatkozó elemekkel rendelkezzen. Az uniós bíróság végül kifejtette, hogy a felbujtói szerep a kartell létrehozásának vagy bővítésének pillanatával függ össze (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 316. pontja), így elképzelhető, hogy ugyanazon kartellen belül egyidejűleg több vállalkozás is felbujtói szerepet játszik.
- 266 A jelen esetben kitűnik a megtámadott határozat (342) preambulumbekzdéséből, hogy a Bizottság úgy vélte, hogy a felperes különös felelősséget viselt a kartell felbujtója szerepe miatt. Emlékeztetett arra, hogy az ítélkezési gyakorlat a kartell felbujtójának minősítette azt a vállalkozást, amely más vállalkozásokat arra vett rá vagy arra ösztönzött, hogy kartellt alakítsanak, vagy ahhoz csatlakozzanak (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 321. pontja). Ehhez három dokumentumra támaszkodott, amelyek olyan kezdeményezésekről számolnak be, amelyeket a Bizottság a kartell eredetének vél, mivel azok arra szolgáltak, hogy rávegyék a többi vállalkozást arra, hogy kartellt alakítsanak. A megtámadott határozat szerint ezek a dokumentumok lehetővé teszik egyrészt annak

- bizonyítását, hogy a felperes azt javasolta az SNV-nek, hogy tegyen javaslatokat a szállítók és a W5 közötti együttműködésre, másrészt pedig hogy a felperes később megküldte a többi építőnek az SNV által tett, különleges engedményekre vonatkozó javaslatát. A felperes kifogásközlésre adott válaszában egyik részletéről, a HBG 1994. július 8-i feljegyzéséről és a Wintershall 1992. február 20-i belső jelentéséről van szó.
- 267 Először is a Bizottság így a megtámadott határozat (342) preambulumbekzdésében – visszautalva a (175)preambulumbekzdésre – a HBG, egy másik nagy építő 1994. július 8-i feljegyzésére támaszkodik, amely a felperes által képviselt W5 és az SNV által képviselt szállítók között 1994 márciusában kötött, 1994. április 1-jén hatályba lépett megállapodásokra, valamint az azon lehetőséget megemlítő híresztelésre hivatkozik, hogy a szállítók nem tartják be az említett megállapodásokat, és hogy ezzel kapcsolatban szükséges a felperes alkalmazottjával kapcsolatba lépni. E dokumentum így utal arra, hogy a felperes a W5 nevében tárgyalta a megállapodásokról az SNV-vel, és hogy egy másik nagy építő a felperest tartotta a legjobb tárgyalópartnernek a W5-ön belül a kartell működési problémájának megoldására. Jóllehet e dokumentum lehetővé teszi annak megállapítását, hogy a felperes a kartell egyik alapító tagjának minősült, annak bizonyításához nem elég, hogy amint a fenti 265. pontban felidézett ítélkezési gyakorlat megköveteli, a felperes más vállalkozásokat vett rá vagy ösztönzött arra, hogy csatlakozzanak a kartellhez.
- 268 Másodszor a Bizottság a felperes kifogásközlésre adott válaszában egyik részletére (a megtámadott határozat (97) és (177) preambulumbekzdése) támaszkodott, amelyben a felperes maga idézi fel az SNV-vel 1993-ban folytatott, a W5-nek adott különleges engedményre, és az ezen engedményre vonatkozó információkat a felperes által a W5 többi tagjával való közlésére vonatkozó tárgyalások meglétét. Hangsúlyozni kell azonban, hogy azáltal, hogy a W5 többi tagjával közölte ezt az információt, a felperes nem feltétlenül akarta azokat rávenni vagy ösztönözni arra, hogy csatlakozzanak a kartellhez.
- 269 Végül, harmadszor a Bizottság felhasználta a Wintershall 1992, február 20-i belső jelentését. Ezen, a felperes alkalmazottjának – aki ezt követően rendszeresen vett részt a kartell találkozóin – a Wintershallnál tett látogatását követően, 1992. február 18-án készült dokumentum megemlíti, hogy a felperes arra kérte az SNV-t mint „marketleadert”, hogy tegyen javaslatokat a szállítók és a W5 közötti, vásárlói monopóliumnak megfelelő együttműködésre vonatkozóan. A dokumentum utal arra, hogy a Wintershall jelezte a felperesnek e látogatás során, hogy e lépés a kartelljog szempontjából problémás.
- 270 A felperes megpróbálta megkérdőjelezni e dokumentum bizonyító erejét, hangsúlyozva, hogy annak ellentmond az SNV 1995. évi belső feljegyzése, amely azt állapítja meg, hogy egyedül kezdeményezte a W5-tel való kapcsolatfelvételt, hogy nem felel meg a felperes azon alkalmazottja emlékeinek, akire hivatkozás történik, és hogy a tartalma valószínűtlen, mivel alig hihető, hogy ilyen bizalmas információt adott volna át a tárgyalópartnerének. A Törvényszék azonban úgy véli, hogy e dokumentumok hiteles, mivel kevésbé tűnik valószínűnek, hogy a Wintershall átírt volna egy téves információt egy 1992-es, tehát *in tempore non suspecto* tisztán belső jegyzőkönyvben. Másfelől, a felperes állításával ellentétben, az SNV 1995. február 6-i feljegyzése nem teszi lehetővé annak kijelentését, hogy kizárólag a szállítóktól származott a kartell (lásd a fenti 37. pontot).
- 271 Ugyanakkor az a körülmény, amely szerint a Bizottság úgy gondolta, hogy a kartell csak 1994. április 1-jén kezdődött, csökkenti e dokumentumnak a felperes felbujtói minőségének alátámasztására szolgáló bizonyító erejét, mivel ezen időpontnál több mint két évvel korábban készítették. Következésképpen e dokumentum önmagában nem elég annak megállapításához a jelen esetben, hogy a felperes felbujtói szerepet játszott a szóban forgó jogsértésben.

- 272 Az előzőek összességéből az következik, hogy a Bizottságnak a megtámadott határozatban szereplő azon értékelése, miszerint a felperes a szóban forgó jogsértésben felbujtói szerepet játszott azáltal, hogy azt javasolta az SNV-nek, hogy tegyen javaslatokat a szállítók és a W5 közötti együttműködésre vonatkozóan, és azáltal, hogy az SNV által tett különleges engedményekre vonatkozó javaslatot megküldte a többi építőnek, nincs megfelelően alátámasztva.
- 273 Mivel a Bizottság a felperes szóban forgó jogsértésben játszott felbujtói szerepének bizonyítása érdekében a Törvényszék előtt nem nyújtott be semmilyen további bizonyítékot a megtámadott határozat (342) preambulumbekzdésében hivatkozott körülményekre tekintettel, a Törvényszék vizsgálata a felperes által ugyanezen jogsértésben játszott irányítói szerepre összpontosít majd.

b) Az irányítói szerepről

A felek érvei

- 274 A felperes úgy véli, hogy a Bizottság neki tudta be a kartellben játszott irányítói szerepet, holott nem létezett egyetlen, erre utaló bizonyíték sem. Az uniós bíróság pedig megköveteli valamely vállalkozás irányítói szerepének megállapítása érdekében annak bizonyítását, hogy e vállalkozás – világosan megkülönböztetve magát a megállapodás többi résztvevőjétől – olyan konkrét cselekményeket tett, amelyek jelentős lökést adtak az összejátszásra irányuló megállapodás végrehajtásának (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 374. pontja).
- 275 A jelen esetben a Bizottság négy elemre támaszkodott annak megállapítása érdekében, hogy a felperes a kartell irányítója volt: a kartell első éveiben, 1994-ben és 1995-ben a szállítókkal a nagyépítők nevében folytatott tárgyalásokon játszott szerepe; azon tény, hogy 1996-tól kezdve, ő kezdeményezte a szállítók és a nagyépítők közötti kartell találkozóinak megszervezését; megkönnyítette a kartell találkozóinak megtartását azáltal, hogy saját helyiségeit bocsátotta rendelkezésre; végül elnöki funkciót töltött be e találkozókön. A felperes szerint ezen elemek közül egyik sem megalapozott.
- 276 Először is a Bizottság azon állítását, miszerint a felperes 1994 és 1996 között a szállítókkal a nagyépítők nevében kötött megállapodásokat, kizárólag a HBG társaság helyiségeiben lefoglalt feljegyzésre alapozta, amely azonban csak híresztelésekről tesz említést, amelyek ráadásul később megalapozatlanoknak bizonyultak, mivel a szállítók 1994 decemberében emelték az áraikat. E híreszteléseket ezenkívül kétségbe vonta egyik alkalmazottjának nyilatkozata, és a HBG feljegyzésének alkotója soha nem vett részt a kartell találkozóin.
- 277 Másodszor a Bizottság azon állítása, amely szerint 1996-tól kezdve a felperes kezdeményezte a szállítók és a nagyépítők közötti kartell találkozóinak megszervezését csak az SNV és a Kuwait Petroleum arra vonatkozó kísérleteinek keretében tett nyilatkozatain alapul, hogy az engedékenységi közlemény vonatkozzon rájuk, amely nyilatkozatok egymásnak ellentmondanak, továbbá nem felelnek meg az aktában lévő több iratnak, mint például a felperes igazgatósági titkárságának utasításai. Úgy véli, hogy több dokumentum lehetővé teszi annak megerősítését, hogy az SNV mindig kezdeményezte e találkozók megszervezését.
- 278 Harmadszor a Bizottság nem gondolhatja azt, hogy az a tény, hogy rendszeresen bocsátotta rendelkezésre az épületeit a kartell találkozóinak megtartásához, azt jelenti, hogy a felperes különleges szerepet játszott. Egyrészt ugyanis ez a körülmény az irodái központi elhelyezkedésével magyarázható, másrészt pedig a találkozók olykor más helyszíneken tartották. Másfelől a Bizottság nem támaszkodhatott a Heijmans társaság által a felperesnek küldött levélre, amelyben előbbi a 2001. február 16-i találkozó megszervezésével kapcsolatos egyeztetés hiányára panaszkodik, mivel e levél csak a Heijmans alkalmazottja és annak elődje közötti levélváltásnak minősül, aki azóta a felperesnél dolgozik.

279 Negyedszer a felperes úgy véli, hogy azon állítás, miszerint elnöki szerepet gyakorolt a kartell találkozóinak során, csak a Kuwait Petroleum egyik alkalmazottjának az engedékenységi közlemény keretében tett, irányított nyilatkozatán alapszik, amelynek tartalmát vitatja. Hangsúlyozza, hogy ezen elszigetelt nyilatkozat önmagában nem rendelkezhet bármiféle bizonyító erővel, annál is inkább, mivel téves elemeket tartalmaz, ezenkívül a Bizottság nem hivatkozhat a Kuwait Petroleum egy másik alkalmazottjának nyilatkozatára, aki soha nem vett részt közvetlenül a bitumennel kapcsolatos egyeztetésben.

280 A Bizottság vitatja a felperes érveit.

A Törvényszék álláspontja

281 A következetes ítélkezési gyakorlat szerint, ha valamely jogsértést több vállalkozás követett el, a bírságok összegének meghatározásakor meg kell állapítani a jogsértésben az abban való részvételük ideje alatt játszott egyes szerepüket (a fenti 30. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet 150. pontja és a fenti 262. pontban hivatkozott Enichem Anic kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 264. pontja). Ebből következik különösen, hogy az egy vagy több vállalkozás által a kartell keretében játszott „vezető” szerepet (irányító) a bírság összegének kiszámításakor figyelembe kell venni, mivel az ilyen szerepet játszó vállalkozásoknak a többi vállalkozáshoz képest különös felelősséget kell viselniük (a fenti 249. pontban hivatkozott Finnboard kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 45. pontja).

282 Ezen elveknek megfelelően a bírságkiszabási iránymutatás 2. pontja súlyosító körülmények cím alatt nem kimerítő felsorolást ad azokról a körülményekről, amelyek a bírság alapösszegének növelését eredményezhetik, és amely felsorolás tartalmazza különösen „a jogsértés irányítóként vagy felbujtóként történő elkövetés[ét]” (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 280–282. pontja).

283 Ahhoz, hogy a kartell irányítójának minősüljön, a vállalkozásnak jelentős hajtóerőt kellett képviselnie a kartell számára, vagy különös és konkrét felelősséget kellett vállalnia annak működésében. E körülményt az ügy összefüggéseire tekintettel átfogóan kell értékelni (a Törvényszék fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 299., 300., 373. és 374. pontja, valamint T-410/03. sz., Hoechst kontra Bizottság ügyben 2008. június 18-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-881. o.] 423. pontja). E körülményre különösen abból lehet következtetni, hogy a vállalkozás eseti kezdeményezéseivel spontán módon nagy lökést adott a kartellnek (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 348., 370–375. és 427. pontja, valamint a fent hivatkozott Hoechst kontra Bizottság ügyben 2008. június 18-án hozott ítélet 426. pontja). E körülményre lehet következtetni azon ténykörülmények összességéből is, amelyek felfedik a vállalkozásnak a kartell stabilitásának és sikerének biztosítására irányuló szándékát (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 351. pontja).

284 Így erről van szó akkor, amikor a vállalkozás olyan más vállalkozás nevében vett részt a kartelltalálkozókon, amely azokon nem volt jelen, és közölte vele ez említett találkozó eredményét (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 439. pontja). Ugyanez a helyzet, amikor bizonyított, hogy az említett vállalkozás központi szerepet játszott a kartell konkrét működésében, például számos találkozó megszervezése, a kartellen belül információk gyűjtése és szolgáltatása, valamint a kartell működésével kapcsolatos javaslatok leggyakrabban általa történő megfogalmazása révén (lásd ebben az értelemben a fenti 176. pontban hivatkozott IAZ International Belgium és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 57. és 58. pontját, valamint a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 404., 439. és 461. pontját).

285 Ezenkívül azon tény, hogy a vállalkozás aktívan örködött a kartellen belül kötött megállapodások betartása felett, az általa játszott irányítói szerepre utaló meghatározó ténykörülménynek minősül (a fenti 222. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 577. pontja).

- 286 Az a tény viszont, hogy valamely vállalkozás nyomást gyakorol a kartell többi tagjának magatartására, sőt előírja azt, nem szükséges feltétel ahhoz, hogy ezt a vállalkozást a kartell irányítójának lehessen minősíteni (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 374. pontja). A vállalkozás piaci pozíciója vagy a rendelkezésére álló erőforrások sem jelentenek a jogsértés irányítója szerepre vonatkozó tényköörülményeket, még akkor sem, ha beletartoznak abba a kontextusba, amely alapján az ilyen tényköörülményeket értékelni kell (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-224/00. sz., Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2597. o.] 241. pontját, valamint a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 299. pontját).
- 287 Végül emlékeztetni kell arra, hogy a Törvényszék már kimondta, hogy a Bizottság megállapíthatja, hogy valamely kartellben több vállalkozás is irányítói szerepet játszott (a fenti 286. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 239. pontja).
- 288 Ennélfogva a Törvényszéknek a fent felidézett elvekre tekintettel meg kell vizsgálnia, hogy a Bizottság elegendő bizonyítékot szolgáltatott-e annak bizonyításához, hogy a felperes a kartellben irányítói szerepet játszott.
- 289 A jelen esetben a megtámadott határozatból kitűnik, hogy a Bizottság megállapította, hogy a szállítók csoportján belül az SNV-t, a W5-ön belül pedig a felperest különös felelősség terheli a kartellben annak teljes időtartama alatt játszott „vezetői” szerepük miatt (a megtámadott határozat (343)–(349) preambulumbekzdése). A Bizottság így négy lényeges elemet vett figyelembe annak érdekében, hogy megállapítsa, hogy a felperes irányítói szerepet játszott a jogsértésben: 1994-ben és 1995-ben kapcsolatokat létesített az SNV-vel, amely kapcsolatok lehetővé tették a kartell létrehozását; 1996-tól kezdve az SNV kapcsolatba lépett a felperessel az ár módosítása érdekében, mivel utóbbi ekkor hívta találkozóra a többi nagy építőt; a W5 és a kartell előkészítő találkozóit gyakran a felperes szervezte meg, aki elküldte a meghívókat, és amelyekre a felperes helyiségeiben került sor; ő volt a nagyépítők szóvivője, és vezette a tárgyalásokat a szállítókkal való találkozók során. A Bizottság különböző, a kartellel egyidejű és azt követően keletkezett dokumentumokra támaszkodott ahhoz, hogy erre a következtetésre jusson. A felperes úgy véli, hogy ezen elemek közül egyik sem megalapozott.
- 290 A Bizottság a HBG 1994. július 8-i feljegyzésére támaszkodva úgy véli, hogy a felperes döntő szerepet játszott a szállítókkal folytatott tárgyalásokon 1994-ben és 1995-ben.
- 291 A HBG ezen belső dokumentumából kitűnik, hogy megállapodás megkötésére került sor a felperes egyik alkalmazottja által képviselt W5 és az SNV által képviselt olajtársaságok között az 1994-es év tekintetében, de hogy az olajtársaságok e megállapodást figyelmen kívül hagyva emelni akarták az áraikat, és hogy a HBG ezzel kapcsolatban ekkor kapcsolatba kívánt lépni a felperes ugyanezen alkalmazottjával. Noha e dokumentum úgy tűnhet, az olajtársaságoknak az árak emelésére vonatkozó határozatával kapcsolatos híresztelést ad tovább, azonban bizonyosan hivatkozik az SNV és a felperes közvetítője által kötött megállapodás létezésére, és arra, hogy a HBG a felpereshez fordult, így a kartellben játszott irányítói szerepe komoly bizonyítékát jelenti.
- 292 Másfelől figyelmen kívül kell hagyni a felperes azon érvét, amely szerint a HBG feljegyzésének alkotója soha nem vett részt kartelltalálkozón, mivel az uniós bíróság úgy véli, hogy azon tény, hogy az információk másodkézből származnak, nem befolyásolja azok bizonyító erejét (a Törvényszék T-11/89. sz., Shell kontra Bizottság ügyben 1992. március 10-én hozott ítéletének [EBHT 1992., II-757. o.] 86. pontja), és hogy a bizonyításfelvételre alkalmazandó általános szabályok szerint nagy jelentőséget kell tulajdonítani azon ténynek, hogy a dokumentumok az érintett találkozókkal közvetlen összefüggésben készültek, és nyilvánvalóan nem lehet arra gondolni, hogy azokat nem érintett harmadik személyek tudomására hozhatják (a főtanácsnokként eljáró Vesterdorf bírónak a Törvényszék T-1/89. sz., Rhône-Poulenc kontra Bizottság ügyben 1991. október 24-én hozott ítéletére [EBHT 1991.,

- II-867. o, II-869. o.] vonatkozó indítványa). A jelen ügyben a HBG feljegyzésének alkotója volt megbízva azzal, hogy a HBG számára bitument vásároljon, és azon személlyel szorosan együttműködve dolgozott, aki közvetlenül részt vett a W5-tel folytatott egyeztetéseken, majd a kartelltalálkozókon. Ennélfogva a tényállás megvalósulásának időpontjában készített feljegyzések jelentős bizonyító erővel bírnak.
- 293 Másfelől a Bizottság – az SNV és a Kuwait Petroleum nyilatkozataira támaszkodva – úgy vélte, hogy 1996-tól kezdve a Bizottság az SNV-vel együtt kezdeményezte a kartell találkozóinak megszervezését. E nyilatkozatokból (az SNV 2003. október 10-i és a Kuwait Petroleum 2003. október 9-i nyilatkozata, a megtámadott határozat (344) preambulumbekzdése) az tűnik ki, hogy az SNV-nek tájékoztatnia kellett a felperest bármilyen ármódosításról, mivel e két vállalkozás annak érdekében találkozott, hogy eldöntsék, szükség van-e a kartelltalálkozóra.
- 294 Azon dokumentumok, amelyekre a felperes hivatkozik e nyilatkozatok cáfolása érdekében, nem teszik lehetővé a Bizottság azon következtetésének megkérdőjelezését, miszerint a felperes irányítói szerepet játszott. Ugyanis az SNV 1995. február 6-i belső feljegyzéséről, a megtámadott határozatnak az SNV-nek a felperest a 2000. március 28-i egyeztetés megszervezésére irányuló kérelmére vonatkozó (110) preambulumbekzdéséről és a felperes igazgatósági titkárságának 2002. október 1-jei belső utasításairól van szó, amelyek arra utalnak, hogy az SNV kezdeményezte a kartell találkozóit (a megtámadott határozat (345) preambulumbekzdése). Ugyanakkor, amint kifejtésre került a fenti 37. pontban, az SNV 1995. február 6-i feljegyzése teszi lehetővé annak eldöntését, hogy a szállítók kényszerítették-e a kartellt a nagyépítőkre. Másfelől az a körülmény, hogy az SNV kérte kartelltalálkozó tartását 2000-ben, és hogy a felperes egyik belső dokumentuma megemlíttette 2002-ben, hogy az SNV találkozókat kezdeményezett, nem elég a Bizottság azon állításának cáfolásához, amely szerint a kartelltalálkozókat az SNV és a felperes közötti érintkezéseket követően szervezték. Emlékeztetni kell ugyanis e kartell kétoldalú jellegére, valamint arra a tényre, hogy az uniós bíróság úgy gondolja, hogy a Bizottság a kartell több vállalkozásának is betudhatja a kartell irányítójának szerepét (a fenti 286. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 299–301. pontja).
- 295 A Bizottság továbbá figyelembe vette azt a tényt, hogy a felperes rendszeresen bocsátotta rendelkezésre az épületeit a kartell találkozóinak megtartásához annak érdekében, hogy irányítói szerepet tulajdonítson neki. Ezért támaszkodott a Kuwait Petroleum tájékoztatáskérésre adott 2003. szeptember 16-i válaszára, a Kuwait Petroleum 2003. október 9-i nyilatkozataira (a megtámadott határozat (345) preambulumbekzdése), a felperes által a kartell 2000. március 28-i találkozójaára küldött meghívókra (a megtámadott határozat (110) preambulumbekzdése a felperes által az SNV-nek, az NBM-nek, a HWZ-nek, a Ballast Nedamnak, a Dura Vermeernek és a Heijmansnak küldött 2000. március 16-i és 21-i faxokra hivatkozik), valamint a Heijmans társaság által a felperesnek azért küldött levélre, hogy a 2001. február 16-i találkozó megszervezésével kapcsolatos egyeztetés hiányára panaszkodjon (a megtámadott határozat (346) preambulumbekzdése).
- 296 A felperes azonban úgy véli, hogy a kartell találkozóira a helyiségeiben azok központi elhelyezkedése miatt került sor olykor, és hogy a Bizottság nem használhatta bizonyítékként a Heijmans alkalmazottjának levelét. Bármilyen kontextusban fogalmazta is meg a Heijmans panaszát a felperesnek, meg kell állapítani, hogy az a kartell találkozóinak megszervezésében játszott irányítói szerepe egyik erős bizonyítékának minősül, amelyet a Bizottság által hivatkozott egyéb egybevágó dokumentumok alapján kell értékelni. A felperes egyébként nem hivatkozhat kizárólag a helyiségei központi földrajzi elhelyezkedésére a kartellben játszott szerepe kibebítése érdekében.
- 297 Végül a Bizottság a Kuwait Petroleum két alkalmazottjának 2003. október 1-jei nyilatkozataira támaszkodva úgy vélte, hogy a felperes elnöki funkciót gyakorolt a kartell találkozó során 2000-ig, (a megtámadott határozat (346) és (347) preambulumbekzdése). A felperes kétségbe vonja e nyilatkozatok jogszerűségét, amelyek egyébként számos hibát tartalmaznak, és amelyek közül az egyik egy olyan alkalmazottól származik, aki soha nem vett részt a kartell találkozóin.

- 298 Meg kell azonban jegyezni, hogy e két nyilatkozat egybevág, és hogy a Kuwait Petroleum bitumenigazgatójának asszisztense, aki részt vett a kartell találkozóján, legalább hat, a szállítók közötti előkészítő találkozón jelen volt, és így szorosan kapcsolódott a kartell találkozóihoz. Amint azt a Bizottság helyesen hangsúlyozza, azt a tényt is figyelembe kell vennie, hogy a Kuwait Petroleumnak semmiféle érdeke nem fűződött ahhoz, hogy eltúlozza a felperesnek a kartelltalálkozó lefolytatása alatt játszott szerepét.
- 299 A fenti megfontolások összessége arra a következtetésre vezeti a Törvényszéket, hogy a Bizottság több egybevágó bizonyítékot hozott fel, amelyek összességükben értékelve lehetővé teszik annak megállapítását, hogy a felperes azáltal, hogy az SNV-vel a kartell létrehozását lehetővé tévő kapcsolatokat létesített, hogy 1996-tól meghívta a többi nagy építőt, hogy találkozzanak az SNV-vel való érintkezéseket követően, hogy számos kartelltalálkozót szervezett a helyiségeiben, és a W5 szóvivőjeként lépett fel a kartelltalálkozók során, jelentős hajtóerőt képviselt a kartell számára, ami lehetővé teszi, hogy irányítónak minősüljön.
- 300 Ennélfogva a Bizottság nem követett el értékelési hibát azáltal, hogy koherens és konvergens bizonyítékok csoportja alapján azt állapította meg, hogy a felperes töltötte be a jogsértés irányítója szerepét.

A súlyosító körülményekre vonatkozó következtetésről

- 301 A fenti 262–273. pontból kitűnik, hogy a Bizottság nem bizonyította jogilag megkövetelt módon, hogy a felperes felbujtói szerepet játszott a szóban forgó jogsértésben. A Törvényszéknek tehát gyakorolnia kell a teljes felülvizsgálati jogkörét a felperesnek a szóban forgó jogsértésben játszott szerepének értékelése vonatkozásában. E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság a bírságkiszabási iránymutatás 2. pontjának harmadik francia bekezdésében említett súlyosító körülmény alapján a bírság alapösszegének 50%-os egységes növelését szabta ki a felperessel szemben.
- 302 Másfelől emlékeztetni kell arra, hogy noha az uniós bíróság különbséget tesz a felbujtói és az irányítói szerep között, a Törvényszék – teljes felülvizsgálati jogkörében eljárva – úgy ítéli meg, hogy még ha e két szerep valamelyikét illetően elégtelenek is a Bizottság által felhozott bizonyítékok, mégis fenn lehet tartani a bírságnak a Bizottság által előírt 50%-os növelését (a fenti 257. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 354. pontja).
- 303 A Törvényszék a jelen esetben úgy véli, hogy tekintettel a felperesnek a fenti 281–300. pontban bizonyított irányítói szerepére, nem szükséges csökkenteni az említett növelést. Ezen elemzésből ugyanis többek között az tűnik ki, hogy a felperestől származott a kartell létrehozása, hiszen 1996-tól megszervezte a W5, valamint a kartell előkészítő találkozóit, amelyekre az ő helyiségeiben került sor, és végül hogy a W5 egésze nevében vezette a tárgyalást a szállítókkal való találkozók során.

A költségekről

- 304 Az eljárási szabályzat 87. cikkének 2. §-a értelmében a Törvényszék a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. Mivel a felperes pervesztes lett, a Bizottság kérelmének megfelelően kötelezni kell a költségek viselésére.

A fenti indokok alapján

A TÖRVÉNYSZÉK (hatodik tanács)

a következőképpen határozott:

- 1) A Törvényszék a keresetet elutasítja.**

2) A Törvényszék a Koninklijke Wegenbouw Stevin BV-t kötelezi a költségek viselésére.

Jaeger

Wahl

Soldevila Fragoso

Kihirdetve Luxembourgban, a 2012. szeptember 27-i nyilvános ülésen.

Aláírások

Tartalomjegyzék

A jogvita alapját képező tényállás	1
I – A felperes	1
II – A közigazgatási eljárás	2
III – A megtámadott határozat	3
Az eljárás és a felek kérelmei	4
A jogkérdésről	4
I – A megtámadott határozat megsemmisítésére irányuló kérelmekről	5
A – Bevezető megjegyzések	5
1. A felek érvei	5
2. A Törvényszék álláspontja	5
B – Ténybeli hibák	6
1. Az első, a szállítók és a nagyépítők érdekei közötti érdekellentét figyelmen kívül hagyásán alapuló ténybeli hibáról	6
a) A felek érvei	6
b) A Törvényszék álláspontja	7
2. A második, a szállítók és a nagyépítők közötti megállapodások tartalmára vonatkozó ténybeli hibáról	9
a) A felek érvei	9
b) A Törvényszék álláspontja	9
3. A harmadik, a nagyépítők kartellhez fűződő érdekének téves értékelésére alapított ténybeli hibáról	12
a) A felek érvei	12
b) A Törvényszék álláspontja	13
4. A negyedik, a kartell útépítési piacon való versenyre gyakorolt hatásának hiányára alapított ténybeli hibáról	15
a) A felek érvei	15
b) A Törvényszék álláspontja	15
5. Az ötödik, a kartell működésére vonatkozó ténybeli hibáról: a kartell eredete és időbeli változása, valamint a szankciómechanizmus	17

a) A felek érvei	17
b) A Törvényszék álláspontja	17
6. A hatodik, az ExxonMobil kartellben való szerepére vonatkozó ténybeli hibáról	19
a) A felek érvei	19
b) A Törvényszék álláspontja	19
C – Jogi hibák	20
1. Bevezető megjegyzések	20
2. A tények jogi minősítésére vonatkozó első, a nagyépítők szállítói kartellben való részvételének hiányára alapított hibáról	20
a) A felek érvei	20
b) A Törvényszék álláspontja	20
3. A tények jogi minősítésére vonatkozó második, a kartell versenyellenes céljának hiányára alapított hibáról	21
a) A felek érvei	21
b) A Törvényszék álláspontja	21
4. A tények jogi minősítésére vonatkozó harmadik, az EK 81. cikk (3) bekezdése és a horizontális együttműködési megállapodásokról szóló iránymutatás rendelkezéseinek Bizottság által történt megtagadására alapított hibáról	22
a) A felek érvei	22
b) A Törvényszék álláspontja	23
5. A tények jogi minősítésére vonatkozó negyedik, az érintett piac pontatlan meghatározására és a nagyépítők piaci helyzetének téves értékelésére alapított hibáról	25
a) A felek érvei	25
b) A Törvényszék álláspontja	26
6. A tények jogi minősítésére vonatkozó ötödik, az útépités downstream piacára gyakorolt közvetett hatások hiányára alapított hibáról	28
a) A felek érvei	28
b) A Törvényszék álláspontja	28
D – A lényeges eljárási szabályok és a védelemhez való jog megsértéséről	29
1. A felek érvei	29
2. A Törvényszék álláspontja	29

a) A kifogásközlést követően keletkezett dokumentumokhoz való hozzáférésre vonatkozó általános elvek	29
b) A jelen ügyben való alkalmazás	32
II – A bírság törlésére vagy csökkentésére irányuló kérelmekről	32
A – A bírság alapösszegének meghatározásáról	33
1. A jogsértés nagyon súlyosnak minősítéséről	33
a) A felek érvei	33
b) A Törvényszék álláspontja	33
2. A kartell piacra gyakorolt hatásának téves értékeléséről	35
a) A felek érvei	35
b) A Törvényszék álláspontja	35
3. A kiindulási összeg aránytalan jellegéről	37
a) A felek érvei	37
b) A Törvényszék álláspontja	37
4. A jogsértés időtartamának téves értékeléséről	39
a) A felek érvei	39
b) A Törvényszék álláspontja	39
B – A súlyosító körülményekről	40
1. A helyszíni vizsgálat során az együttműködés megtagadására vonatkozó súlyosító körülményről	40
a) A felek érvei	40
b) A Törvényszék álláspontja	41
A védelemhez való jognak a kifogásközlés tartalmával összefüggésben történő megsértéséről	41
A tények jogi minősítésére vonatkozó hiba	42
– Az első incidensről	42
– A második incidensről	45
A gondos ügyintézés elvéről	46
A 17. rendelet 15. cikke rendelkezéseinek megsértéséről	46
A bírság együttműködés megtagadása miatt való növelésének aránytalan jellegéről	48

2. A felbújtói és az irányítói szerepről	49
a) A felbújtói szerepről	49
A felek érvei	49
A Törvényszék álláspontja	50
b) Az irányítói szerepről	52
A felek érvei	52
A Törvényszék álláspontja	53
A súlyosító körülményekre vonatkozó következtetésről	56
A költségekről	56